BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul III
Nr. 9 (78)
5 martie 1993
16 pagini
25 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Tudor Arghezi la Mărţişor, 1952. Fotografie din colecţia Mitzura Arghezi.

Tudor ARGHEZI

Mărţişor

Am un prieten profesor de istorie, pe care uit în fiecare an să-l întreb cât e de vechi obiceiul românesc şi dacă mărţişorul vine de la muguri şi ghiocei. Odinioară m-am lăsat să cred că datina e nouă, improvizată de un lipscănar. Având din întâmplare nu ştiu câte căruţe de fire de mătase şi neputându-se scăpa de ele, s-ar fi înţeles cu un argintar să-i facă boabe de aur găurite şi, tăind firele în bucăţi, ciucurite la vârfuri, a ieşit cu ele în târg, la vânzare, în ziua primăverii.

În nici o ţară, pe unde am trecut, n-am văzut zântâiul de martie sărbătorit, nici în călindar, nici cu firimituri scumpe spânzurate la gâtul fetelor şi la mâna lor. Pandantivul e altceva, şi amuleta aşijderea. Profesorul de istorie ar fi fost îndreptăţit să-mi răspundă că originea mărţişorului ar fi salba ori cercelul urechii. Între doi cercei, aninaţi acolo, i se cuvine şi Radei şi Domniţei un al treilea strop de diamant, dedesubtul bărbiei şi în despicătura sânilor din horbotă şi cămaşe.

Sau poate că fata frumoasă s-a temut să nu fie deochiată, atunci când zodiile încep să joace-n destinul tinereţii aproape de îmbobocire şi, ca să ocolească farmecul şoptit de cele nouă Babe, care încep să suie Caraimanul, lepădându-şi în fitece zi câte un cojoc sau o bondiţă, îşi încinge grumazul cu o aţă de păianjen, lipită de un fluture cu ochii de argint. Dar obiceiul panglicei roşii înnodată de ramura pomului din livadă, pentru ca floarea să iasă la timp şi pârgul să nu întârzie, este, de zântâiul lui martie, românesc.

— Dar ce fac copiii, de nu s-au culcat?... E târziu, şi mâine au de lucru până în ziuă.

I-am găsit înşirând pe fulgi de zăpadă toarsă, pestriţă, nişte lăscăi şi scoici de sticlă şi metal, învelite în foiţă, rânduite în nişte cutii mici de carton, scrise pe cutii cu o adresă, pentru poştă. Şi le-am ajutat, la croit şi lipit, şi eu.

Unul din crâmpeie era pentru cea mai frumoasă şi mai deşteaptă fată, care-i bolnavă, de la Braşov. Să o aibă de zântâi...

Un oftat şi o lacrimă, frământate împreună, date-n leagăn într-un scrânciob de borangic.

1947

• DOCUMENT- ARTUR GOROVEI •
• HORIA BĂDESCU - POEZII •
• PENTRU ISTORIA AMORULUI •
JOSE ORTEGA Y GASSET
• CĂTRE MARE •
versuri de Marin Sorescu
• FELURITE •
Eugen Simion
Mai semnează:
Valeriu Cristea, Al. Piru, D. Micu, Ion Cocora, Sorin Preda, Constantin Prut

Ilustrăm acest număr cu cărţi poştale vechi

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Atitudini

Tranziţie şi ortografie

Creată pentru a organiza şi apăra limba prin ortografie, gramatică şi dicţionar şi pentru a scrie istoria naţiunii, Academia Română a fost şi este, de 127 de ani, un forum al înţelepciunii şi al intereselor majore ale poporului român în ansamblul său. „În alte ţări bătrâne – scria Dimitrie A. Sturdza în 1892 – care au izbutit a-şi asigura temeinic existenţa şi traiul, academiile reprezintă mai mult conlucrarea înfrăţită a celor mai învăţaţi ai naţiunii pe întinsul teren al ştiinţelor. La noi, Academia are mai mult un caracter naţional. Limba şi istoria sunt principalele ei ocupaţiuni, căci limba şi istoria ni se contestau şi ni se contestă neîncetat". Oare aceste rânduri nu-şi păstrează întreaga actualitate?

Recenta hotărâre a adunării generale a Academiei Române privind *restabilirea* lui *â* şi înlocuirea lui *sînt* prin *sunt*, deşi reprezintă o reformă minimală şi un act de restituire, a dus la declanşarea unor atacuri din partea câtorva lingvişti. Nu cunosc pe domniile lor şi nici toate substraturile reacţiunii acestora, care pot ascunde şi *conservatorism* şi *comoditate*, ştiu însă că ne numim *români*, că suntem *singurul* popor purtător de nume evocator al Romei, că avem *interesul naţional* de a nu ne depărta de latinitate, ci de a ne afirma ca *fii ai Romei*. Hotărârea Academiei Române se înscrie pe liniile de forţă ale menirii ei şi ea reflectă interesele naţionale pe care Academia Română trebuie să le apere cu intransigenţă.

Deosebit de grave sunt atacurile prin care se insinuează, răuvoitor, rămânerea Academiei în afara unui proces general de tranziţie. Dl N. Breban, ţinând recent o conferinţă la Centrul Cultural Român de la Paris, a susţinut că în Academia Română nu s-a produs „restructurarea aşteptată după revoluţie" (vezi „România liberă" din 18 februarie 1993). Oare cunoaşte dl Breban *în mod concret* ce s-a petrecut în Academie? Ştie că numărul membrilor ei aproape s-a dublat, că ea, revigorată, şi-a reluat funcţiile ştiinţifice, culturale şi naţionale, că institutele de cercetare, la dorinţa lor, au revenit sub oblăduirea Academiei? Dl lector Tabarcea s-a arătat şi dânsul iritat de o aşa-zisă menţinere a „structurilor sovietice" în Academie, ca şi „a institutelor de cercetări care nu au nici un viitor". D-sa a atribuit deci înaltului for „structuri sovietice", contestând utilitatea existenţei instituţiilor de cercetare de sub egida sa. Academia noastră este un for de consacrare – ca şi instituţiile similare din Occident – dar, totodată, în dependenţa ei au fost formate, de o jumătate de secol, puternice unităţi de cercetare. Nu este aici locul de a demonstra folosul unor institute, de a analiza drumul greu – similar cu cel al întregii naţiuni – pe care ele l-au străbătut în lunga iarnă a totalitarismului, de a releva rezultatele obţinute, în pofida condiţiilor existente, de cercetătorii acestor unităţi, de a aminti marile lucrări ce au fost realizate, inclusiv în domeniul filologiei, şi mai ales marile lucrări ce le stau în faţă. Că sistemul de cercetare din reţeaua Academiei mai poate fi ameliorat este o evidenţă (şi, de altfel, de trei ani câte s-au schimbat în toate unităţile de cercetare sub semnul libertăţii şi al integrării europene!) dar a pune cu uşurinţă etichete „politizante" pe munca unui înalt for aflat în plină renaştere şi pe cea a sute de cercetători din unităţile sale nu este nici potrivit şi nici drept. Academiei, ca instituţie de sinteză şi afirmare a celor mai de seamă energii intelectuale ale naţiunii, îi datorăm respect şi cinstire.

Dan BERINDEI

Tur de orizont

În pas de defilare

Lui Gheorghe Grigurcu continuă să-i provoace ciclic insomnii „colaboraţionistul" Marin Preda. Astfel, în *Contemporanul* (nr. 5), tartorul moralităţii postrevoluţionare exultă din nou cu sadică satisfacţie: „Gheaţa a fost spartă. Modelul moral Preda nu mai poate fi invocat de acum încolo decât sub semnul dubiului". Noroc, zicem noi imediat, că „modelul moral" Grigurcu nu are nimic comun cu „semnul dubiului". Ceea ce urmează, deci, nu e altceva decât o *opintire morală*, în stil inconfundabil, împotriva lui Valeriu Cristea, Eugen Simion, Magdalena Bedrosian, Andrei Grigor şi Sorin Preda. Cum nu a citit, probabil, un număr recent din *Caiete critice*, nu-l include, deocamdată, între „apărătorii" autorului *Moromeţilor* şi pe dl Mircea Zaciu. Cu siguranţă, nu-l va ierta! Fiindcă distinsul critic şi profesor clujean face imprudenţa să-l considere pe Marin Preda nu numai un mare scriitor, dar şi un excelent director de editură. De altfel, în ceea ce-l priveşte pe Grigurcu, nimic nu ne mai miră. El e îndreptăţit să-l numească pe Preda, întrucât a scris în tinereţe *Desfăşurarea* şi *Ana Roşculeţ*, un „apologet al colectivizării şi al vremurilor noi, comuniste". În schimb, o *odă*, publicată sub proprie semnătură, în care elogiază „primele tancuri sovietice" ce au călcat sub şenilele lor amurgul, nu e decât o versificaţie „necoaptă" de juneţe, în care pur şi simplu nu se mai „recunoaşte" şi a „uitat-o" cu desăvârşire. Ba şi mai mult! Chiar dacă şi-ar mai aminti de ea, se consideră absolvit de orice culpă. Deoarece „tancurile sovietice" pe care le-a cântat, ţine să ne asigure cu o dezarmantă candoare, întruchipează „măcar într-o împrejurare", adică în aceea ce l-a inspirat, şi un „instrument major de distrugere a maşinii de război fasciste". Să se ştie: asta e semnificaţia pe care a avut-o în vedere! Deşi a uitat că a scris poema cu pricina, e bine totuşi că nu a uitat la ce a cugetat când a scris-o. Păcat că nu i-a cunoscut „speculaţiile" pe temă dna Ana Blandiana. Suntem convinşi că nu ar mai fi riscat o afirmaţie ca aceea dintr-un nu prea îndepărtat interviu din *Adevărul*: „La noi comunismul a venit pe tancurile sovietice" Gheorghe Grigurcu a cochetat însă şi cu alte teme „fierbinţi" ale vremii. O versificaţie „necoaptă" a sa este dedicată, de pildă, lui Vasile Roaită. Aşteptăm să producă şi asupra ei o exegeză. Nu băgăm mâna în foc că nu vom afla că e un poem anticomunist. Că aici nu e slăvit eroul utecist din manualele şcolare, ci agentul siguranţei ce s-a descoperit mai târziu că a fost acesta. Căci, nu încape îndoială, logica şi morala lui Grigurcu sunt greu de egalat: dacă ai scris ca Marin Preda *Desfăşurarea* şi *Ana Roşculeţ*, eşti colaboraţionist, dacă ai scris despre tancurile sovietice şi Vasile Roaită, ai scris versificaţii necoapte sau chiar poeme protestatare. Să te prăpădeşti de râs, nu alta! Nu ne rămâne decât să-i dăm dreptate când îl acuză pe Eugen Simion că nu are competenţă clinică să-i califice „judecăţile critice" cu un termen ce aparţine patologiei. De mult Gheorghe Grigurcu e un caz care nu mai aparţine nici măcar patologiei. E ceea ce demonstrează, de fapt, şi interviul recent *(România literară nr.7)* cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Gheorghe Grigurcu e dârz şi de neclintit în dogmatismul lui. Veţi vedea că nu greşim în apreciere şi din reacţiile pe care le va avea la această însemnare. Şi chiar pe hectare întregi de hârtie!

Întâlnire cu Piliuţă

Ultima „întâlnire culturală" a cotidianului *Ora*, făcută publică luni 1 martie a.c., îl are ca protagonist pe pictorul Constantin Piliuţă. Pornind de la ideea, cum precizează Simona Hodoş în câteva rânduri introductive, că astăzi în România există „foarte mulţi oameni de valoare pe care lumea nu-i cunoaşte sau au intrat într-un con de umbră", convorbirea provocată de întrebări formulate, între alţii, de către Victor Niţă, Dan Mucenic, Nicolae Cristache şi Marius Petrescu, se înfăţişează ca o mărturisire de creaţie şi conştiinţă sinceră, cu toate cărţile pe masă, a unui artist de o puternică personalitate, defel incomodat în situaţia când e pus să recunoască adevăruri ce pe mulţi îi obligă la mistificări: „Dacă a face un portret lui Ceauşescu, în perioada aia, înseamnă un compromis, atunci eu l-am făcut". Dar convorbirea cu Constantin Piliuţă nu are în vedere decât accidental anumite împrejurări conjuncturale, în realitate ea exprimă un mesaj de suflet al redutabilului pictor, pe cât de grav pe atât de bogat în substanţă: "Dacămi-aş fi propus să rămân în străinătate, n-aş fi putut face nimic acolo dacă n-aş fi tras întreaga ţară după mine. Or, cei mai mulţi dintre plasticieni au avut un anumit mod de a lucra aici în ţară iar când au ajuns dincolo şi-au schimbat stilul creând altceva".

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

scaunul catodic

Un bun prieten şi coleg, prozator şi cititor de excepţie, mi-a recitat cea mai senzaţională ştire tipărită în juna şi sublima noastră presă de tranziţie: în Rusia, un hoţ autohton, negăsind nimic interesant în casa unui „muşteriu", i-a lăsat acestuia din urmă un bileţel şi o bancnotă de 5 000 de ruble, să-şi repare uşa sărăcioasă bietul om. Întâmplarea ţine de Gogol, Cehov şi ai lor, adică de uriaşa literatură rusă. Obiectiv vorbind şi spre mare deosebire de noi, dânşii mai posedă scrimă, balet clasic, şah, cinema, patinaj, rachete ş.a., „domenii" de activitate unde, cu totul întâmplător, sunt foşti şi/ sau actuali campioni mondiali. Să fii campion mondial la proză, şah şi scrimă nu-i de colo! Vecinătatea creează o relaţie de contiguitate vizibilă şi în duplexul Bucureşti-Chişinău din care se pot reţine Marioara Murărescu, Bogdan Drăgulescu şi Mircea Diaconu. Chiar dacă limba „găvărită" are mireasma slovei lui Neculce, operatorii, animatorii, comentatorii şi prezentatoarele au o anumită distincţie, cam rară dincoace de Prut. Chiar şi politicienii dânşilor (vezi bine cunoscutul „(u)caz Drüc"!) au fost înhămaţi la perestroică înaintea noastră. Nu sunt un adept al ruşilor, ca mai toţi valahii „flower-power", dar nu poţi fi indiferent la marea cultură a domniilor lor, la drumul lor de la Reni la alfabetul grecesc. Chiar şi în circ (mult gustat dincolo) sunt deosebit de performanţi.

Aceste lucruri au sărit în ochi, cum spuneam, sâmbătă după-amiază. De o parte sărăcia vestimentară, de alta blândeţea (făcută sau nu) imperială. D.M. Tatulici, avântatul ţăran din Ulmeni, dra Velciu (nume slav, cu i din î!), dl Isopescu au părut mediocri. Am spus-o de nenumărate ori: nu contează câte kilograme de bijuterii îţi atârni la gât, ci cum ţii capul pe spate (atenţie la oripilantul caz al unei manichiuriste milionare!). Te naşti într-o anumită diviziune a muncii, iar firescul şi faciesul (lunar, de cele mai multe ori) te trădează. Geaba faci politică şi suspini sau ţâţâi la microfon, tot Jeana Gheorghiu, tot Marilena Rotaru (al cărei Bideo-Magazin a fost la nivelul emisiunii lui Tatulici despre marile cupluri casnice), tot Lucia Hossu-Longin te cheamă. Şi ratezi evenimente grave, usturătoare, tulburătoare.

Poate noua orientare (din care n-am înţeles mare lucru) să aducă ceva nou, să ne îndepărteze de „satelit". În rest, SOTI în continuare are vocea în formare, iar sonorul, şi în general toate transmisiile de pe „2", lasă mult de dorit.

Nicolae ILIESCU

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul III, nr. 9 (78) 1993

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct),
Ion Cocora (redactor şef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor (secretar general de redacţie),
Valerian Sava,
Marin Stoian

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată

© JORDAN

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

FELURITE

Despre egolatrie. G.Călinescu este de părere că boala cea mai nefastă a literaturii moderne este cultivarea exagerată a eului și că fenomenul ca atare apare numai în epocile de decadență (adică de sterilitare) în cultură. Părerea criticului nu se confirmă. Să luăm, de exemplu, cazul jurnalului intim în literatura română. El apare, ca *subiect estetic* și chiar ca *gen literar,* în anii '30, într-un moment deloc steril în plan spiritual. Din perspectiva de azi, epoca de atunci lasă impresia unui moment fast al spiritului românesc. El este însoțit, adevărat, de o criză morală și spirituală resimțită mai ales de tineri, dar criza spiritului nu înseamnă, neapărat, sterilitate și decadență. Tinerii pun în discuție totul, de la politică la filozofie, și neliniștea lor se exprimă într-o literatură cu un caracter pronunțat subiectiv. Jurnalul, care cultivă cu precădere eul și este, în bună măsură, o cronică a eului, tinde să devină, cum am precizat mai înainte, un gen independent, ca ficțiune a non-ficțiunii. Este suficient să-i citești pe romancierii și eseiștii epocii pentru a-ți da seama de proporțiile fenomenului. Ce sunt, în fapt, cărțile tânărului Cioran dacă nu fragmente dintr-un jurnal spiritual în care nu ideile, conceptele sunt în discuție, ci o stare generală de revoltă a spiritului tânăr împotriva ideilor, conceptelor, sistemelor acceptate? Un jurnal metafizic care pornește de la o criză profundă a eului și se fixează într-un discurs sclipitor... Paradoxul cioranian...

Este mai nimerit atunci să spunem că excesiva cultivare a eului apare nu în epocile de decadență, ci în epocile de criză morală și că, departe de a fi un sindrom nefast al modernității, fenomenul anunță o eliberare a spiritului de tabu-uri. În epocile totalitare, jurnalul înflorește în clandestinitate și este, după cum observă Musil undeva, o formă a libertății individului oprimat... Cenzurat în viața publică, spiritul se exprimă pe sine în intimitatea jurnalului. De aceea, în epocile post-totalitare primele scrieri care apar sunt jurnalele, memoriile, autobiografiile, pe scurt, formele genului biografic... Nu este, așadar, totdeauna o sincronie între cultivarea exagerată a eului și apariția literaturii care exprimă neliniștile, orgoliile, crizele eului... Anii '30 au fost, din acest punct de vedere, mai degrabă o excepție în literatura română.

•

Prea intelectual, nu suficient de artist. Citesc în aceste zile jurnalul lui Drieu la Rochelle, început în septembrie 1939 și abandonat în martie 1945. El a fost publicat după aproape 50 de ani în colecția *Temoins* de editura Gallimard. S-a discutat mult în mediile literare franceze dacă trebuie să apară sau nu acest document care exprimă un spirit în derivă. Drieu a colaborat cu ocupantul german, iar după prăbușirea hitlerismului s-a sinucis. Jurnalul intim înregistrează complexele, neliniștile, resentimentele lui, cu o sinceritate care atinge deseori marginile indiscreției și ale urii. Prietenul lui Malraux notează lucruri scandaloase despre femeile pe care le-a iubit și are despre amicii săi literari părerile cele mai rele. Nu se iartă nici pe sine și nu se jenează să vorbească pe față despre complexul lui sexual și despre convingerile sale xenofobe... Urăște abisal pe evrei, iar din romanul francez nu-l acceptă decât pe Stendhal... Balzac îl plictisește, Malraux nu trece dincolo de reportaj... Jurnalul este o fișă existențială și ideologică de o brutalitate care deconcertează... Ca stil, el se îndepărtează enorm de jurnalul tradițional (Amiel, Léautaud), acela care estetizează cotidianul și modifică, printr-o scriere frumoasă, dramele intime ale diaristului. Merită a fi citit și analizat... Rețin din aceste notații fără perdea că omul care scrie se socotește prea intelectual și insuficient artist... Un complex care, la o generație mai târziu, devine un titlu de noblețe literară.

•

Anatomia unei străzi. Jurnalistul, animatorul, realizatorul radiofonic - nu știu cum să-i zic mai bine - oricum este vorba de Paul Grigoriu - a scos recent o carte de proză cu titlul citat mai înainte. Am citit-o cu plăcere, stimulat și de autorul ei pe care îl ascult mereu la radio, între 6 și 7 dimineața. Este, indiscutabil, un om inteligent, cu o ironie subtilă, nu lipsit chiar de o anumită tandrețe, lucru rar în meseria sa. Colegii lui de la televiziune sunt, de pildă, încrâncenați și când dau o informație par a anunța sfârșitul lumii. Paul Grigoriu are alt stil și, în genere, radioul are mai mare credibilitate, ceea ce înseamnă că are mai mare profesionalism. Numai revista presei este făcută de cineva, o doamnă, care, neavând umor de la natură, se forțează să fie glumeață. Rezultatul este catastrofal. În interpretarea ei, presa românească este mai sinistră decât este în realitate...

Dar să revin la proza animatorului de la „matinal". Despre ea a scris în *Literatorul,* cu două numere în urmă, Ioan Lăcustă, remarcând „un halou de blândețe și senin" într-o proză, trebuie adăugat esențialmente lirică, sentimentală și ironică. Mai este ceva în *Strada armenească* și anume micul complex (când jucat, când real) al celui care își povestește copilăria. Să-i zicem *Complexul Creangă*, pentru a sugera un model epic evident de altfel în aceste însemnări nostalgice. Naratorul ia ca martor cititorul, îi presupune nedumeririle, interogațiile și-i răspunde, scuzându-se cum poate, adică jumătate serios, jumătate în joacă. Creangă se apăra chiar de bănuiala de a fi scriitor și se minimaliza, ca personaj, într-o proză de mare rafinament. „Țăranii" lui au devenit, după un secol, obiect de analize sofisticate de la semiotică la simbolologie și, culmea, ele țin bine piept acestor demersuri moderne... *Strada armenească* iese din acest spațiu stilistic, aspirând să fie, cu alte elemente de viață, amintirile din copilărie ale unui Nică a lui Ștefan a Petrii, născut, nu în Humulești, ci la Bacău, pe strada *Armenească*, nr.40, în alt secol și în altă lume. Bacăul nu are o Ozana frumos curgătoare și, în genere, Bacăul - aflăm chiar din primul rând al narațiunii - este „orașul acela meschin". Nu va rămâne însă așa la nesfârșitul narațiunii... Evocarea, fatal lirică, va înnobila în cele din urmă meschinul târg, descris ca un sinistru cimitir al tinereții de alt scriitor...

Cu și printre asemenea modele ilustre, Paul Grigoriu (în limbajul familiei: Pavelache) vorbește despre strada unde s-a născut, de părinții, frații și prietenii săi, fixând o lume care nu mai este și un număr posibil de personaje care, iarăși, nu trăiesc decât în închipuirea naratorului. Dacă înțeleg bine prefața și însemnările în stil epistolar de la sfârșit, narațiunea are un destinatar simbolic: o doamnă pe care naratorul a iubit-o mult și de care viața dură și încurcată l-a despărțit. I se confesează acum, reparând o veche greșeală. Orice pretext este bun și orice destinatar este de acceptat dacă el stimulează scriitura autobiografică... Pavelache își inventează unul și, cu alte *amintiri* cărturărești în minte, le povestește pe ale sale într-un stil duios ironic, fără obișnuitele complexe ale copilului narator din literatura secolului al XX-lea. Nu-și urăște tatăl (profesor de franceză la liceul din localitate), nu-și detestă mama, nu are porniri incestuoase și, în genere, se arată a fi fost un copil anormal de normal ca și înaintașul său, Nică. Se naște în colonia armenească, într-o familie nevoiașă, joacă „buci", detestă supa de găină și pilaful, când ajunge la zece ani se îndrăgostește fulgerător de Mady, o zgâtie de fată din familia Smărăndiții Popii, și nu are deloc succes, învățătorul Ciuchi îl învață cu blândețe aritmetica și citirea, tatăl corectează toată ziua teze și citește cărți, mama spală și cârpește, domnul Zadic, avocat și lider al comunității armenești, pleacă în America, domnișoara Botez, profesoară de istorie, rămâne nemăritată, clopotarul Iacobaș se spânzură când în cimitirul armenesc se construiește un bloc etc...

Este, în genere, în *Strada armenească,* substanță pentru un roman de moravuri provinciale. Câteva cazuri se rețin și din această proză autobiografică. Generalul Macoviță, țanțoș și încornorat, este afectat nu de faptul în sine ci de gradul inferior al înlocuitorului. Coana Repsimé a avut o tinerețe zbuciumată și europeană, acum trăiește resemnată într-o casă mucedă de pe ulița armenească. Grefierul Mardiros Mardirosian este băgat la pușcărie și, când se întoarce după zece ani, nu vorbește cu nimeni și apoi se spânzură. Bunica Aurelia are o mare pasiune pentru stânjenei și face din cultura lor elementul capital al existenței sale. Cineva, din gelozie, îi taie într-o noapte și de atunci femeia se izolează în singurătatea ei. Criminalul este un îndrăgostit (Iacobaș) care nu poate suporta o altă pasiune... Descrierea mediului provincial este bună și aș cita în acest sens modul în care autorul prezintă inevitabilele reuniuni de familie. El a găsit tonul potrivit, nici zeflemitor (cum îl aflăm în cărțile prozatorilor din generația sa, foarte iritați mai ales pe „bătrâni"), nici excesiv de duios...

Cartea, în genere, este notabilă, cu pagini fermecătoare, și este de bănuit că autorul ei, o dată familiarizat cu scenariile scriiturii, își va învinge mai ușor inerția (proverbiala inerție moldovenească!) de care se face atâta caz.

•

Despre ură. Am scris mai de mult despre inutilitatea de a polemiza cu cei care nu cred în adevăr sau nu urmăresc adevărul într-o dezbatere literară, ci înjosirea, calomnierea adversarului. Îmi oferă, recent, o dovadă în plus revista *Calende* din Pitești, scoasă de domnii Călin Vlase și Viorel Padina, doi autori despre care am scris în *România literară* și în *Literatorul.* Scriu, în genere, ceea ce cred despre cărți și n-am așteptat niciodată un sentiment de recunoștință, o dovadă de simpatie de la autorii pe care îi analizez. În ultimul timp mă confrunt însă cu o situație cel puțin paradoxală. Eu scriu, de pildă, despre cărțile domnului Șerban Foarță într-o vreme în care nimeni nu scrie nimic despre ele (înainte de decembrie 1989) și domnul Foarță găsește că este acum momentul să mă înjure țigănește în revista *Orizont* condusă de criticul Mircea Mihăeș. Era cazul, altminteri n-am fi europeni de la Dunărea de Jos. *Calende* publică număr după număr pe dl Gheorghe Grigurcu care scrie al 100-lea articol împotriva mea și a scriitorilor pe care eu îi apăr, scrie cu o ură atât de înveninată și de absurdă încât aproape că nu-mi vine să mă supăr pe el. Totu-i întors pe dos și răstălmăcit, cu perseverența și înverșunarea unui notar de provincie, supărat că nu-i promovat la primăria din capitala județului... Domnii Vlase și Padina acoperă sub mantia lor dejecțiile domnului Gheorghe Grigurcu, deplângând în acest timp lipsa de democrație și de civilizație în societatea românească...

Trei poeme de Horia Bădescu

LIED

Urme de gheare
pe obrazul vânăt al zilei,
urme de sânge pe tiparele
buzelor;
de cerul gurii
răsuflarea lipită.
Poți auzi
cum își leapădă udul
văzduhul.
Poți să-ți auzi măduva
în ciolane uscându-se.
O mână de gheață urcă
pe coapsele zilei.
Se-ntind frânghiile vinelor
trăgându-ți trupul
spre-ntunecatul Nadir.

RONSET

Taci tot mai mult, ți-e tot mai
greu să zici;
dar ce să zici când nu mai ai cuvinte?
Privești-napoi și afli înainte;
măsoară-ți pașii, iarna e aici!
Un lung pustiu în care te implici,
o fărădeaducereaminte;
prins în oglinda care te presimte
măsoară-ți pașii, iarna e aici!
Nu-s viscolele de demult și nici
nu-ți mai coboară Dumnezeu pe gură.
Ți-e umbra tot mai fără de măsură;
măsoară-ți pașii, iarna e aici!
Sunt zilele din ce în ce mai mici.
Taci tot mai mult, ți-e tot mai
greu să zici.

LIED

Altfel e mâna care-ți apasă
ochii,
bulbi noduroși
scurgându-și zeama
pe rădăcinile degetelor,
altfel vocea pe care-o
asculți
– se frânge-n adâncul urechii
osul tăcerii –,
altfel întâlnirea sângelui tău
cu arterele nopții,
laptele trandafiriu
acrit în burduful caiafei;
altfel îndreptările
lutului.
Crește sămânța.
Te apleci să săruți
urma sfintelor tălpi;
fierul spinilor
ți se vede pe buze.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Viaţa ca exerciţiul unui regret

La mai bine de o jumătate de veac de la prima ediţie, **Lacrimi şi sfinţi** rămâne o carte căreia nu-i poţi da dreptate, cum ar fi spus Constantin Noica, dar nici nu-i poţi refuza îndreptăţirea. Citind-o, ai impresia că te risipeşti în irealitatea unei muzici, în care fiecare notă dezvăluie întregul, cum în fiecare lacrimă ai desluşi urma unui sfânt.

Cuvântul „marelui înrăit" pare mai degrabă a rivaliza cu picăturile de sânge care se preling pe trupul unui Isus păgân, decât cu judecata stearpă a tălmăcirilor noastre *creştine*. E aici un dialog viu pe care nu-l poţi suspenda într-un concept, fără a-l secătui de metaforă.

Despre **Lacrimi şi sfinţi**[*] nu le este îngăduit să vorbească decât poeţilor. Dar ce poet se va încumeta oare s-o facă, după ce Poemul însuşi s-a rostit şi cuminecat ca o răstignire mesianică pe un rug medieval! „Cu ce-ar putea fi atunci comparat un suspin de înger?" se întreba Cioran (p.5), la vârsta când îngerii ne mai veghează poate copilăria minţii. „Voi ajunge vreodată atât de pur, că nu mă voi putea odihni decât în lacrimi de sfinţi?" (p.7).

Cioran cel Tânăr suferă de sfinţenie, iar lacrimile lui sângerii au spini care se înfig ca nişte efigii în carnea străvezie a poemului existenţial. Iubeşte ceea ce nu poate avea şi nu poate fi: sfinţenia *pregătirii pentru moarte*, care e una a durerii şi a suferinţei: „Sfinţii trăiesc în flăcări; înţelepţii, alături de ele" (p.17).

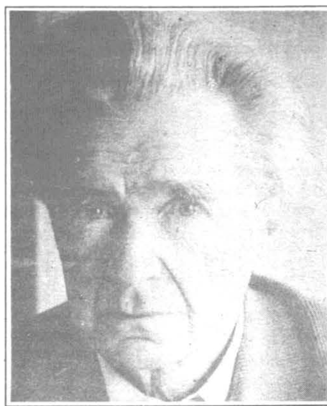
Gânditorul nu face aici însă, aşa cum s-ar crede, apologia sfinţeniei. Mai curând, primeşte provocarea ei în încercarea de a rivaliza cu divinitatea prin propria-i transfigurare. După cum mărturiseşte în „Entretiens", experienţele extazului sunt „experienţe externe pe care poţi să le trăieşti cu sau fără credinţă". Ceea ce importă este faptul că acestea se nasc dintr-o permanentă nelinişte, când „o înfiorare năvalnică te cuprinde pe nepregătite. Fiinţa se simte cuprinsă de o plenitudine extraordinară, sau, mai curând, de un vid triumfal".

„Lacrimi şi sfinţi" este şi ultima provocare a sfinţeniei. Destinul lui Cioran nu este unul religios, nici unul mistic. Deşi „un ocean de negativitate", cum îl numeşte Andrei Pleşu, el nu se consideră nici un nihilist. „Pe culmile disperării" este o transfigurare a experienţei nimicului şi calea pe care gânditorul o va străbate până la bătrâneţe, dar nu şi vidul negaţiei absolute a existenţei sau a lui D-zeu. Spre deosebire de aceasta, „Lacrimi şi sfinţi" este un cap de pod care va rămâne agăţat ca o metaforă pe malul celălalt al unui poem divin, deşi în gândirea sa nu există „rupturi". Toate scrierile sunt experienţa transfigurate printr-o permanentă conştiinţă a eşecului şi a refuzului. „La mine, mărturiseşte el în „Entretiens", refuzul a fost întotdeauna mai puternic decât entuziasmul".

Revenind la *provocarea* sfinţeniei, ne aşteaptă gândul morţii, care, spune Cioran, „n-are sens decât la oamenii care au iubit pasionat viaţa" (p.19). Dar ce e sfinţenia fără sentimentul morţii? „Nu există altă viaţă, decât după ce ai trecut prin moarte. De aceea sunt transfigurările atât de rare", spune el. Sfinţenia e un asemenea exerciţiu al transfigurării în extaz, iar extazul „un salt infinit peste corp" (p.27).

Gândul lui Cioran cel Tânăr nu se opreşte însă asupra sfinţeniei ca *pregătire pentru moarte*. Aforismele sale mărturisesc o preocupare deosebită asupra fricii de moarte. „Cine învinge frica se poate crede nemuritor: cine n-o are *este*. Frica este o moarte de fiecare clipă. Fiinţele ce n-o cunosc sunt ca păsările cerului; îşi citesc destinul în azur" (p. 27). În această ordine, Cioran consideră înţelepciunea „ca atitudinea cea mai superficială în faţa lucrurilor ultime" (p. 26), dacă ar fi să amintim numai gândul său din „Pe culmile disperării", care, spune el în „Entretiens" „e un fel de adio, plin de furie şi amărăciune spus filosofiei, e constatarea eşecului unei forme de gândire care s-a dovedit un divertisment leneş, incapabil să înfrunte un haos esenţial". Sau atunci când numeşte „Sein un Zeit" „deşărtăciunea unui asemenea exerciţiu", consideră că Martin Heidegger a izbutit prin fascinaţia limbajului să-l facă să vadă ceea „ce trebuia cu orice preţ evitat". Pentru că filosofii ascund de fapt „adevăratele nelinişti" şi „latura tragică a existenţei": „Eşti *sănătos* atâta vreme cât crezi în filosofie; când începi, însă, a gândi apare boala", scrie el în „Lacrimi şi sfinţi" (p.45).

La petrecerea din viaţă a lui Constantin Noica, în 1987, Cioran ar fi spus că „a murit ultimul mare optimist". Şi nu întâmplător. El crede mai degrabă în filosofiile de amurg şi consideră filosofia „un corectiv asupra tinereţii" (p. 56). De aceea i se par mai importante „scepticismul anticilor" şi „asfinţiturile de cultură". Dar mai poate salva ceva filosofia?" Singurul merit al filosofilor este că s-au mirat *uneori* că sunt

oameni. Platon şi Nietzsche fac excepţie; ei s-au mirat *totdeauna*... Astfel s-a salvat onoarea filosofiei" (p. 55).

Numai într-o tristeţe universală ne regăsim singurătatea, spune Cioran. Altfel suntem nişte „bieţi măscărici ai absolutului" (p. 56). Şi D-zeu este singurătate. În acest ocean de singurătate numai acordurile muzicale răzbat dintru începuturi. În afară de materie „totul este muzică". Însuşi D-zeu nu pare a fi decât „o halucinaţie sonoră" (p. 59). Iar dacă sfinţenia este o adâncire până la absurd a suferinţei, într-o „voluptate a durerii", cum o numeşte Cioran, muzica este elementul cel mai adânc al extazului sfinţilor.

După ce acceptă provocarea sfinţeniei, Cioran cel Tânăr o refuză cu dezgust considerând-o numai o „sistematizare a unei insomnii". „Cine ştie dacă toată sfiinţenia nu este decât o perfecţiune negativă!" exclamă el (p. 69). Dar marea scuză a sfinţilor este aceea „de a fi iubit mai mult iubirea decât pe oameni" (p. 75). Pentru că iubirea de oameni e imposibilă în societate.

Iubirea de D-zeu este actul esenţial al sfinţeniei – boala incurabilă a sfinţilor şi a creştinismului. Pe ideea de D-zeu „se salvează şi pe ea se prăbuşeşte omenirea" (p. 80). Şi când te gândeşti că „D-zeu nu este mai mult de o dezerţiune ontologică a tristeţii noastre" (p. 85)' „fără sufletul omenesc el e indiferenţa pură... un nimic în plus" (p. 89). Dar „nimic fără D-zeu", spune un dicton creştin. „Curios ce obositoare este ideea asta de D-zeu!" se miră tânărul Cioran: „O neurastenie organică, fatală" (p. 97). Pe de altă parte spune însă, că: „Se prea poate ca rostul omului să nu fie altul decât să se gândească la D-zeu" (p. 107). Un blestem? O incomoditate pentru gândire: „Te-ai apucat să-l descoşi? Eşti pierdut. Dar chiar acesta pare a fi rostul omului: să-l descoase" (p. 107).

Între devenire şi moarte singura realitate acceptată este *singurătatea*. Dar ce este, oare, şi singurătatea decât o umplere: „cu cărţi femei, ambiţii?" (p. 119). O plictiseală stupidă. Iar viaţa – „o soluţie a plictiselii", spune Cioran. „Ceea ce importă însă, „este să ştii plictisi esenţial" (p. 125). Calea nemuririi, sau a *pregătirii pentru moarte*, trece prin plictiseală. Ea devoră şi paradisul şi infernul. Un vid viu: „singurul argument împotriva nemuririi" (p. 127).

În ceea ce priveşte creştinismul, Cioran spune că singurul său merit este de a fi creat iubirea suferinţei şi a durerii. Pentru că durerea este calea întâlnirii cu tine însuţi, conştiinţa de fiecare clipă a existenţei. „Înainte de a o cunoaşte cu toţii eram *natură*. Căci eram în rând cu existenţa. Dar durerea ne-a pus *la pas* cu D-zeu" (p. 138).

Durerea este vestitorul şi veghetorul morţii, care te pune *în pas* cu divinitatea fără a-ţi lua ordinea firii. Mistica însă, nu te îndeamnă la iubirea de D-zeu, ci la iubirea chinului în care îţi consumi cu melancolia diabolică extazul des-finirii. Pentru Cioran cel Tânăr notele muzicale ale acestui extaz sunt versurile autentice ale Poemului universal, în care te regăseşti cu moarte cu tot.

„De pesimism ne vindecăm numai în extaz" (p. 155), spune el. „Lumea nu este mai mult de un exerciţiu al tristeţii noastre... Extazul este delirul spiritului" (p. 160–161). Cine-l poate suporta însă până la demenţă? Dar este Cioran cel Tânăr un pesimist? Poate, uneori, numai un mistic suferind de melancolie – „muzică inconştientă a sufletului" (p. 161).

Singurătatea, ca şi moartea, îl aduc din neantul lui universal pe D-zeu. Aceasta nu-l face însă, pe om mai fericit şi nici mai înţelept. În fiecare din noi se deşteaptă un Cain - pumnale sub veşmintele iubirii „Cine a trăit până la capăt orgoliul singurătăţii nu mai poate avea decât un rival: pe D-zeu" (p. 184).

Este Cioran un singuratic? Poate că nu. „Am iubit totdeauna lacrimile, inocenţa şi nihilismul. Pe fiinţele care ştiu totul şi pe cele care nu ştiu nimic. Pe rataţi şi pe copii" (p. 140), mărturiseşte el. Aici nu vom găsi nici judecăţi, nici concepte. Poate un orgoliu esenţial şi un geamăt în care se revelează „sensul metafizic al lacrimilor şi viaţa ca exerciţiul unui regret" (p. 188).

Ionel BUŞE

*) Em. Cioran, *Lacrimi şi sfinţi*, Humanitas, 1991, Bucureşti.

Psaltirea exilatului

Un **Îndreptar pătimaş** (cum îşi numeşte Cioran a şasea carte în româneşte, încheiată în 1944, editată în premieră de „Humanitas, în 1991) aduce liricul, „isteria sublimă", într-o zonă actuală saturată de breviare în registru ironic şi/sau sarcastic. Voluptatea trăirii pretinde articularea unui limbaj cu solemne răsuciri vetuste, ecou al unei bibliografii vag divulgate (Biblia), în vreme ce fluxul poeticilor postmoderniste încearcă subminarea patosului retoric, sabotarea mitului Limbajului. Cioran se situează cu obstinaţie à rebours prin textele sale cu miză patetică. Sub incidenţa Decalogului pragmatic valabil azi, el însuşi o reacţie la criza expresiei moderniste, discursul celui mai nietzschean scriitor al nostru ridică, în primul rând, probleme de ordin taxinomic, declarându-şi *alergia la categorial*. Aforismele din acest volum sunt grupate în paragrafe, lăsând impresia unor *psalmi* prin promisiunea extazului şi stilul peremptoriu. Multe pasaje au un aer ditirambic, trădând o evidentă autoreferenţialitate.

Există, totuşi, ceva suspect în consecvenţa acestei arderi perpetue cu aparenţă de rugăciune mistică pentru ieşirea din Samsara. De ce îl bănuim uneori pe autor de mimare a disperării confiscat cum este de pornirea demolatoare asupra „clasicilor" suferinţei, ca, de pildă, Buddha? În numele Logosului („cuvântul fură prerogativele neantului..."), Cioran aspiră la statutul de „sufletul golului şi inima nimicului", lucru la care-l îndreptăţeşte originea sa balcanică, de esenţă masochistă (sfânt trup şi hrană sieşi...). Antrenat de perversa denunţare în tonalităţi înalte (modalitatea preferată – invocaţia) a existenţei unui cronotop damnat, confesiunea e contaminată de un profetism apocaliptic, antiarhitectonic. În revolta contra intelectualismului, făcând apologia vieţii cu atât mai mult cu cât o neagă (dintr-o imposibilitate funciară de a evita oximoronul), cel care începuse direct „pe culmile disperării" ajunge să pună pe acelaşi plan cerebralitatea şi devoţiunea. În viziunea sa, filozofia şi religia se înrudesc mai intim prin distanţarea lor faţă de viaţă. Pledoaria se roteşte (şi rosteşte) în jurul unor termeni ca „pitorescul echivocului" (sau „nedefinitul", „obscuritatea"), a căror lipsă ar compromite pe marii-iluminaţi: „După ce citeşti pe Buddha sau pe un alt profitor de sublim, ai cere peste tot ciorbă de burtă". Să fie doar reflex agnostic impulsul de a expune reprezentări ale sacrului într-un context violent desacralizant? Am putea numi aceasta *inadecvare* programatică, pe ideea unei tentative, nu lipsită de eroism (şi erezie) de a se prosterna în faţa unor zei personali. Cioran lunecă prin ţesătura diverselor interpretări cu perseverarea sa în paradox pe pagini întregi, pe capitole şi volume întregi, pe ansamblul operei, încât lamento-ul său monocord, împrumutând un tipar de voce mânăstirească, epuizează o tematică centrifugă, dacă înţelegem prin centru un filon religios, care exorcizează viciile de funcţionare ale Universului. Autorul face figură de goliard care îşi trăieşte apostezia într-un registru *estetizant*, aruncând anateme cu fervoare în spaţiul sacru şi exaltând un trăirism amoral care îl apropie de generaţia sa, cea a lui Eliade din „Huliganii". Creştinismul e o religie „neelegantă", civilizaţia se dovedeşte „iubirea de bani, de lux, de viciu", inteligibilul are „gust mediocru", prostia este ubicuă („Prostia? A fi părtaş cu lumea"), simţurile constituie „leprozeria fiinţei". În general, elaborata corozivitate ţinteşte tenace la deconstrucţia principalului edificiu, coagulant al diferenţialelor divine: Aristotel. Postulând că „sufletul macină categoriile", Cioran fuge („nevoia de ducă" e structurală la el întrucât „singura latură a sufletului e *razna*"), are frisoane de teama reificării, pulverizând reperele clasice pentru a evolua rapid spre *autoînţelegere*. Încearcă o terapeutică a bolii moderne, a eului clivat – boală provocată de demonul „comprehensiunii"; „comprehensiunea e mormântul individului".

Iar plenaritatea insului e posibilă „neînţelegându-se decât pe sine".

După ce consumă ipotezele împăcării cu sine, invocând, precum Nietzsche, abolirea transcendentului şi cântecul (dansul), simbolul vieţii ca delir, quester-ul deprimat afirmă senteţios (este lait-motivul cărţii): „Şi atunci m-am întors către pământ şi am renunţat la mântuire". Legându-şi el însuşi „visul de un ştreang", într-o relativizare absolută a determinismului, Cioran nu găseşte resurse spre a recupera, nici moral, nici estetic, cu atât mai mult religios, o etnie osândită de istorie: valahii. Sub o divinitate diminutivală locală (care nu mai pare atât de satanică pe fundalul deznădejdii universale), se ivesc „semenii de Valahie şi rânjetul lor mieros de hoţi de cai trecuţi prin saloane. Înfrângeri de o mie de ani au născut lichele înfumurate de o isteţime stearpă, iar în ţăranul vlăguit de dureri fără suflu, un văz al lumii alcătuit din glod şi ţuică – şi cruci strâmbe de lemn ce veghează morţi fără mândrie". Proiecţia aceasta dezarmantă e grefată pe orizontul Balcanilor, „cu patima lor de gunoi vast", „prin care colindă ţaţe venerіene şi ţigani asasini", figuraţie de „mahala".

Dar să nu pierdem din vedere că vorbeşte un exilat a cărui clarviziune, percepută tipic româneşte, adică în manieră caragialescă (simt enorm şi văd monstruos) se converteşte necesarmente în tragedie. Drama sa este autentică în măsura în care noua condiţie îi confirmă cele două atribute definitorii ale omului, singurătatea şi orgoliul: „Fost-a pe Sf. Michel străin mai străin ca tine?". Decadentul ce nu poate muri „căci gleznele s-au râncezit în drojdia veşniciei", nu iese din formulele vacuităţii, atât de bine găsite, în care orice efort este evanescent, retorica funcţionând ca o gaură neagră ce aspiră până şi virtualităţile lumii. Tenebrosul şi grotescul, într-o asemenea acumulare, nu au cum să propună un ethos, etanşeitatea distopiei lui Cioran reuşind să suspende total şi tăios axiologia noastră scumpă.

Gabriel COŞOVEANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARĂ

Al. PIRU

CANOPUS

Acum 3 ani, Alexandru Condeescu, editorul poeziilor lui Nichita Stănescu (*Ordinea cuvintelor*, I-II, Cartea Românească, 1983), a publicat „cu acordul autorului" un masiv volum de proză şi versuri dintre 1957-1983 cu titlul *Fiziologia poeziei* (Eminescu 1990) pornind de la un articol al poetului din 4 aprilie 1968: *Fiziologia poeziei sau despre durere*.

Fiziologia este ştiinţa care studiază legile de funcţionare ale organismului viu. Este poezia un astfel de organism? Da, dar numai a posteriori. Poezia nu preexistă, ea se face şi vorbim de ea numai după ce a fost scrisă. „Poezia – spune chiar Nichita Stănescu – este o tensiune semantică spre un curent care nu există, pe care poetul l-ar fi gândit. Nu există o artă a cuvântului prin care cineva să poată deveni poet, este poet numai cine are vocaţia poeziei, intuiţia valenţei cuvintelor şi a combinării lor în vederea declanşării poeziei. Cuvintele nu reproduc, ci creează structuri, organisme în stare să ateste existenţa, să pună în mişcare simţul nostru estetic. Caracterul obiectiv al creaţiei nu e în contradicţie cu cel subiectiv, poetul putând oferi o relaţie fie cu lumea din afară fie cu cea dinăuntrul său."

Poeziile din culegerea *Fiziologia poeziei* poartă titlul generat de starea confesiunii şi sunt în definiţia poetului însuşi poeme personale. Asta vrea să spună că ele comunică în acelaşi timp starea de încordare în care poetul se află în momentul când vrea să scrie şi ce rezultă din ea obiectiv.

Multe din poeziile lui Nichita Stănescu, vreo opt, sunt intitulate *Autoportret* şi se referă la momentul creaţiei. De pildă, unul din *Epica magna*: „Eu nu sunt altceva decât/ o pată de sânge care vorbeşte". Confesiunea este laconică. Mai pe larg se exprimă în alte opt compuneri cu titlul de *Ars poetica* (Arta poetică, Arta poeziei, Arta scrisului). Alegem o postumă: „Haide şi nu te mai uita/ nu te mai uita decât când cade,/ când cade îngerul, atâta./ Haide, nu te mai uita tu în jos!/ Uită-te la el, uită-te la el,/ Îngerul căzând, iar nu la balta de sânge/ cea de la sfârşitul zborului."

Poezia este prin urmare sau simplu, încordare, balta de sânge rezultată din ea, sfârşitul, sau tensiunea în sine, zborul de înger înainte de cădere. Acelaşi lucru ni-l spune un Autoportret cu pene din *Opera imperfecte*: „Uneori mă simt inseparabil/ de tot ce a fost/ alteori mă simt un cântec confundabil/ cu orice cuvânt. Numai când piere din mine/ ceea ce este pieritor/ sunt singur şi inconfundabil/ cu vulturul în zbor". Instinctul poetic are la bază apariţia simţului vizual, auditiv, într-o competiţie dialogată (*Lupta cu vulturul*): „Eu lui:/ Tu cazi de sus,/ vrei să-mi treci cu pliscul prin inimă?// El mie: Cris! Îl izbesc cu pumnul în piept,/ până când pumnul mi se umple/ de pene înroşite.// Mă izbeşte cu pliscul în ochi,/ până când ochiul mi se umple de orbite.// Apoi: veniţi voi fluturi în conul de umbră al orbitei mele!// Şi strigăt: Daţi/ din aripi nemişcătoare, ascuţitelor stele". Nu strică să cităm în legătură cu aceste versuri un pasaj din articolul *Fiziologia poeziei sau despre durere*. Scrie Nichita Stănescu:

„Caracterul profund particular al operei literare realizează contemplarea omului din afara lui, comunicarea sinelui cu sine prin cuvinte. Profesorul Chris Barnard notează într-un articol al său următorul dialog:„— Doctore Blaiberg, ştiu că eşti un om curajos şi deci n-ai să fii tulburat de propunerea mea: Vrei să-ţi vezi vechea dumitale inimă? - Profesore, voi fi foarte fericit să o văd. Contemplarea propriei tale inimi este un fapt profund emoţionant şi tulburător. Contemplarea propriului tău suflet ni se arată însă de o perpetuă, dureroasă tulburare".

Poezia, mai scrie Nichita Stănescu, e ca o unealtă de scris purtată de un zeu care înalţă şi fixează vederea în abisul de sus (*Desigur*): „Desigur, era o brăţară purtată la mână de un zeu,/ ea e mai liniştită spre seară,/ deşi e neliniştită mereu.// Ea luceşte toată în luna/ când zeul îşi ridică braţul zâmbind.– / o lebădă brună cu plisc de argint.// Zeul e invizibil. Nu se vede/ decât ea la glezna mâinii lui,/ bătând în cerul negru şi verde/ vederea mea ca un cui". De notat că se atribuie creaţiei o nelinişte dar şi o bucurie, un elan vital care pătrunde întunericul, haosul (verdele este simbolul vieţii ce se trezeşte). Scrisul e un meşteşug, deci, se subînţelege, o brăţară, iar pana cu care se scrie altă dată e redată lebedei, pasăre din acelaşi ordin cu gâsca, posedând însă şi o speţă cântătoare (Din Drahm: „lebădă cântătoare - Cygnus cygnus - este acoperită cu un penaj alb curat, ciocul ei este însă negru cu baza galbenă ca lămâia. Înoată ţinând gâtul înălţat vertical. În timpul zborului şi la înot scoate frecvent sunete tari ca de trompetă. Întrucât masculii şi femelele, ca şi păsările mai tinere, scot un angho în timpul zborului, sau un ang în tonuri diferite, în special când înoată din depărtare, el răsună ca un sunet confuz de clopot sau ca un fel de cântec cu tonuri înalte alternând cu altele joase").

Nu trebuie să apară bizar titlul de Cântec dat descrierii unui avion, aparat în formă de pasăre cu aripi, scrutător de distanţe, tăind legătura cu lumea de pe pământ, dar uneori şi cu viaţa, ca un dric aerian: „Dar ce singurătate pe roţi/ de camioane alergând sub stele,/ şi ce acută vizibilitate/ în lăuntrul inimii mele - / palat cu patru săli în care-aleargă,/ cu ţipăt strident, un lanţ de copii roşii şi negri/ şi violeţi şi mov şi vineţii..."

Simbol al zborului, pasărea e mereu prezentă în poezia lui Nichita Stănescu, fie prin similitudinea fiinţei sale cu aceea candidă şi tandră a copilului, fie prin dorinţa de a te pierde ca într-un vis în spaţiu, de a trezi prin simpla contemplare viaţa din jur. Evident, Nichita Stănescu nu descrie natura ca vechii poeţi, îi adresează în felul său un imn (*Imn la natură*): „Privirea prea lungă/ sfârşeşte prin a naşte fiinţe, aidoma trupului de fluture/ între aripile sale/ Naşte-te floare! Miroase-te mirosule!/ Zboară pasăre, înfloreşte zarzăre!" Pasărea este din cauza zborului ei o fiinţă analogică poetului, a spus şi Baudelaire, e firesc ca poetul să-i cerceteze relicvele în muzee, să-şi caute originea îndepărtată într-un schelet de archeopterix (*Les Beaux*).

Nichita Stănescu cu Ion Negoiţescu şi Leonid Dimov

Poetul e în genere incomod pentru alţii, comuniunea lui nu-i scutită de eşec (*Logodnă*): „Nu mai avea curaj să se ducă acasă./ I se înfrumuseţase de singurătate muierea,/ Îi devenise mireasă:/ Un fluture cu două aripi ţinea ea/ pe urechea ei stângă,/ încercându-se şi neputând să plângă;-/ a levănţică mirosea duhul, a toate păsările zburătoare, văzduhul!/ Ea este întinsă şi albă,/ pe deget îi strălucea ca o cometă/ căzătoarea verighetă". În locul sentimentelor şi atitudinilor care rămân la stadiul de abstracţii, neconvertite în experienţe neconcretizate, poetul preferă indiferenţa (*Înapoierea cheii*): „Tristeţea, ea, ea,/ nu este gând,/ ea lucru este.// Mănânc-o dacă ai cu cine!/ Durerea vieţii e un lucru – nu contemplarea ei. Mi-e dor/ să nu-mi mai fie dor de tine". Regulă de viaţă? Aceasta nu consună cu dorinţa de resuscitare a spiritului creator prin invocarea sacrificiului ca în legenda meşterului Manole: „Ana curge-mi tu prin sânge/ ca să nu mi se mai verse./ Cu gândirea tu mă plânge/ şi cu lumile inverse./ Ca să nu mă prăbuşesc,/ vino tu cu pas regesc/ În mine să te clădesc,/ În Stănesc".

Puternică e manifestarea distanţei de cei care vor să-l facă asemenea sau simplu ecou al cetei lor, situare orgolioasă în locul stelei Canopus, sfidată şi ea să mai lumineze, când el însuşi cântă: „Muream trântit pe jos, dar aş fi murit/ Şi aş fi fost învins dar aş fi fost învins,/ dar nu există vreun cuţit/ Să taie fulgerul care a nins". Canopus e Luceafărul lui Eminescu, Oda lui Nichita Stănescu, chiar dacă nu în metru antic.

RĂZLEŢE

Marin SORESCU

Către mare

Mă întorc spre mare şi vorbesc cu Ovidiu,
Versurile căruia au lungimea ţărmului românesc
Şi cadenţa înfundată a valurilor aşteptând să se spargă
gheaţa.

Poete, care dai vechime de două mii de ani versurilor mele,
Împlântat ca o piatră de hotar la marginea limbii române
Pescăruşii te-au ales în prezidiul doinelor noastre
Pe care le-ai transcris în latineşte şi le-ai trimis pe vânt la
Roma
Săpate în piatră să aştepte pe columnă prizonierii daci!
Tu eşti primul topit de dor pe aceste meleaguri unde praful
e dulce
Primul care te-ai încrezut copilăreşte în puterea de
pierzanie a versului,
Şi-n ajutorul străinătăţii.
Împăratul mai degrabă ţi-ar fi trimis specialişti la Tomis
să-ţi schimbe clima,
Decât să te mai vadă înapoi, amestecat cu slava ta aeriană
în purpura iţelor sale.

Nimeni nu e mai potrivit să stea pe ţărmul Pontului Euxin
Şi să observe cum se transformă treptat în Marea Neagră,
decât un poet
Şi-a zis el, dar un poet bun, faimos, pe cine să trimitem,
pe cine să trimitem?
Şi-au căzut sorţii pe tine, Ovidiu,
Tu i-ai venit primul în minte pentru că tocmai deveniseşi
popular
Şi erai pe toate buzele ca un dres dulce amar şi asta te-a
pierdut.
Elegiile tale îi plăceau lui Augustus, dar numai de departe
Având astfel şi un efect curativ prescris de doctor
Îi dădeau o stare de melancolie sănătoasă, mai ales după
masă când îi făceau să râgâie...
Elegiile erau un medicament pe care i-l prescriseseră
medicii, ca să salveze imperiul.
Chiar zicea: „De ce nu mai trimite băiatul acela nimic în
ultima vreme
Mai puneţi-l la treabă, mai imboldiţi-l, să fie trist şi pontic,
iar m-am balonat, înghit aer".
— Lumea nu ştie de ce l-aţi relegat, îndrăznea vreun
senator, timid,
— Lăsaţi să se înţeleagă c-ar fi adus pagube imperiului,
zâmbea cinic împăratul
— Morale sau materiale? nu auzea bine înaltul slujbaş,
— Ei, de ce mă pui în dilemă? Şi de unele şi de altele,
amestecate, să zicem, pagube amestecate,
Ovidiu a adus imense pagube materiale şi morale latinităţii
indignând cetăţenii.
Parcă totuşi morale ar fi mai potrivit – se răzgândea peste
o clipă – doar suntem imperiu, nu ne scumpim la
cheltuiala unui poet
Dar suntem dârji la morală: aşadar ne-a corupt tineretul.

A doua zi însă Augustus revenea şovăind:
De altfel nu daţi nici un fel de explicaţii nimănui,
momentan,
Până nu găsim ceva mai plauzibil. Şi ca să schimbe vorba:
Ce mai face Horaţiu?
— A început şi acesta s-o cam ia razna, ştiţi, nu mai scrie
ode,
A trecut pur şi simplu la *epode*, scrie acum doar epode,
nişte băiguieli sinistre
Ce ne facem cu Horaţiu, o să devină şi acesta un caz cu
epodele lui?
— Mai lăsaţi-l, mai lăsaţi-l, să vedem cum se desfăşoară,
poate are talent.
Până la urmă pe toate o să le plătească Mecena şi-a lui
casă,
O să-i trimitem un centurion cu nota de plată.
Cât priveşte Ovidiu, să mai stea la Tomis şi să nu-l atingeţi
c-o floare.
Ne mai gândim, mai medităm, mai consultăm augurii, să nu
luăm măsuri pripite mai ales c-un poet.
Au trecut două mii de ani şi împăratul n-a găsit încă ceva
plauzibil, se mai gândeşte,
De altfel, Ovidiu, nu te descuraja, o să revină asupra
sentinţei
A fost ceva trecător, ceva de conjunctură, ai răbdare
Se vor limpezi lucrurile, a fost ceva de conjunctură.
Mă întorc spre mare şi vorbesc cu Ovidiu,
Poetul pe care pământul meu îl simte în nervuri şi în liniile
norocului
Când îşi duce palma Dobrogei la tâmple.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Un medicament împotriva uitării (II)

O carte rea, *Aceşti scriitori minunaţi şi conştiinţele lor zburătoare* este totodată o carte necesară. Un medicament – deloc plăcut de îngurgitat – împotriva *uitării*, boala endemică a intelectualităţii noastre postrevoluţionare şi în special a acestor „scriitori minunaţi" şi a „conştiinţelor lor zburătoare" din ram în ram, dintr-un copac ideologic în altul. Într-un fel de *motto* al memorialelor, rupt din propriul text, Vasile Băran îşi justifică astfel demersul: „Fiindcă, iată, de la unul la altul, toţi ne-am dus viaţa într-un fel de care acum cu greu ne mai aducem aminte... sau dacă ne amintim răstălmăcim adevărul, în favoarea noastră, a fiecăruia dintre noi". Aş zice, la rândul meu, că după Revoluţie mulţi colegi de-ai noştri şi-au acordat unii altora *dispense de trecut*, de care s-au folosit cu toată încrederea, până la exces. Altfel cum să-ţi explici că există „unii care acum par să nu fi auzit niciodată de vreo organizaţie de partid de parcă de când lumea să nu fi fost decât în Alianţa Civică sau mai ştiu eu unde". Acestora, Vasile Băran le mai retează din nasul pseudo-disident, reamintindu-le câte ceva din trecutul lor cu grijă îngropat, în mod imposibil „desfiinţat", de parcă bărbaţi şi femei în plină maturitate ar putea avea vârsta Revoluţiei, adică a unor copii de grădiniţă. Se caută evident, puritatea acestora din urmă şi nu mai puţin pagina goală a biografiilor încă nescrise. Efectul acestei operaţii, de „îndopare cu memorie", pe care o practică Vasile Băran este nu o dată catastrofal pentru uituc sau... uitucă. Unei colege de la „România literară" căreia, nu ştiu de ce, i-a plăcut să joace, vreme de două decenii, rolul Cenuşăresei şi căreia, după Revoluţie, iarăşi nu ştiu de ce, tare îi mai place să pozeze în mare doamnă a opoziţiei, autorul îi reaminteşte cât îl „sâcâise cu cererea şi dosarul ei", cum „s-a zbătut ani de zile să intre în partid". Iar când a izbutit în fine să-şi vadă visul cu ochii a făcut „un gest neobişnuit" (amănuntul e savuros!): „Iar când a izbutit să intre ea însăşi în rândurile partidului comunist – povesteşte în stilul lui atât de caracteristic Vasile Băran –, a fost prima care a făcut un gest neobişnuit: m-a invitat în calitate de secretar cu probleme organizatorice al biroului organizaţiei de bază de la «România literară», la restaurantul Athenée-Palace, unde mi-a oferit nu ţuică, nu coniac, ci whisky, băutură totdeauna rară şi scumpă la noi (vorbesc de oamenii oneşti). Mă invitase tocmai pe mine, fiindcă, răspunzând în birou de primirile în partid, ştia prea bine cât mă sâcâise cu cererea şi dosarul ei, voind astfel să mă recompenseze pentru alergăturile dintre redacţie şi sector: ba mai trebuie cutare document, ba cutare (ştie toată lumea că **nu se** intra chiar atât de uşor în partid!)". Nu se intra uşor în PCR, fireşte, dar cine *chiar vroia* – intra! O altă fostă colegă de-a noastră, de la altă revistă, şi ea în prezent, cum altfel, opozantă, a ţinut la adunarea generală a Comitetului de partid Presă şi Edituri, întrunită *în ajunul ultimului congres PCR*, o cuvântare patetică, vibrantă pe tema „Pasiunea pentru munca de partid", cuvântare care a stors pur şi simplu lacrimile asistenţei: „Însuşi Nicolae Croitoru, conducătorul adunării, secretarul Comitetului municipal de partid cu probleme de propagandă şi cultură, s-a ridicat şi i-a mulţumit, atrăgându-ne nouă atenţia asupra marii ei sensibilităţi: «Tovarăşa... dă dovadă de o mare delicateţe sufletească în ceea ce priveşte munca noastră de partid şi eu o felicit şi mărturisesc sincer că m-a emoţionat. Într-adevăr, numai cu oameni ca tovarăşa prozatoare... putem duce o bună şi eficientă muncă de partid». Atunci am lăcrimat şi eu", îşi încheie relatarea, în nota sa de umor, Vasile Băran. Văzându-l revoltat de atâta oportunism, un amic îl consolează zicând o vorbă memorabilă: „Las-o dom'le în pace. *Habar n-ai cum se mai schimbă fiinţele umane!* (s.n.)...".

Câteva bune memoriale îi sunt consacrate lui Mircea Iorgulescu, unul din „eroii" cărţii, fostul nostru coleg, al autorului şi al subsemnatului, de la „România literară", cel care s-a oferit să scrie de unul singur, şi le-a scris *neabătut* vreme de peste trei ani, articolele de fond ale principalului săptămânal al Uniunii Scriitorilor: „Şi astfel, vreme de peste trei ani, săptămână de săptămână, nimeni din redacţie n-a mai avut grija editorialelor. Fiecare editorial era produsul minţii şi inimii lui Mircea Iorgulescu. Peste 150 de articole de fond au ieşit de sub pana criticului Mircea Iorgulescu, semnate «România literară». Acesta era şi avantajul lui Mircea Iorgulescu: putea să folosească oricare citat din cuvântările şefului statului şi al partidului fără să-şi fi pus sub semnul comentariului, săptămână de săptămână, propriul său nume. În schimb, 350 lei înmulţit cu patru fac 1400 lei, sumă ce i se adăuga lunar la salariu şi cu care Mircea Iorgulescu îşi rezolva la modul ideal problema benzinei, fapt care pe noi, foştii editorialişti, ne bucura nespus, iarăşi, cel puţin din două motive. Primul: că ne scăpase de această corvoadă grea, iar cel de al doilea că ne ducea şi pe noi, adesea, de la «Casa Scânteii» – sediul revistei – în oraş, de multe ori până aproape de casă. Unde mai pui că editorialele lui Mircea Iorgulescu erau atât de bine elaborate politic şi profesional, încât fuseseră date drept exemplu de devotament şi măiestrie publicistică de către Academia de Ştiinţe Social-Politice «Ştefan Gheorghiu», chiar de către rectorul Dumitru Popescu. „De un asemenea *voluntariat* nu putea fi capabil decât un virtuoz al limbajului de lemn, un om suspect de disponibil faţă de publicistica de orice stil şi orientare. Adaptarea editorialistului comunist la postul de radio anticomunist Europa liberă nu putea ridica în acest caz nici un fel de problemă. Şi nici n-a ridicat. Cândva, Tudor Vianu vorbea de *crampa scriitorului*, de refuzul degetelor care ţin condeiul de a aşterne pe hârtie cuvinte mincinoase. Voioasa ţigănie a convingerilor pestriţe nu se sinchiseşte însă de asemenea mofturi umaniste. Singura crampă de care ea a auzit şi pe care o resimte la răstimpuri este cea stomacală. Şi apoi, Tudor Vianu este, nu-i aşa, un colaboraţionist, în vreme ce Mircea Iorgulescu reprezintă un model de atitudine civică... Ajuns la Europa liberă, fostul nostru coleg nu şi-a lăsat însă în pace articolele de fond, să doarmă în colecţiile „României literare": „Într-o dimineaţă – povesteşte Vasile Băran –, am tresărit atât de puternic, încât am avut senzaţia că am auzit zbârnâitul propriilor mei neuroni. Pe postul radioului «Europa liberă», Mircea Iorgulescu îşi transmitea unul din articolele sale de fond publicate cu ani în urmă în «România literară». Ei cum? Chiar aşa? Nu, nu aşa, ci pe dos. La sumar, o crainică îl anunţase cu aproape o oră înainte, astfel: «A fost oare Partidul Comunist Român centrul vital al naţiunii? Un eseu de Mircea Iorgulescu». M-am închinat: Dă Doamne să găsesc «*România literară*» cu pricina. Am luat la întâmplare o colecţie chiar din 1988, anul plecării (lui Mircea Iorgulescu în Occident n.n.). Când e să ai noroc, ai: iată articolul semnat, bineînţeles, *România literară*: «PCR – centrul vital al naţiunii». Aşteptam cu nerăbdare glasul prea bine cunoscut. Exact cum am presupus. Frază cu frază, dar inversat sensul:

Trăim o nouă etapă istorică în care Partidul a devenit centrul vital al naţiunii. Şi iată de ce. Unu: partidul reprezintă, prin lupta sa, interesele întregului popor. Idealul partidului se identifică cu idealurile poporului. În acelaşi timp, partidul se situează în centru, fiindcă...

Vocea lui Mircea la radio se umple parcă de o furie cumplită. Cum, e posibil să fi scris eu asemenea inepţii? Nu, nici vorbă. Şi-apoi cine mi-ar putea-o dovedi? Doar nu poartă semnătura mea, ci a revistei la care am lucrat. Aşa că... ia să ne facem noi treaba şi să încasăm ceva parale. Cândva lei, acum valută, pe acelaşi articol de fond. Da, dar ia ascultaţi-l acum cum sună:

Aşadar, a fost oare P.C.R. centrul vital al naţiunii?

Nu!

De ce?

Unu: acest partid n-a reprezentat niciodată interesele poporului.

Doi: acest partid a avut totdeauna alte scopuri decât idealurile poporului.

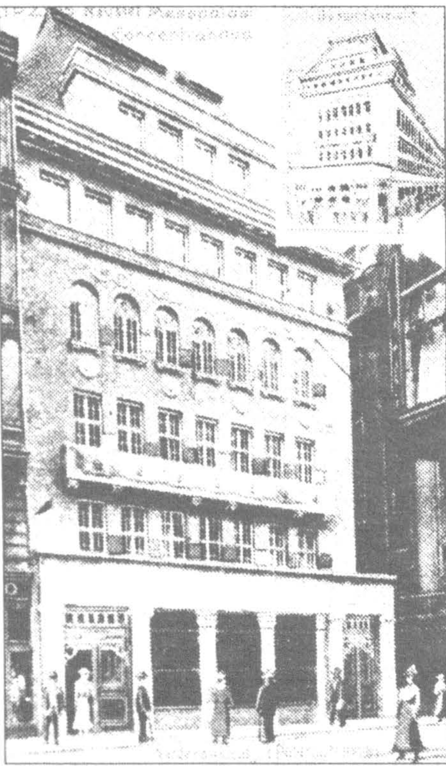
Trei: considerându-se în centru, partidul comunist era în fapt departe de... etc., etc., etc.

Aveam în frigider o sticlă de vin, simţeam nevoia să beau, dar trebuia să rămân lângă aparat până la sfârşit..." – şi pagina continuă. O pagină antologică.

Prin funcţiile pe care le-a deţinut, Vasile Băran era obligat să ştie multe. Şi ştia. În ce mă priveşte, habar nu aveam de pildă că Mircea Iorgulescu râvnea atât de aprig conducerea unei reviste sau că se învârtea, şi el, în cercul lui Gogu Rădulescu, căruia îi fusese recomandat, ne asigură Vasile Băran, de Ana Blandiana şi Mircea Dinescu: „... nu obţinuse uşor invitaţia aceea extrem de importantă pentru cariera sa redacţională, ci la propuneri repetate făcute de Ana Blandiana şi Mircea Dinescu. Cine ştie cum l-or fi rugat cei doi poeţi? I-or fi spus tovarăşului Gogu că Iorgulescu nu-i întotdeauna chiar atât de încruntat, că acolo unde se simte bine e o fire veselă, n-o să cânte, fiindcă n-are voce, dar oricum o să se amuze, de ce să nu-l aducă o dată cu ei de la Bucureşti, pentru o după-amiază?". Recitesc pasajul şi mă intrigă propoziţia concesivă „*n-o să cânte*". Înseamnă că, în acel cerc select, cineva cânta, desigur ca să-l distreze pe tovarăşul Gogu. Oare cine? Vasile Băran nu ne spune însă nimic în plus.

Punem punct aici comentariului nostru, deşi ar mai fi încă multe de spus. Mă tem însă că *şi aşa* am spus *prea multe*.

Sigur, ar fi fost poate mai bine dacă Vasile Băran ar fi început, nu cu nişte portrete, ci cu un amplu autoportret. Mai ales că, în respectul strict al adevărului, ar fi avut ce spune în favoarea sa. Dintre toţi cei ce au reprezentat interesele PCR în redacţia „României literare", exasperantul, nu o dată, Vasile Băran a fost totuşi cel mai simpatic, cel mai „popular", cel mai inteligent în fond, ajutându-şi nu o dată colegii (pe un critic, altul decât Mircea Iorgulescu, să plece în străinătate, de pildă). Ar fi greşit, desigur, în cazul în care ar fi început cu autoportretul, şi dacă s-ar fi idealizat prea mult. Evident, Vasile Băran ştie lucruri pe care nu le-a spus în această carte şi probabil că, printre ele, unele nici nu sunt uşor de spus. Nu a început însă cu autoportretul. Dar cine dintre noi a preferat, nu să acuze, ci să se acuze, sau măcar să se scuze? Nici măcar marii noştri moralişti, de serviciu în toate epocile, nu au făcut-o. Ne-au îndemnat să ne culpabilizăm, scăpându-se pe ei din vedere. S-au încruntat a oprobriu, şi aşa au rămas, încruntaţi, până azi. În acest sens, zice bine Vasile Băran: „Îmi vine să cred că pedeapsa cea mai grea pe care Natura sau Dumnezeu ar da-o unei fiinţe umane ar fi aceea care ar impune să nu-şi descreţească niciodată fruntea! Să treacă, de la început şi până la sfârşit, prin viaţă, marcată de un rictus declanşat de o stare interioară care să-i taie, clipă de clipă, orice dorinţă de destindere, de sinceră şi omenească bucurie!" Ferească Dumnezeu de o asemenea pedeapsă! Cu atât mai teribilă cu cât unii o şi ispăşesc deja, sub ochii noştri.

GAMBRINUS

Sorin PREDA

Ouă à la rus

Dragul meu, aş vrea să te introduc în tainele (evident ascunse pentru tine) a *oolelor à la rus*, dar ceva mă opreşte. Aparent, reţeta e foarte simplă. Important e să intri în posesia *oolelor* (nu strică niciodată să ai două-trei de rezervă) şi să respecţi reţeta. Restul e o treabă oarecum de rutină: se fierbe, se freacă, se varsă conţinutul, se umple la loc. Sare după gust şi, eventual, piper – un vârf de cuţit, nu mai mult. Nerăbdător cum te ştiu, aştepţi probabil reţeta. Bineînţeles că eu nu o să te plictisesc cu ceea ce ţi-ar putea spune orice Sanda Marin: se freacă, se umflă, se varsă etc. Eu am să-ţi dezvălui doar secretul acestor ouă. Ei bine, secretul constă în faptul că oul à *la rus* necesită foarte multă răbdare. Modul de a acţiona, îmbinând delicateţea prevenitoare a manipulării, cu intransigenţa şi brutalitatea fără de care nu ai mai avea putinţa de a ajunge vreodată la conţinut, sugerează o perfectă îmbinare între artă şi dorinţa năvalnică de a supravieţui.

După cum bine ştii, la ţară se fac multe glume tâmpite, printre care şi cea cu oul nefiert dar vopsit. Vreau să spun că oul joacă în viaţa noastră un rol neînchipuit de mare. Prin el ne exprimăm gânduri şi sentimente, opinii şi afecte. Ejectându-l în capul unui arbitru, prieten sau om politic indezirabil, oul devine o succintă trimitere la origine, la chiar starea de ou, de increat, sugerând în plus minunate pagini de gândire filocalică şi de îndemnuri întru smerenie, pentru a ne convinge că totul e fragil şi trecător, totul e deşertăciune şi slavă lesne pieritoare. Cât pare de mic, de alb şi de neimportant, oul poate într-o clipă de neatenţie să năruie destine, regate şi chiar întâlniri la un nivel foarte înalt, cum a fost cea de la Politehnică.

Revenind la oul *à la rus*, bineînţeles că tu o să mă întrebi, ca orice intelectual care citeşte foarte mult şi face la fel de puţin, de unde acest nume: *à la rus*. În primul rând, nu cunosc şi, apoi, ştii şi tu foarte bine cam de unde ne vin nouă asemenea bucate. Ce să ne mai ascundem după deget – ele ne-au fost impuse cu tancul.

Atenţie: în mod eronat, oul *à la rus* e trecut în cărţile de bucate ca aperitiv. Bineînţeles că tu îl poţi pregăti şi ca felul doi. Şi încă ceva extrem de important: nişte autentice ouă *à la rus* nu se sparg niciodată înainte de a fi fierte. Procedând invers, te trezeşti gătind o altă mâncare: ouă *à la Cluj Napoca* sau, mai pe româneşte spus, omletă. Despre omletă, însă, cu altă ocazie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

Cristoiu şi tristeţile de la Versoix

Hotărât lucru, Ion Cristoiu oboseşte.

E greu să scrii, zilnic, articolul de fond al unui jurnal de succes (de altfel el e *singurul* în Evenimentul zilei, restul e ocupat doar de ştiri), e greu să te lansezi în primejdioase prognosticuri politice, greu să descifrezi misterele vieţii parlamentare...

Şi, totuşi, această oboseală e benefică pentru pana temutului om de presă tocmai fiindcă de la o vreme domnia sa e tot mai măsurat, mai echilibrat în expresie, refuzându-şi unele teribilisme, „participând" mai puţin la colorarea subiectelor abordate şi instalându-se, obiectiv, la necesara distanţă faţă de vibraţia lor.

După o excelentă luare de poziţie în problema războiului sârbo-croato-bosniac ce putea fi aplanată atât la Versoix cât şi la... Cotroceni, de către „dreapta" dar şi de „stânga", l-am citit de curând cu un nou text memorabil *(Regele se desparte de opoziţie),* în „Ev. z." din 27 februarie) în care performanţa gazetărească e totală.

I se dă Cezarului ceea ce, s-ar zice, îi aparţine. Un recent interviu al fostului rege al României e prefaţat şi glosat în chip măgulitor („o personalitate politică pregnantă", „un stil de a vorbi", „interviul are o bătaie mult mai lungă", „excepţionala sa experienţă de viaţă", etc) dar laudelor, deloc encomiastice ca la alţi autori, le urmează o analiză la rece a celor spuse ce ni-l apropie cumva pe efectiv-enigmaticul bărbat de la Versoix. Regele (e formula lui Cristoiu) ar avea *un stil aparte de a vorbi.* Cu o *detaşare rece,* cu sentimente autocenzurate sever.

Sunt acestea „aplauze"? Nu prea.

Prea mari noutăţi nu sunt de găsit în textul vizat ci doar reluări, în context postelectoral ale unor *aprecieri expuse în anii anteriori.*

Se vorbeşte chiar despre o *tăcere a Regelui.* Chiar prezenţa sa în presa română n-ar mai avea *intensitatea anterioară.*

Proaspătul interviu i-ar fi prilejuit fostului suveran mărturisirea *imensei dezamăgiri* provocate de opoziţie. Citez: «Din anumite motive, campania electorală a avut drept punct major controversata Republică-Monarhie. Speriate de atacurile din partea puterii, partidele de opoziţie, cele care până nu demult nu încetau a se declara monarhice, au dat înapoi. Aşa cum spune Regele „ei au permis adversarilor să-i constrângă în faţa naţiunii la declaraţia că nu sunt monarhişti, că ei sunt republicani". În plan moral, lucrurile sunt clare. O asemenea schimbare la faţă se numeşte oportunism. Interviul Regelui evită subtil o asemenea acuzaţie. El se referă, în principal, la consecinţele politice ale dezicerii de Rege în numele intereselor electorale. Opoziţia a pierdut capitalul politic dobândit cu ocazia vizitei de Paşte. Pentru că în politică, susţine Regele, „dacă nu sunt asumate integral unele gesturi devin primejdii".

În critica sa la adresa opoziţiei, Regele se păstrează în acest plan al denunţării efectelor concrete pe care le-a avut oportunismul opoziţiei în chestiunea monarhică. Cu toate acestea, interviul are o bătaie mult mai lungă. Din perspectiva excepţionalei sale experienţe de viaţă, Regele critică o slăbiciune definitorie nu numai a opoziţiei, ci şi a tuturor partidelor politice din România de azi şi chiar din România dintotdeauna, incapacitatea de a-şi asuma o idee şi a o duce până în pânzele albe. Cu orice risc!»

În comentariul său lipsit de „patetism", net, deci oportun şi - sigur - plin de *curaj,* Ion Cristoiu dovedeşte că propriile-i ziceri „au bătaie mult mai lungă" drept pentru care promitem să-l urmărim cu sporit interes...

Pentru câţiva acri de pământ

Ne occidentalizăm.

Fostei crâşme „La gaura dulce" i se spune acum *Texas.* Plouă cu firme exotice: *Picadilly, Hollywood, Kenedy* (cu un singur n dar nu cu i din a !) şi nu m-am mirat citind într-un jurnal că doi ţărani s-au bătut pentru 0,12 acri de pământ. Ţăranilor li s-o fi acrit cu legea funciară dar de *acri* n-au habar. Nu ni se spune în ce *preerie* e locul, la care *saloon* s-au împărţit pumnii...

Nostime sunt şi alte relatări, cum, de pildă, ştirea că în Bosnia ticăloşii de sârbi exercită violul *în masă.* Eu ştiam că el se practică în... pat. Poate *pe masă,* dar ar fi cam incomod.

Onomastică

La un recent congres de partid un domn Cojocaru a afirmat: „Am fost dat afară din PNL de al doilea terorist: Câmpinescu, căci nu pot să-i zic Câmpeanu pentru că e nume românesc".

Trecând peste sonorităţile de tip *escu-căci* stau şi mă întreb: să fie Câmpeanu un nume zairez? Să fie azer? Să fie aztec?

Joc de cifre

S-a publicat noua „grilă" de salarizare. Deci referent *debutant 34.300 lei, dactilograf între 33.160-35.150, arhivar 27.150-29.600, paznic sau manipulant bunuri 21.400, curier 22.050, muncitor necalificat 21.400.*

Un *prefect* 123.000. Un *revizor contabil* (în minister): 62.400-69.400. Un *Halaicu* 123.000+22.300 (spor de periclitate).

Se poate. Chiar se poate să fie aşa. Totuşi...

Producătorul şi „manipulantul" de bunuri culturale Geo Bogza (exact 70 de ani de activitate literară!) primeşte o pensie de, tot exact 12.200 lei!

E mult?

E puţin?

Flagrant delict de fair play!

Am trăit s-o văd şi pe-asta: „Vremea" lui Adrian Păunescu având pe copertă o poză a lui Petre Mihai Băcanu! Dar nu orice poză ci una ce-l face frumos pe eternul adversar al Păunescului, bună de tipărit la rubricile cu cereri în căsătorie.

Şi nu e totul. Un scurt comentariu laudă o proaspătă ispravă jurnalistică a Băcanului de-l trece pe acesta Dunărea aflată, ştim noi, în stare de război.

Saddam Hussein îmbrăţişându-l pe Bush.

Sau invers.

E ceva. Semn că antipatiile nu se prefac totdeauna în ură. Semn că putem să ne scoatem pălăria (turbanul) în faţa adversarului de idei atunci când, evident, o cere.

Semn bun pentru presa noastră.

Cât despre reversul medaliei, eu, vechi numismat, am răbdare: nu vor trece nici 37 de ani şi „România liberă" va publica în prima pagină efigia lui Adrian Păunescu. Tuns. Sau chel...

Portul Calafat (1942)

Aura Christi s-a născut la Chişinău, în anul 1967. A absolvit, în 1984, Liceul româno-francez „Gheorghe Asachi" iar, în 1991, Facultatea de ziaristică a Universităţii de stat din Republica Moldova. A lucrat, înainte de a fi redactor şef la revista de cultură *Galaxia Gutenberg,* la ziarul *Tineretul Moldovei.* Debutează în 1990, la *Editura Hyperion,* în volumul *Dintre sute de catarge,* semnat de un grup de tineri poeţi şi prozatori. În prezent, are în curs de apariţie, la *Editura Ecce Homo* din Bucureşti, prima culegere individuală, intitulată *De partea cealaltă a umbrei.* Poemele pe care le publicăm sunt confesiuni lirice sensibile, cu o caligrafie armonioasă şi limpede, care recomandă o poetă tânără, de talent.

Legaţi la ochi

Legaţi la ochi, ţinându-ne de mâini,
pluteam uşor în casă pe-ntuneric
deopotrivă slujitori, stăpâni,
peste ţinutul de vis, sferic,

în care-umpluţi de alb intram,
legaţi la ochi, cu gura înfundată...
Ce mai aveam să-ţi spun şi ce aveai
în clipa din vecie decupată?

Uniţi-un singur trup, un singur gând,
în visul ce clocea un început
'ntrupându-se târziu din alb păgân
atât de-ncet şi-atât de crud,

înaintam prin ceaţa opalină
şi întunericul albit pe buze ardea
şi nu găseam în visul tainic tihna
şi nu mai căutam ieşirea.

Linia de plutire spre moarte

Niciodată nu vom afla
ce se ascunde după soare
şi după întunericul casei
şi după numele lucrurilor
şi după focul iubirii
în care fusesem aşezaţi laolaltă
din porunca zeilor mici şi trişti.
Nicicând nu vom şti
cui îi aparţine glasul
etern iertător, înfrigurat,
care ne îndeamnă
să ne ţinem cu mâinile, cu unghiile,
cu dinţii, cu gingiile,
de linia de plutire spre moarte
şi care se stinge
pe măsură ce ne desprindem de ea,
ca să ne facem, însoriţi, mormântul,
între fragile coperţi de carte.

Să fiu în ciorchinele umbrei

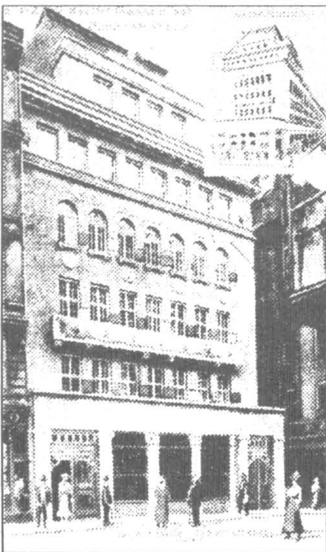
Să fiu în această
oază harnică a frigului.
Să fiu în acest ungher
luminat al nimicului.
Să fiu pe malul acestui râu
care, obosit de moarte, ne caută.
Să fiu în amintirile acestor frunze
transformate, după atingerea noastră,
în – cu de la sine putere –
cântătoare flaute.
Să fiu în ceea ce bănuiam
că va fi cândva
şi s-a întâmplat de mult,
poate înainte de a mă fi născut.
Să fiu în spaimele astea nocturne,
vânătoare rapace de umbre.
Şi, mai ales, mai ales, mai ales,
în ciorchinele imens
al umbrei mele să fiu,
bucurându-mă că-i pot vorbi cuiva.

Aura CHRISTI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Când era balta baltă

Nu e multă vreme de când s-a apucat ăştia să sece balta. Sau poate o fi şi nu mai ştiu eu, că nu-mi merge mintea ca-n tinereţe; acu vreo două zile mă apucasem să-l strig pe văru-tău ca pe ta-su, ca să-i spun să lase dracului porumbeii şi să dea apă la vacă dacă vrea să crape-n el lapte cu mămăligă seara şi dimineaţa până plezneşte. Că p-ăl de l-am avut primu' şi săraca mama zicea că bagă-n el ca un neam prost ce este din partea ştiu eu cui, nu l-ar mai ţine Dumnezeu, că mi-a mâncat averea lăsată de tata şi zilele. Tot strigam, îl făceam puturos şi-l drăcuiam, până a venit văru-tău supărat din pod şi mi-a spus că sunt nebună la cap; el e el, nu ta-su, iar vacă n-a văzut în curtea noastră de când mă-sa l-a făcut. M-am dus încetişor la mine în odaie şi mi-am dat seama de pedeapsa de Sus: Maica Domnului îmi luase minţile pentru candela de era stinsă sub icoană. M-am aşezat în genunchi şi am rugat-o să mă ierte pentru candelă şi pentru păcatele ce le aveam şi eu de o viaţă de om încoace. Dacă vrei să ştii, n-am avut păcate mari – nu din cauză că m-am ferit de ele, Doamne iartă-mă, dar n-a fost să fie. Mi-e tare necaz că n-am mai vorbit de o grămadă de vreme cu rubedeniile mele. Câţi popi am eu în neam, să fii tu sănătos. Dacă ar fi ştiut cu toţii ce-am pătimit cu împieliţatu' de tac-tu mare, s-ar fi dus cu hârtie la Mitropolit şi m-ar fi făcut mucenică, de s-ar fi închinat lumea la icoana mea prin sat. Da' n-a fost aşa. Până la urmă, de ce să n-o spun p-a dreaptă: chiar mi-ar sta mie bine zugrăvită în biserică? Tot ce-am îndurat, cu mâna mea mi-am făcut-o, în ziua în care am zis că vreau să-l iau de bărbat pe nepricopsitu' şi sărăntocu' de am avut mai pe urmă numai zile negre cu el. Doamne, şi cum se mai ruga tata de mine: „Vezi ce faci, vezi ce faci... Mai bine aşteaptă şi vezi-l cum e, fetiţa tatii!" Dar Aghiuţă îşi făcuse bine meseria: mă întunecase la minte de nu mai vedeam nici în dreapta, nici în stânga. Ce-i drept, era şi frumuşel Drăcea şi ştia să vorbească cu manieră. Nu mă scotea din „stimată domnişoară", iar cu tata, pe care l-ar fi tras inima la mai mult, nu bea decât un pahar de ţuică. Zicea că nu vrea să-şi tulbureze raţiunea. Era deştept, urmase la liceu. Da' nici cu mine nu mi-era ruşine. Deabia ieşisem din pensionul de gospodine române pe care-l ţinea pe-atunci doamna Marioara de la Comana, chiar lângă o biserică ridicată de Mihai Viteazu. Tata, ca să-i arate că şi eu aveam carte, de câte ori venea ăla pe la noi, mă punea să servesc masa şi să cos la gherghef în faţa lor, după care le spuneam o poezie tare frumoasă- astăzi am uitat cum se cheamă – cu o fată de împărat care se iubea cu un demon venit din stele. Nici Măşăilă nu se lăsa mai prejos şi spunea în nemţeşte o poezie, frumoasă şi aia, cu doi lăutari care s-au dus la un împărat să-i cânte. Împăratul o gelozea pe nevastă-sa şi i s-a părut că ea se uită nu ştiu cum la lăutaru-ăl tânăr. Şi l-a tăiat cu sabia. Când ajungea aicea - că o zicea şi pe româneşte – mă podidea plânsu' şi-l drăcuiam în gând pe blestematu' de-mpărat care în mintea mea era urât, ghebos, cu nasu' mare şi negru la suflet ca un fund de iad. Aveam numai şaptişpe' ani şi minte în cap nici cât o gămălie. Credeam că tot timpu', dacă mă mărit, ăla o să-mi spună poezia iar eu am să-i fac mâncare bună. Nici nu mai puneam la socoteală că era aproape cu cinşpe ani mai bătrân ca mine şi că mai fusese însurat o dată. M-a luat, l-a făcut tata ginere în casă, l-a îmbrăcat frumos de sus până jos, de la ciorapi şi izmene până la pălărie – că neisprăvitu' nici măcar atâta nu avea –, i-a dat avere pe mână şi l-a băgat secretar la Primărie. Lumea la început tot râdea de el că era cum pitic faţă de mine: la nuntă, când să ne facă poza, pe el l-a pus să şează mai în spatele meu, căţărat pe o cărămidă. Mic-mic, dar cred că tot aşa mai mititei or fi şi dracii de-i trimite Scaraoţchi ăl bătrân să arvunească suflete de creştini, să aibă şi ei Acolo-şa ce fierbe în cazane. Şi, Doamne, când mă gândesc ce băieţi venise la tata să mă ceară, iar el, mai moale de felul lui, mă-ntreba tot pe mine dacă vreau pe cutare sau pe cutăriţă. Nu era mai bine să-mi fi tras două la spate şi mă dea cui îi plăcea lui? Eu mă jucam cu Jenică, un cotoi galben, îi puneam funde la gât şi-n vârfu' cozii, iar de ăia nici că-mi păsa. Cu două zile înainte de cununie mi s-a arătat semn de

Sus: săracu Jenică a venit acasă bolnav – o fi apucat ceva otravă prin vecini – şi-a murit în braţele mele. L-am jelit, l-am pus într-o cutie şi l-am îngropat în grădină cu cruce şi lumânări la cap. Mama m-a drăcuit cu cotoi cu tot şi-i era ruşine de lumea care mă vedea de pe drum care mă vedea de pe drum cum săpam în grădină şi plângeam. Numai tata m-a luat de mână, m-a băgat în casă şi mi-a spus că-mi aduce el un pisoi negru de la Primărie. Ce de mai ţinea la mine! Ca la ochii din cap. Zece copii îi născuse nevasta şi toţi, în afară de mine s-au prăpădit înainte să împlinească zece ani. Săracă-biata mămica mă iubea şi ea, dar cred eu că nu-i plăcea să arate. Ea, de ce să nu spun, făcea în casă la noi şi treburile de bărbat, că tata era cam bolnav şi bun la suflet şi nu-i prea venea să se apuce de ele. De-aia nu m-am supărat niciodată pe ea când mă mai făcea toantă (şi eram măritată de mult, îi aveam şi pe-ăştia trei de mă omoram cu ei) îmi mai zicea şi curcă plouată şi-l întreba în faţa mea pe Dumnezeu că ce-a păcătuit ea de-a blagoslovit-o, din zece câţi a avut, taman cu o nătântoală ca mine. Era şi ea supărată când vorbea aşa, că-n vremurile alea, după ce tata murise de inimă rea, se apucase tac-tu mare să pună mâna pe avere. Fura din casă tot ce putea şi ducea la soră-sa de le punea bine. Vinul din butoaie şi porcii din baltă tot acolo s-au dus. Făcuse burtă şi se dădea mare boier, avea un ghiul de juma' de kil pe deşt şi bătea la noi, la mine şi la mama, ca la fasole. Ce-i drept, nici noi nu-l lăsam în pace şi stăteam cu gura pe el şi din „hoţ" şi „bandit" nu-l scoteam. Ba s-a mai găsit şi câte un neisprăvit care să-i ia apărarea în faţa noastră. Finu Florea Cucu (care mă mai făcuse pe mine de râs ceva mai devreme) finu', dar, s-a apucat să spună că să ne vedem de treabă cu porcii; de mult nu mai erau în baltă. „Cum, mă?" – l-a luat mama, gata să se repeadă în ciufu' lui. „Stai că-ţi spui eu cum, năşăcă până să moară tata-naşu', m-a trimis pe mine cu ei în Obor şi cu banii, să nu vă supăraţi pe mine, a cumpărat o şaretă şi-un cal, că zicea că nu-l mai ţine picioarele să gonească pe bicicletă prin sate unde era cu treabă. Dumneavoastră nu v-a spus de frică, săracu', să nu-i faceţi, mă iertaţi de vorbă proastă, da' aşa a zis dânsul, să nu-i faceţi balamuc în casă..." Mama, auzind aşa ceva, o dată a scrâşnit din câte măselele mai avea şi-a dat să-l apuce de piept: „Aolică, Floreo, ai mai scăpat tu o dată din mâna mea şi rău îmi pare că nu ţi-am crăpat dovleacu'. Zi ce-ai făcut cu calu' şi cu şareta, că te mănânc cât eşti de mare şi prost!" Ăsta s-a ferit frumuşel într-o parte – acuma îi dădea mâna, că îmbătrânise săracă-biata mămica – şi i-a spus cu glasu' lui de ţărănoi obraznic: „Mi le-a lăsat mie p-amândouă cu limbă de moarte şi acte la Primărie; zicea că măcar să ştie şi el un suflet de om care să-l plângă după ce s-o duce. Că cu matale nu s-a înţeles toată viaţa lui iar fata, să mă iertaţi înc-o dată de vorbă rea, parcă e făcută cu prostu' satului, nu cu dumnealui. Acuma că ştiţi, mă duc şi eu în treaba mea. Să nu fiţi supărate pe mine, eu n-am nici o vină. Dacă nu mă credeţi, întrebaţi pe domnu' secretar, era şi dânsu' de faţă. Şi lui îi zicea: „Ginerică, fii cu grijă. Ştiu că după avere umbli şi-mi place că eşti deştept. Un lucru să-l cumpăneşti bine: vezi că o să rămâi între una rea şi una proastă; cum te ştiu iute, o să sfârşeşti ori la puşcărie, ori la balamuc..." Ar mai fi dat Florea să zică ceva, dar mama se şi uita de jur-împrejur ca să găsească ceva să-i spargă capu', aşa că a luat-o binişor spre poartă cu mersu' băţos, da' cu ochii tot în urmă, să se ferească. Când a ajuns la drum, a închis poarta cu grijă, şi-a dat pălăria pe ceafă şi a belit fasolele la noi cât a putut: „Ai bre, năşăcă, dacă tot mă apucai, hai să-ţi spun şi cum e treaba cu vinu din butoaiele matale, de zici că ţi-l fură ginerică. Ce-i drept, el îl cam ia fără să-ţi ceară voie, că dacă ţi-ar cere, vai de zilele lui. Acuma ia ghiceşte unde şi cu cine bea el puterea ursului din via de-o ai mata moştenire de la domnu ăla grec? Nu-mi mai răspunde, că ştiu c-ai ghicit." Dar se vede treaba că se cam luase cu vorba finicu şi-a uitat că mama nu era făcută, vorba aia, cu degetu'. I-a aruncat cu un pietroi la mir, de credeam că acolo rămâne prăpăditu'. Ăsta era fier rău; s-a tăvălit niţel pe jos, pe urmă s-a ridicat şi şi-a văzut de drum, de parcă nu lui îi curgea sângele şiroi în ochi. Acuma, fiindcă veni vorba de târâie-brâu ăsta, hai să-mi dau drumu' şi să-ţi spun şi puţintel de tata, cum l-a dus pe el capu să se înţeleagă cu un nebun ca gineri-su, împotriva mea şi a lu' săracă-biata mămica. Stătea peste drum de noi o prietenă a mea din copilărie, care era cu vreo trei-patru ani mai mare. Îi zice Vigi. Multe şi mărunte am făcut noi două împreună, că Vigi nu era sănătoasă la cap şi mă trăgea şi pe mine după ea. Când a crescut mai măricică şi i s-a făcut de băieţi, mă trimitea cu bileţele în tot satu'; ba la învăţătoru-ăl tânăr, ba la băieţii lu' domnu' Zaharia de erau locotenenţi amândoi, ba dracu mai ştie unde. Mai încolo, când m-am deşteptat şi eu, ne trimiteam una pe alta. Şi dă-i şi dă-i, cu băieţii seara pe la poartă, pe la şezători, la nici cinşpe' ani am fugit cu unu', băiat sărac da' frumos ce nu s-a pomenit. M-a ameţit, m-a învârtit, îmi venea să fug cu el şi peste Dunăre la bulgari. N-am ajuns decât până la el acasă. A doua zi ta-su, care se făcea că nu are nici un interes în toată treaba, m-a luat frumuşel de-o aripă şi m-a dus acasă, după ce i-a tras lu' fie-su vreo doi pumni în spinare, că nu se mai astâmpără şi-l pune rău cu oamenii de vază. A intrat la noi în curte şi când l-a văzut pe tăticu a început să vorbească cu glas mieros de popă: „Să trăiţi, domnu' notar. Să iertaţi că vă supărăm aşa dimineaţă. V-am adus domnişoara acasă că, de, ca tinerii, a întârziat niţel şi i-a fost frică să mai vie, ca să nu cumva să o bateţi." Tata nu zicea nimic şi ăsta s-a luat cu vorba la vale: „Că doar nu s-a întâmplat cine ştie ce lucru între voi, nu e aşa?" – face el la mine. Eu n-am zis nici da, nici ba. „Aoleo, m-aţi bagat în bucluc! Auziţi dom' notar ce i-a îndemnat năbădaia p-ăştia doi să facă! Ce ziceţi, domnule? Acuma gata, s-antâmplat, asta e, să le fie cu noroc şi să ştiţi că eu n-am nimic cu copiii. Sunt om cinstit şi nu vreau să fac la nimeni necaz. Mâine venim s-o peţim, să tocmim nunta şi tot ce trebuie, ca să aibă şi ei din ce trăi. Cu ce-oi mai da eu, cu ce-oţi mai da dumneavoastră şi restu' de la Dumnezeu, or să poată să-şi ducă zilele." Tata mi-a făcut brânci în casă, pe urmă s-a-ntors, l-a luat pe om uşurel de umăr, l-a dus pnă la poartă şi i-a şuierat printre dinţi: „Pleacă şi să nu te mai prind p-aci că tempuşc!" Ce bătaie am mâncat şi câte zile am stat în casă, nu spun. Până la urmă tot am răzbit. Băieţi care să umble după mine aveam, nu mă plâng, da' să nu crezi că vreunul chiar venea să mă ia de nevastă. Nici că-mi păsa. Făceam cu Vigi tot ce ne trecea prin cap până a venit în sat, ca o pedeapsă ce e, tac-tu mare. Tata a făcut ce-a făcut, l-a chemat pe la noi, una-alta, până să mă dumiresc, m-am trezit că era vorba de măritiş. N-am avut ce face; mi l-a pus în braţe şi l-am luat. Nici mama, care mă apăra din când în când, n-a făcut nimic să mă scape; ba mă mai şi scutura de coade când boceam şi zicea că destul, vai de viaţa ei, am făcut-o de râs în lume. Iar cu Jenică, ce să-ţi mai povestesc... Prea puţin mă durea pe mine de cotoiu' ăla râios care mă umpluse de pureci, da' găsisem prilej să urlu de mama focului prin curte, să mă audă lumea ce rău o duc. E adevărat că tata m-a luat de mânuţă şi mi-a spus vorbe bune, da' asta doar de ochii lumii; în casă mi-a tras o bătută de n-am uitat-o toată viaţa. Striga la mine că o să mă omoare şi nu cumva să mă bucur că o să facă puşcărie pentru una ca mine: are el un prieten doctor de cap şi ăla o să spună la judecată că nu e sănătos la minte. Şi o să scape. Mi-a făcut nuntă mare, chiar dacă nu-i convenea; nu se putea pune cu gura satului. Peste un an am născut pe primu'. Tata a crezut că, gata, intrasem în rândul lumii şi nu mai avea nici o grijă din partea mea. D-aia, când a murit, parcă avea şi el linişte în suflet. Rămăsesem doar cu mama şi cu podoaba de bărbăţel. Începuse să-mi curgă iar apă la moară. Dacă eram singură, poate nu mă ducea capu' la tot felu' de prostii. Da' ce să te faci când draca de Vigi sta peste drum de mine, cu mintea tot timpu' plecată cu sorcova... Era măritată şi ea, cu un prune-n gură, altfel om bun, vai de capul lui, unul de-i zicea Nucu şi era inginer din ăia care se uită prin benoclu şi măsoară pogoanele. Toată ziua alerga prin sate, ba i se întâmpla să nici nu mai ajungă noaptea acasă. Îţi dai seama ce bocea Vigi după el! În fiecare duminică seara ne făceam vizite unii pe la alţii, jucam tabinet ori popa-prostu', mâncam prăjituri şi beam vin. Amândouă ţineam la astea pentru că le arătam la vecini că noi eram boieri, nu ca ei, care făceau câte un ceaun de boabe fierte, îl puneau în mijlocul şanţului şi se strângeau în jurul lui să vorbească prostii. Noi ne îmbrăcam cu haine de oraş şi vorbeam numai discuţii radicale, frumoase, cum zicea părintele Vladimir când o lua niţeluş la măsea. Într-o seară, eram strânşi mai mulţi, numai lume bună. Vigi cu podoaba ei nu mai venea deloc şi toată lumea îi aştepta, mai ales pe ea. Într-un târziu, vine o fetiţă cu pliculeţ în mână, de la doamna Vigi. Scria acolo: „Dragii mei, nu pot a mă compromite să ies singură în Lume. Vă doresc urările mele radicale şi să mă iertaţi de absenţă. A dumneavoastră care vă doreşte cu respect, coana Vigi. Nucu doarme ca un porc." Popa, care clefetea o felie de cozonac, era cât p-aci să moară-necat, iar învăţătoru; băgase capu' după sobă şi râdea ca un apucat de alte alea. Până la urmă, în noaptea aia, bărbaţii s-au îmbătat tun, au jucat de mi-au făcut praf podelele, şi-au dat dracului Lumea bună şi tot, că a doua zi mi-era ruşine să ies pe drum de ochii vecinilor. Vigi nu l-a iertat pe bărbat pentru ce i-a făcut în noaptea aia somnu'. S-a răzbunat cum ştia ea. Aud într-o zi cum bubuie poarta. Ies să văd cine e şi dau cu ochii de nebuna. Îi ardea luminile în cap ca la un împieliţat şi venea spre mine cu mersu' ei ăla de mestecă din buci de parcă le învârte. „Haiti, am zis în gând, zăltata o să mă bage iar în necaz!" Dau să deschid gura, da' nu m-a lăsat: „Fă repede o cafea, dă nişte dulceaţă şi-ţi spun după aia!" Am făcut, i-am dat. Rânjea din ce în ce. „Bărbatu' e acasă?" „Nu", zic. „Ştiam, a potrivit bine cine a potrivit treaba asta; nici al meu nu e. A murit Florian, ştiai?" Florian, săracu', se

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

iubise într-o vreme cu Vigi. Era ofiţer şi el şi frate-său care, tot mai demult, mă curta pe mine şi-mi aducea stafide de la băcănie. Amândoi băieţii plecase la oraş şi se însurase acolo. „Hai să mergem, face Vigi, să vedem cum îl plânge nevasta. Vreau să văd şi eu pentru cine a fost el în stare să mă lase pe mine." Când am auzit, am început să-mi fac cruci. „Nu fi proastă, zice, mai ştii seara când am jucat cu ei în separeu la Zariosu? Vezi şi tu acuma, că, Doamne fereşte, n-ai îmbătrânit, ce mai face Matei. Eu zic că e bărbat să-l pui în poză, alta nu!" Ştia drăcoasa cum să mă ia. Că hâr, că mâr, până la urmă am lăsat în plata Domnului casă şi copil de ţâţă şi-am plecat la oraş. Uite-aşa mi se bătea inima-n piept când mă gândeam că o să-l văd. Ne-a dus unul cu maşina şi tot el a zis că ne-ntoarce. L-am plătit pe om şi-am luat-o, cu flori şi lumânări în mână, încotro auzise Vigi că stătea săracu Florian. Acolo, prăpăd de lume în doliu, plânsete, bocete – era băiat tânăr, ce vrei. Lu' Vigi nu prea îi păsa. S-a uitat puţin la mort şi pe urmă căuta în toate părţile să vadă văduva. Când, în lumea care se foia de colo-colo mă bate cineva pe umăr: „Ce mai faci, domnişoară?" Cât p-aci să leşin. El era. Îmbrăcat în costum şi frumos ca regele Carol. N-am apucat să vorbim nimic, că o dată s-aude un răcnet de ziceai că naşte vreuna. „Florineee, cum te duseşi tu, Florineee! Şi ce frumos erai şi cum îţi mai plăcea ţie viaţaaa! Mai ştii tu, Floriene, când îmi ziceai că o viaţă are omu' şi că trebuie măcar să se distreze până crapă! Şi eu tot nu mă lăsam şi te băteam peste mâini să nu dea cineva peste noi. Tu nu şi nu. Florieneee, să ştii că rochia aia de mi-ai rupt-o atunci am s-o ţin până la moarte! Cât o dată am fost şi eu fată mareee!" Până s-a dezmeticit lumea bine, Vigi a şi luat-o la goană, cu mine după ea, de frică să n-o luăm pe cocoaşă. „Dacă avea şi el o nevastă mai acătării, zău că nu ziceam nimica. Da' n-ai văzut cum arăta? Cred că numa' zile negre i-a făcut lu' bietu' băiat." Când am ajuns seara acasă, obosite ca vai de noi, ce găsim în odaia de sub şopron: mămica sta între Nucu şi al meu şi le da să bea vin d-ăla de zicea ea că ţine pentru moarte. O băgasem pe mânecă. Cum ne-a văzut că intrăm, mama s-a ridicat dintre ei, a arătat cu deştu' la noi şi le-a zis: „Sunteţi bărbaţi, faceţi-vă datoria!" – şi-a ieşit. Ne-a luat ăia la poceală, de nu ştiam încotro s-o rupem la fugă. Până şi Nucu, molâu cum era, i-a tras lu' Vigi o trânteală de nu i-a mai trebuit nimic o săptămână întreagă. După aia am stat acasă cuminte. I-am mai făcut ăluia doi copii, săraca-biată mămica s-a dus şi ea, da' cu Cornache nu m-am împăcat, că mă asuprea. Până într-o zi. Când era balta baltă, de n-apucase ăştia s-o sece şi să are cu tractoarele pe fundu' ei, era bogăţie de peşte şi vânat. Mă pomenesc într-o după-masă cu finu' Florea Cucu. Avea în mână un paner nou-nouţ. Înăuntru, culcat pe foi de-izmă grasă, de baltă, un crap mare cu burta galbenă. „M-a trimis năşăcu' să vă spui să-l faceţi plachie, aşa cum ştiţi alde mata. Zicea că vrea să petreceţi amândoi diseară, că are nevastă tânără şi bună..." Când am auzit, parcă mi s-a urcat uite-aşa inima-n gât. Afurisitu' mi se băgase în suflet. Seara, am băut câte un pahar de vin. Stam amândoi faţă în faţă cu mâinile-n poală şi vorbeam cuminte d-ale vieţii. S-a apucat mai pe urmă să-mi spună poezia cu împăratu' ghebos şi lăutaru' tânăr. Îmi da, zău, şi lacrimile. Când era mai bine şi mai frumos, şi-a adus aminte de plachie. Atunci mi-am dat eu seama că Dumnezeu era supărat pe mine. Uitasem, când cu poezia, plachia în cuptor şi scrum s-a făcut. Ce nu pusesem în ea... Dafin, lămâie, piper... Asta a înnebunit şi alta nu. La puţin timp a băgat divorţ. De-aia stau câteodată şi mă gândesc: de unde să mai facă omu' rost de peşte dacă ăştia s-a apucat să sece balta?

februarie '93
Bogdan POPESCU

Oameni vă fac!

În octombrie, i-am găsit pe ai mei cu porumbul la poartă. Cum în fosta ogradă a părinţilor, acum, sunt patru gospodării, cu greu mai poţi plasa un pătul care să stea în spaţiu liber şi să-l bată vântul printre şipcile rare ca să menţină porumbul uscat. Unii din vecini se plângeau că anul trecut aşezaseră pătulul între două construcţii şi le-a mucegăit porumbul.

Descărcând basculanta, consăteanul de pe tractor mi s-a adresat: „Faceţi ce faceţi şi veniţi acasă". Ca să dau un răspuns plăcut pentru toţi, m-am răsfăţat: Dacă Elveţia nu mă primeşte!, că doar era după o hotărâre, mult comentată în ziare, că unele ţări nu mai primesc români, de parcă noi n-am putea sta la casa noastră şi să ne vedem de treabă. Am intrat în casă să mă schimb pentru lucru, alături de nepoţii care cărau coşurile.

După un timp a apărut fratele, care primea încărcătura, mirat de recolta ce se depozita. L-a înduioşat faptul că nu uitasem îndeletnicirile noastre de altădată şi că îndemnam pe tineri să aleagă ştiuleţii frumoşi, sănătoşi.

Şi pentru că mi se puseseră întrebări şi stârnisem curiozitatea prin plăcerea de a lucra în aer liber şi laolaltă cu rudele, am întrebat şi eu dintr-o curiozitate şi mai mare: „Da' maşina noastră de bătut porumb unde este? Ştiu că a dus-o tata la colectiv şi acum trebuie s-o luaţi că doar n-o să curăţaţi porumbul cu mâna, când noi avusesem de toate?"

Mi-au spus că de maşina noastră se foloseşte cineva din sat şi nu se îndură să ne-o dea. „Aşa s-au făcut toate revoluţiile: au luat de la unii şi au dat altora" – a zis fratele meu resemnat în faţa istoriei. Atelaje nu mai avem, ograda înjumătăţită, copiii fac mofturi la muncile ţărăneşti.

Pe seară, când ai mei erau ocupaţi cu treburi prin curte, m-am uitat lung la pârleazul peste care altădată treceam cu uşurinţă gardul dincolo la nea Ştefan, dar nu se făcea. Am luat-o , ocolit, pe şosea, ca să bat, cum se obişnuieşte, la poarta omului şi de ce nu, să vadă vecinii că musafirul e nepoata de la oraş.

De câte ori mă duc la ei, unchiului îi place să stăm pe-ndelete de vorbă, să-mi povestească câte ceva care mă interesează, urmărindu-mi cu atenţie reacţiile. Din când în când, arunc câte o întrebare ca imbold pentru relatarea cu amănunte, cărora le dă astfel şi mai mare importanţă. Dar, de la o vreme, se întâmplă ceva cu el. Cred că vrea să se recunoască în ce scriu.

Câinele m-a văzut, a venit spre poartă şi, în loc să mă latre, se gudura făcând drumul la vatră şi înapoi, anunţând-o astfel pe tuşa Floarea care m-a întâmpinat cu faţa lăţită de bucurie şi cu mâinile date în lături, scuturându-le de apă.

Nea Ştefan se odihnea pe o bancă, rezemat de nuc şi cu piciorul beteag întins pe un scăunel.

— Bine, bre, nu te-ai mai dus vara asta la nămol? Nu ţi-a dat ceapeul bilet?

— Glumeşti! Ce bilet? Avem treabă, suntem proprietari... Şi-apoi cum să se vadă că sunt veteran de război? Acu şi-au adus aminte că am luptat în Tatra. Unii din sat vor să-i facă şi pe ei veterani, pentru că au fost concentraţi câteva luni pe la Brăila. N-am nimic împotrivă, dar nu m-ar mira să reuşească. Ştiu ei pe unde să umble. Au oameni de-ai lor.

— În istorie se spune că războiul l-a adus armata eliberatoare.

— Ştii ce, nepoată? Hai să lăsăm istoria şi politica, pentru că nu ajungem la o vorbă. Mai bine să-ţi povestesc ce păţirăm azi cu Floarea. Dacă veneai acu o oră, găseai un musafir de care cu greu scăparăm că altfel, oameni ne făcea.

Cât tuşa Floarea mă îndemna cu must şi nişte guvizi prăjiţi tăvăliţi mai întâi prin mălai cu făină, nea Ştefan s-a apucat de povestit cu vorbă domoală cum fuseseră ei „prostiţi" de un escroc, că altceva nu putea să fi fost.

— Pentru că terminasem de cules strugurii din grădină şi de pe casă, iar porumbul nu e încă bine copt, am zis să ne ducem azi pe la ai noştri la cimitir să facem şi acolo puţină ordine. Încet-încet, că umblăm bătrâneşte, spre prânz terminasem, dar, când am dat să plecăm, apare de după cruci un bărbat ca la vreo 50 de ani, pe care nu-l văzusem când intrase în cimitir. Ne întreabă de mormintele nemţilor plecaţi în '40 când au părăsit satul că îi chemase Hitler în ţara lor şi nu vroia să-i prindă războiul aici. El căuta bunicii Clara şi Hans Zigmund. Zicea că venise cu câteva tiruri pline cu ajutoare pentru România şi că după-amiază, pe la 6, o să vie fi-su cu un tir special pentru satul nostru, că ei ţin la locurile de unde au plecat...

L-am crezut că doar în fiecare seară vedem la televizor cum sosesc maşini din străinătate. Ne-a întrebat dacă mai este biserica catolică şi casa parohială unde se ţineau întrunirile în salonul cel mare. Floarea s-a repezit să-i spuie că noi stăm taman acolo, lângă căminul cultural, dar că biserica a fost dărâmată prin '49. Atunci el a prins ideea şi a continuat să vorbească de ajutoare, că le va descărca chiar la noi şi oameni o să ne facă!

Am pornit în căutarea crucilor spălate de ploi ca să găsim măcar câteva litere lămuritoare. Tot repeta numele nemţeşti de parcă noi nu aveam ţinere de minte. Insista să ne uităm la crucile de piatră, că ai lui erau oameni bogaţi. Aşa era. El le-a găsit mai repede, între bălării şi măcieşi lăsaţi pe potecă că, de-abia, puteai trece. Am tăiat cu foarfeca de vie crăcile, eu săpam, el grebla. Până am aranjat cele două morminte se făcuse spre două. A plecat cu noi ca să-i arătăm unde să aducă fiul lui tirul ca „oameni să ne facă".

Când am ajuns la poarta noastră, l-am chemat în curte, că doar nu era să stea omul pe uliţă până seara. Floarea a pus să mâncăm, aici sub nuc, eu am adus must. Eram tare încântaţi că o să ne îmbogăţim. Lui îi plăcea la noi, dar din când în când, aducea vorba despre viaţa lor din Germania. A mai cerut must, ne-a întrebat dacă fumez că i s-au terminat ţigările, vine tirul şi oameni o să ne facă. Începuse să-i repete vorbele şi nepoţelului venit de peste drum să-i dea bunică-sa ceva bun.

La un moment dat, omul nostru, că nu-i ştim numele, ne-a întrebat dacă mai trăieşte fântânarul Budac. Aici se încurcase treaba, pentru că basarabeanul cu picioarele umflate, învelite în cârpe, venise abia după '50. Dormea sub garduri că nu avea masă, nici casă. Făcea cele mai bune fântâni, dar săpa numai dimineaţa în cismele lui mari, de cauciuc. Spre prânz cerea de băut şi nu-l mai opreai până nu se făcea cocă. Unii ziceau că fusese şi prin Siberia, şi de-aia avea picioarele degerate.

Atunci ne-am trezit din visare şi ne-am convins că „prietenul" amesteca date aflate despre sat. M-am uitat la Floarea, ea la mine. Ne venea să râdem. Nu fusese în nici o Germanie că prea ştia bine româneşte. Ar fi trebuit să-l fi chemat pe Iohan să vorbească cu el nemţeşte şi vedeam noi pe unde scotea cămaşa. Probabil, că şi în cimitir pusese dinainte ochii pe cele două morminte şi se făcea că le caută. Nu ne pare rău că am dat o masă unui om, că am fost gazde bune, dar de ce să ne creadă proşti? Că era el de la oraş? Nouă ne plăcuse, cum minţea. Era o ameţeală din care ieşeam încet-încet. Ne şi vedeam bogaţi din daruri căzute din cer. Slavă Domnului, că avem ce mânca. Am muncit de ne-am speţit, indiferent de vremuri. Acum, ne-am trezit şi râdem de noi. Discutăm de oameni, cum n-am mai cunoscut, care vin să păcălească pe câte cineva cu vorbe care se potrivesc cu situaţia cea nouă din ţară.

Pe la 5 a dat să plece ca să-l întâlnească în centrul satului pe fiu-său şi să-l aducă cu tirul la noi. Tocmai atunci veniseră şi băieţii noştri de la servici, iar nepotul călărea câinele şi-i zicea: „Hai, hai, du-mă până la poartă că om te fac!"

Se pare că musafirul îşi dăduse seama că nu era cazul să mai lungească vorba şi ne-am despărţit. Floarea a luat o sacoşă şi peste puţin timp, s-a dus până la alimentară. L-a văzut cum aştepta în staţia maşinii nr. 3 ca să plece la oraş.

Filoteea BARBU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Artur Gorovei:

O călătorie la munte

Artur Gorovei (9.II.1864 – 19.III.1951)
Familia sa coboară din cavalerii sec. XI. prin mamă se trage din neamurile străvechi Bucium, Brăescu, Izmană, Beldiman și Borș – vechi boieri din Moldova și Basarabia. A absolvit Fac. de drept de la Buc. și Iași. Avocat la Fălticeni – A fondat prima revistă de folclor din România *Șezătoarea*. A colaborat la diverse reviste de cultură cu literatură originală. Publică volumele *Cimiliturile românilor* – 1898, *Descântecele românilor* – 1931, *Ouăle de Paști* –1937, *Noțiuni de folclor* – 1933, *Datinile noastre la nuntă* – 1910, Credințe și superstiții ale poporului român – 1915, *Poveste cu Făt-Frumos* –1927, *Datinile noastre la naștere* – 1909 ș.a.
Publică romane, povestiri, nuvele. Devine membru de onoare al Academiei Române în 1940.
Povestirea „O călătorie la munte" este inedită.

... A doua zi după ce am vizitat micul orășel și împrejurimile lui, o plută se gătește spre a pleca cu ea la locul de unde ne-am pornit. Pornim pe Bistrița unde ochilor noștri se prezintă un alt aspect diferit de acel pe care-l văzurăm venind călări. Călătorind pe zisul râu după un timp oarecare videm în fața noastră un zid natural care se părea că voiește a ne împiedica trecerea. Toți ne întrebam ce va fi însemnând aceasta? Cârmaciul nostru ne spuse că aici este locul numit chei și că dacă se întâmplă a nu lua seama cârmaciul se poate ca lovindu-se pluta de acest zid să se sfarme și toți cari vor fi pe ea se îneacă. Toți ne înspăimântarăm auzind vorbele cârmaciului, dară contând pe el – căci era un român voinic – ne-am mai alinat frica care ne ocupa. Trecem de acel loc periculos și o stâncă de forma cilindrică ni se arată pe malul stâng. Întrebăm pe cârmaci și care fiindcă cunoștea acele locuri ne spuse că din bătrâni se zice că de pe muntele care e pe malul drept Alexandru Macedon a pășit cu calul pe vârful acelei stânci, că și chiar acuma se pot vedea urmele copitelor calului său. Toți crezurăm această zicere din bătrâni și când discutam asupra acestei povestiri ne videm opriți în mijlocul apei.

Care este cauza zise unul din călători? Lucrul fu ușor de explicat: cârmaciul ascultând convorbirea noastră nu observă că înainte era un prundiș pe care trebuia să-l înconjure și pe care ne oprirăm.

Îndată ambii cârmaci luară niște ciomege și înpingând pluta ajutați de noi ne văzurăm scăpați. Mergem admirând ici o cascadă, dincolo o stâncă și deosebite lucruri pe cari le videam. Tot aseminea ca și la chei videm niște stânci printre cari credeam că va fi cu greu de trecut și aici ne cuprinse o teamă și mai mare, însă cu buna conducere a plutașilor neatinși acel loc e numit *toancele*.

Când crepusculul începu a se arăta, pluta se opri și noi ne scoborârăm voioși de buna și frumoasa călătorie ce întreprinsesem.

O zi ne trebui pentru repaos când pornirăm spre schitul Rarău. După ce am călătorit câtva timp ne videm în o ogradă care se limita la Nord cu un schit de lemn și care se putea cunoaște că e vechi atât de pe forma lui cât și de pe cerdacul pe care te suiai, căci erau multe semnături încă de mult timp; iară celelalte părți cu mici chilii. În tot schitul nu erau decât doi călugări pe care i-am găsit și încă unul, care era dus la orașul Ieși. Nu am avut timp să vizităm localitățile căci era deja târziu și trebuia să ne odihnim.

În ziua următoare, după ce am vizitat puțin împrejurimile zisului schit, am plecat să vedem frumoasele stânci numite *Pietrele Doamnei*.

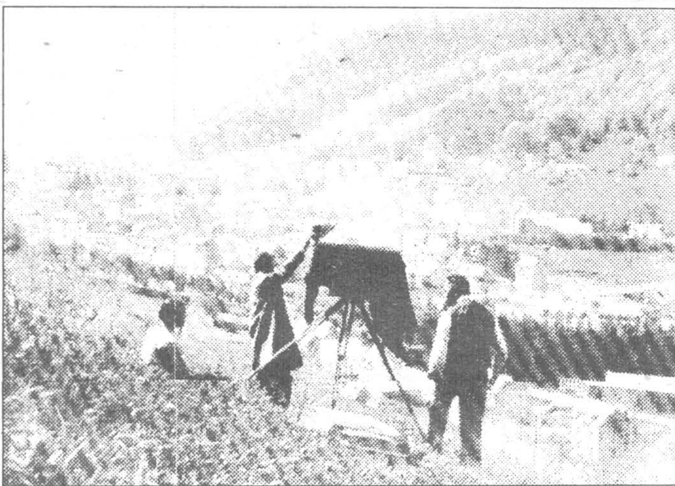
Acele petre nu sunt departe de schit, căci după o oră și jumătate ne videm ajunși. Locurile pe unde am trecut ca să ajungem la locul pentru care am plecat, erau încântătoare; pe lângă alte priveliști frumoase mai erau și capetele pe cari le priveam cum săriau pe stânci alergând după jocuri și după mâncare. Uitându-ne înainte videm o stâncă, cari după cum spun oamenii a fost măsurată și s-a găsit că e naltă aproape de 19 metri, iară sus o peatră patrată depărată aproximativ egal de ambele laturi și de o albeață rară, era înfiptă în acea stâncă și bătrânii spun că un zimbru fiind gonit la o vânătoare și constrâns din toate părțile fu nevoit să sară din vârful acelei stânci și de aceea poartă chiar numele de *piatra zimbrului*. După ce am urcat dealul care era înaintea noastră o poziție din cele mai frumoase și în același timp jalnică ni se prezintă. Pe vârful dealului era o cărare și ea e și hotarul care ne despărțește de frumoasa Bucovină; uitându-te jos se vedea Câmpu-Lung și Homor, se vedea râul Moldova cum șovăia printre munți și jălea mă curpinsă aducându-mi aminte că făcea odinioară parte din iubita noastră țară și cum Grigori Alexandru Ghica Voevod căzu victima – hangerului, fiindcă se opuse perderei ei; atunci mi-am adus aminte de vertuțile lui Dimitrie Petrin: „Nu cu vorbe ci cu fapte românești și glorioase. Pe acel Domn mort prin trădare, toți românii să-l cinstim. Ghica-vodă azi ne cere monument făcut din oase. Deci de peatra-i de mormântu-i spada noastră s-ascuțim".

Trecem repede acele locuri frumoase și ne vedem lângă *Petrele Doamnei*. Aceste sunt niște petre de o mărime colosală și de o înălțime aseminea.

Niște crăpături enorme se pot observa și se spune că Elena soția lui Ștefan cel Mare gonită de turci veni cu toată averea sa și o aruncă în acele stânci, mai mulțumită fiind de a nu le mai avea decât să cadă în mâna turcilor, de aceea chiar poartă numele de *Petrele Doamnei*. (...)

... În o mică și frumoasă poeană cu pășune îmbelșugată prin mijlocul căreia trece râul Negrișoara, care este și hotarul României în acele locuri se află pe malul stâng a zisului râușor, este o peatră pătrată, aproximativ de un metru pătrat, în mijlocul căreia prin mai multe deschizături izvorăște un burcut de o calitate și un gust excelent. Nu mă mai săturam a bea din acel burcut care în mare cantitate curgea în râușor, când văzui o lumină foarte vie.

II mss 11-24 Arhiva Artur Gorovei
Transcriere și stabilire de text inedit de Ileana ENE

GEO-POEZIA

O țară atât de frumoasă, conturată de cele mai felurite reprezentări ale reliefului terestru, dăruind entității naționale din sânul ei o vatră de viețuire dintre cele mai rotunde și mai echilibrate, nu putea zămisli decât geografi – acești povestitori ai pământului – pe măsură. Și aș aminti în acest sens atât pe înaintașii gândirii geografice românești Nicolae Milescu Spătarul, stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir cât și pe primii animatori ai învățământului nostru geografic Amfilohie Hotiniul, Iosif Genilie, Ion Rus și August Treboniu Laurian și, mai ales, pe creatorii geografiei moderne Simion Mehedinți, Al. Demetrescu, George Vâlsan, Constantin Brătescu, M. David, Vintilă Mihăilescu.

Neîndoielnic, și semnificativ totodată, dintre aceștia, cei care au depășit interesul cititorilor din sfera strictelor specialități științifice, câștigându-și prețuitori din cele mai variate medii sociale și de cultură, sunt aceia care au manifestat în însăși descripția savantă sau în tangență cu ea și vocație literară, dusă sau nu până la cele mai înalte cote. Și e destul să numesc dintre ei pe Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, Simion Mehedinți și George Vâlsan, acestuia din urmă aducându-i și prinosul însemnărilor de față.

Și aceasta pentru că de mult geograful muntean m-a impresionat atât prin felul cum îngemăna în scrierile sale geografice „imaginația poetului și spiritului de precizie al savantului" (cum îl caracteriza academicianul V. Mihăilescu) cât și prin sensibilitatea artistică a paginilor sale literare propriu-zise. Or, aproape absent din istoriile literaturii autohtone, elaborate în trecut sau mai recent, George Vâlsan îmi apare sub acest aspect un real nedreptățit. Ne ajută să măsurăm mai bine gradul acestei frustrări editorul său postum, scriitorul Emanoil Bucuța care, la începutul anului 1940, când apărea cartea lui Vâlsan „Pământul românesc și frumusețile lui", afirma: „Nimeni nu era poate mai nimerit decât G. Vâlsan ca să scrie o Românie pentru toți, o carte menită să fie, în zilele noastre, de întregire măreață și liniștită a pământurilor românești, ceea ce fuseseră la vremea lor, numai ca un suspin sau ca o chemare desnădăjduită a întregirii abia visate, „România pitorească" a lui Vlahuță sau volumul de „Drumuri și orașe", prin România veche dar și prin provinciile care trebuiau deosebite, al d-lui Nicolae Iorga."

De altfel, despre combustia literară cu care aborda peisajul geografic al țării ne vorbește la un moment dat însuși Vâlsan: „Poezia și geografia sunt vecine foarte apropiate și trăiesc în bună înțelegere. Nu e de mirare că întâlnim poeți cu simț geografic și geografi cu simț pentru poezia naturii. Ba mai mult, eu îndrăznesc să afirm că geograful câștigă asociind intuiția poetică spiritului său de sinteză, precum și poetul, cu alți ochi și cu altă intensitate, pătrunde în sufletul naturii dacă are o serioasă educație geografică. Poeții, ca și turiștii, uită că natura nu e numai frumoasă și sentimentală. Înjosim natura, presupunându-i această mărginire. Natura e și inteligentă și cere să fie admirată dar și descifrată în gândurile adânci și subtile pe care adesea le ascunde în aspectele sale".

În descrierile care abundă în opul citat George Vâlsan se lasă însă parcă întru totul robit de demonul poetic. Și iată ce efuziuni contemplative, pline de plasticitate, îi oferă o priveliște ca aceea a Dornelor: „Tot ținutul răsună de izvoare, unele coborând tocmai din căldările glaciare de pe Rodna sau Călimani. Munții întregi picură și cântă. Un abur ușor învăluie cuprinsul într-o lumină de vis, ca și cum l-ai privi printr-un opal. Chiar pe cerul senin, conturele sunt estompate de lumi ca de fum iar ierburile grele de rouă îți ajung până la piept. O frumusețe pură, rece și totuși zâmbitoare, care te face să înțelegi de unde au putut ieși surprinzătoarele icoane de pe pereții exteriori ai bisericilor vechi din această regiune în care pe fundalul alb predomină verdele și un albastru divin ca al lui Fra Angelico".

Deschizător de drumuri în geografia peisajelor, alături de un Simion Mehedinți sau Ion Simionescu, George Vâlsan se afirmă pe plan literar ca un împătimit al munților. Dragostea aceasta i s-a sădit în inimă încă din anii adolescenței, precum o evocă în cartea sa de amintiri „Povestea unei tinereți" (1924): „Am umblat veri întregi, singur, prin munți. Am trecut de pe poienile culmilor în văi sălbatice cu pârâuri zbuciumate, apoi iar pe piscuri tăcute, mângâiate de vânturi aspre. Mi-am așternut la temelia stâncilor, pe vârful cărora poposeau în treacăt norii, drumeții cerului. Am ascultat fluierul la stânile înalte și am dormit pe fân în poala vuitoarelor păduri de brazi. Veri întregi mi-am odihnit capul pe pieptul naturii și am început s-o înțeleg..."

Numeroasele sale proze de drumeție din Apuseni sau Bucegi sunt egalate, și poate chiar întrecute, de ofrandele pe care le aduce acelorași splendori montane în singurul său volum de versuri „Grădina părăsită" apărut în 1925. Simpla apropiere fizică a munților îi insuflă asemenea stări catharsice: „Adorm și știu că munții-s lângă mine/ Pe piscuri cu diademă de stele,/ Și-aud în jurul meu cum se înalță/ Din nesfârșitele păduri de brazi/ Cântări prelungi și grave."

Alteori, cel care a realizat cu rigoare științifică un magistral studiu despre „Morfologia văii superioare a Prahovei și a regiunilor vecine" se lasă astfel copleșit de farmecul meleagurilor cercetate: „O, munților dragi, îmbrăcați-vă haina,/ De codri de fagi, de pășuni înflorite,/ Cununa de nori de pe frunte-aruncați-o/ Să cadă lumina bogată pe plaiuri!/ Sonorele văi îngropați-le-n iarbă,/ De cântece umpleți poienile-ascunse,/ Potecile-nguste stropite cu umbre/ Ușor supuneți-le pasului!... Brazii/ Să legene ciucuri pe-oglindă de ape...

În anii când chipul lui Vâlsan căpătase o strălucire de fildeș, surâsul amar al unui veșnic suferind (în urma unui accident petrecut în primul război mondial) printre ultimele lucrări științifice ale Profesorului se mai strecurau elanuri lirice precum acesta: „Azi vreau să-mi duc elevii în munți!/ În munții înalți, plini de ecouri,/ În munții mei, prieteni dragi,/ De-atâta vreme nevăzuți./ Din stâncă-n stâncă să urcăm/ Pe albia pârâului uscat,/ Mai sus, spre pajiștele moi și adânci,/ Prin șuierul de vânt, mai sus, mai sus,!/ Până pe piscul gol cu saxifrage/ Râzând timid din cuibul lor de piatră,/ Să descifrăm misterul ce se-ascunde/ În gestul mut și veșnic al naturii.../ Ajută-mi, tu, frumoasă dimineață!"

Nici o frumoasă dimineață nu l-a mai ajutat pe neuitatul geograf-poet. În 1935, la numai 45 de ani, se stingea într-un sanatoriu de la Tekirghiol, atât de departe de formele de relief pe care le iubise. Să recunoaștem însă, peste timp, că la geografie, geologie, geofizică, geotectonică sau geopolitică el mai putea adăuga un termen propriu: geo – poezia...

S. MIHAIL

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

O ceartă cu filosofia? (I)

În piesa lui Camil Petrescu, „Jocul ielelor", un personaj identifică metaforic Absolutul cu Steaua Polară și în numele bunului simț atrage atenția că, dacă lumea își ia ca punct fix de orientare Steaua Polară, nimeni nu și-a propus până acum să ajungă în ea. Din punct de vedere etic – îl semnalizează acel personaj (Praida) pe neînduplecatul Gelu Ruscanu –, imperativul absolut nu poate fi practic atins, el e numai un criteriu *orientativ*. Mutând problema din domeniul eticii în cel al ontologiei pure, iată că *Gabriel Liiceanu* își asumă, într-un scenariu de idei cu incitant substrat dramatic,[x)] misiunea demolatoare de „idealuri absolute" a acestui *Praida*. Substrat angajat și dramatic, pentru că filosoful român nu mai pornește de la pragmatica unui „bun simț" *aprioric*, ci de la un fel de eșec personal, recunoscut, al poziției inițial opuse, de aspirant la un *Gelu Ruscanu* al filosofiei; deci de la o reconsiderare a unei aspirații dovedite de-acum inoperantă: *„Am scris aceste pagini între 1985 și 1989, la o vârstă când în filosofie neputința de a construi un sistem ia forma certei cu filosofia. Cearta cu filosofia academică, cearta cu sistemul, cu livrescul și cultura de aparat continuă să fie filosofie și ea poate păstra încă forma livrescului și a culturii de aparat și poate fi chiar o ceartă «sistematică». Cu toate acestea este o ceartă fără întoarcere și, de aceea, un act de curaj..."*

Curajul e acela de a pronunța deschis, în ordinea *devenirii filosofice*, momentul pulverizator – *„Joyce-an"* al filosofiei: remonetizarea mitului ei prin propria-i demitizare. Dar... (Dar!): *„Această carte este pentru autorul ei o provocare și un pariu periculos: din ea poate să se nască o gândire adevărată, dar tot atât de bine după ea poate să nu mai urmeze nimic".* (Și ea ar rămâne atunci, în ipoteza soldării nefaste a pariului, unul din prea frumoasele „cântece de lebădă" trecute prin auzul inteligenților noastre).

În capitolul *Utopia intelectului și Utopia filosofiei* e adusă la suprafață întreaga ruptură a fostului „discipol" de mentorul său renegat: *Constantin Noica*. Pentru că nu avem de a face aici numai cu conflictul dintre *„Calea"* spre adevăr (căutare *„rapsodică"*) – și *„țintă"* (finalitate, *sistem*, transcendență pură dovedită intangibilă) – ci cu o masivă neputință de intuire aperceptivă a problematicii *Spațiului*. Noica marca un anume *prezent substanțial* ca *„devenire întru ființă"*. Pentru că un singur „prezent": acel pe care îl trăim prin *fapte* și nu prin *acte* interioare – se înscrie în timpul *simplei deveniri* istorice, perisabile. O *utopie* nu există așadar, ca *utopie*, decât pentru spațiul „periferic" al *ființei* și pentru timpul ei caduc, deshuamabil.

Bruscarea, atât de puțin elegantă, a fibrei de gând a lui *Gabriel Liiceanu* (în fond mult prea vibrantă în căutarea propriului ei statut justițiar) vine poate, în ce ne privește, dintr-o anume „revoltă filosofică", mai des resuscitată în ultimul timp: gânditori foarte subtili nu pot ajunge până la a asimila lecția *generică* a *fenomenologiei*: răsturnarea operată odată cu *Husserl* – nu atât asupra dialecticii hegeliene – dar mai ales asupra *Kantianismului*, cu fixitatea acestuia în ce privește percepția apriorică a *spațiului* și *timpului*. În perspectiva fenomenologică, *intelectul* este prin el însuși un *spațiu transcendent*. El e, deja, o întemeiere de ființă: o întemeiere ce re-întemeiază. Noica – cel care, așa cum am mai scris odată, era un *„Monsieur Jourdain"* al *fenomenologiei* – o re-făcea în necunoștință de cauză, în toată virginala aplicare a *„parantezei"* asupra documentației și precedente. Noica, acest fenomenolog și explorator *„sui generis"* al gândului, ce alta putea să creadă despre *intelect*, din moment ce chiar *Tratatul* (său) de *Ontologie* avea ca piloni principali suprapunerea pe *categoriile intelectului* a *categoriilor ființei*?

Așa stând lucrurile, dacă admitem întemeierea *transcendentă* a *intelectului* (mai precis: spațiul *sinaptic* de întâlnire a informației fenomenice cu informația transcendentală) - pentru intelect, ca și pentru filosofia înțeleasă ca „filosofie"=„iubire de știință (cunoaștere)" (și nu neapărat „cunoaștere absolută"), – ambele direcții devin, desigur, la fel de legitime.

Gabriel Liiceanu își deschide discursul polemic pe care îl cuprinde această „ceartă cu filosofia" cu un capitol despre *„paradigma feminină a auditoriului"*. Ce este această *paradigmă feminină*? Este o modalitate de recepție posibilă, care cere a *populariza* un „sistem", a-l traduce pe înțelesul „tuturor" prin „literaturizarea" lui. Auditoriul „galant" al filosofiei a fost, în această ordine, de-a lungul unor secole, auditoriul feminin. Iar Noica însuși prelungește această „paradigmă" a *filosofiei romanțate*, atunci când, scriind *„Povestiri despre om"*, *epicizează*, într-un roman în care personajele sunt *idei* și „acțiunea" conține *întâmplări ale ideilor*, *„Fenomenologia"* lui Hegel. Surprinzând tendința *colocvială* a scrierilor lui Noica, Gabriel Liiceanu observă că: „Din punctul de vedere al *formei* ei, filosofia lui Constantin Noica este rezultatul întâlnirii dintre înăbușirea unei vocații – cea literară – și neîmplinirea destinului de matematician". – „Ei și?" vom spune noi. E vorba de punctul de vedere al *„formei"*. Are asta vreo legătură cu *conținutul* „gândirii sistemice"? Două *obsesii* încep să se contureze însă, din acest capitol, în ce îl privește pe G. Liiceanu – și ele vor căpăta dimensiuni atroce de-a lungul acestei *„certe cu filosofia"*. Una, este relația dintre *suflet* și *spirit*, repulsia față de filosofii „sistemici", pe motiv că ar aboli *sufletul* din filosofie. Cealaltă (decurgând de fapt din prima) este deplângerea lipsei de eficiență imediată – și largă – în *viața oamenilor*, a filosofiei „sistemice". Deci deplângerea unei ignorări a realității afective a omului; pentru că o *priză* la suflet ar însemna o înrâurire *practică* a *vieții*. Accentele acestea redevin, de altfel, pregnante, în încheierea *„Certei"*, în acea aproape concluzivă *„Scrisoare deschisă către Luca Pițu"*, unde problema *„de-cartării"*, a anulării cărții ca instrument *intermediar* de spirit în viața omului, se suprapunere pe problema *filosofiei* (sistemice) – acuzate ambele – *cartea* și *filosofia* – în termenii unei dramatice dileme: *„Filosofia nu a realizat decât arareori, în cele mai bune momente ale ei, întâlnirea cititorului – provocată de întâmplarea numită «autor» – cu propriul lui destin."*

Acest *lamento* al filosofului nostru mi se pare, totuși, strâmb întemeiat. Căci, va fi zis el, mai înaintea celor de mai sus: *„Dacă pe oameni ajunge «să-i privească» problema raportului lor cu infinitul, deci dacă ei «au timp» pentru această problemă, înseamnă că o carte care le vorbește despre acest raport nu poate rămâne «nedeschisă» decât dacă această carte le vorbește* într-un mod impropriu, *deci în așa fel încât ei nu-și pot da seama că acolo e problema lor"*. (pag. 194). De ce e strâmb întemeiat acest mod de a privi lucrurile? Pentru că între cunoașterea raportului *obiectiv* și *absolut*, al omului, cu lumea ca *Logos* (deci și cu *infinitul*) – și raportul *subiectiv* al omului cu propria lui existență trebuie menținută în mod *legic* o distanță. Dacă această distanță nu ar exista, omul n-ar mai putea fi un *actant*, un *constructor* în cadrul *devenirii* perisabile, n-ar mai putea substitui „motivul" *infinitului* prin substituți limitați, concreți, înțeleși ca „ținte" pragmatice și istorice auto-propuse – care – chiar dacă prin ele însele sunt sortite ulterior *neantizării* – sunt factorii care stimulează *voința* omenească. Or, actul *volitiv* fiind actul prin care omul preia prerogativele ființei – tocmai *prin el* omul face posibilă în infra-spațiul devenirii perisabile – face posibilă, deci, o „devenire întru ființă", al cărei vector funcțional tinde spre o *„conștiință a devenirii întru ființă"*. Filosofii sunt cei meniți a *pre-figura* această conștiință a devenirii întru ființă. A o *„pre-figura"*, deci, și nu a o realiza, nu a o „figura" definitiv și suprem concluziv. Asta explică de ce toate *„sistemele"*, arogându-și deslușirea *„absolutului"* și mecanismul relațiilor lui cu omul, cu natura, cu timpul, cu spațiul, etc., rămân, totuși, *variante* ale acestei „figuri a Absolutului". Nu însă variante *aleatoare* – ci variante *necesar* – înlănțuite întru acel proces *istoric* de developare treptată, reluată din diverse unghiuri, a ceea ce se cheamă *conștiința devenirii întru ființă*. Noica nu s-a aplecat prea mult asupra relației interdependente dintre devenire-devenire întru ființă și conștiința a devenirii întru ființă – și cred că aci se poate deslușii una dintre lacunele principale ale filosofiei sale. Are totuși meritul de a fi iluminat aceste trei *esențiale* calități ontologice ale existenței. Între ele, există o relație de *feed-back*: între ele luate câte două, deci și într-un *cerc triadic*. Filosofia nu implică – încă – o conștiință absolută a devenirii întru ființă: orice *sistem* e rezultatul unei „re-croșetări", pe de o parte între devenirea întru ființă (atâta câtă e ea realizată, în *energia* spațiilor ei „ocultate") și un anume perisabil moment al simplei deveniri – și, pe de altă parte, între acest moment al simplei deveniri istorice și conștiința devenirii întru ființă, atât cât a fost ea prefigurată până în acel moment.

Jeana MORĂRESCU

[x)] Gabriel Liiceanu: *Cearta cu filosofia* – *Humanitas, 1992.*

MARTORII

Mamei

Nici cerșetori, nici împărați
în zdrențe,
Nici alte întrupări ce s-ar isca.
Eu în odaia goală simt
Prezențe
Ca foșnetul luminii pe-o manta.
Nu-i nimeni.
Și se trage-ncet perdeaua
Cu sufletul din noapte
către zi.
Pe după geam se ofilește neaua.
Mi-e greu că nu ești,
dar mă tem să fii.
Ești tu aceea care m-ai născut?
Ești dincolo de bine și de rău.
Ți-e umbletul în preajma mea
tăcut.
Și mă aplec adânc sub pasul
Tău
Doar cu puțin mai greu
decât polenul.
Stau în genunchi.
Ești
Singurul meu crez!
Și îmi ridic spinarea
și nechez
Cu sentimentul unui pod
Când trece trenul.

Adi CUSIN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

VIDEO-CINEMA

Prolog la „Sindromul Indochina”?

KILLING FIELDS – producţie Marea Britanie, 1984. Cast tehnic: regie Roland Joffé, scenariu Bruce Robinson (după cartea semnată de Sydney Schanberg şi Dith Pran), imagine Chris Menges, muzică Mike Oldfield, montaj Jim Clarck, producător David Puttman; interpreţi Sam Waterson, Dr. Haing S'Ngor (distins cu premiul Oscar şi premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune), John Malkovich. Durată 136 mn. Distribuitor MKS Elektronik.

O ştire TV, difuzată nu de mult, anunţa opiniei publice că, undeva, în Cambodgia, s-a descoperit o groapă comună, unde peste 60.000 de oameni au fost exterminaţi de regimul comunist al khmerilor roşii. Astăzi, *TV news* au o credibilitate fantastică, în întreaga lume. Pe câţi, oare, a şocat această ştire, câte conştiinţe au fost zguduite? Sau poate, cine ştie, a fost recepţionată banal, ca oricare altă „găselniţă jurnalistică”?

Acest episod mediatizat mi-a adus aminte, însă, că acum aproape zece ani regizorul Roland Joffé extindea „sindromul Vietman” (care irupsese în cinematograful american) la ceea ce-am putea numi – faptele şi efectele interrelaţionându-se perfect – „sindromul Indochina”, după Coreea şi Vietman venind rândul Cambodgiei de a înceta să mai fie un subiect tabù. Joffé, având ca punct de plecare scrierea autobiografică a tandemului Schanberg-Dith Pran, jurnalişti la „New York Times”, cândva corespondenţi de război, nu şi-a propus mai mult decât să facă semenilor săi cunoscut că, departe de „lumea civilizată”, undeva, în „lumea dezlănţuită”, se petrec fapte inimaginabile, crima, teroarea, neîncrederea, ura fac parte din programul cotidian de formare şi şlefuire a „omului nou” iar o boală (tot nouă) face ravagii: spălarea creierelor, eliminarea memoriei infestate de trecut, interzicerea gândirii la nivel de individ, cultivarea delaţiunii. Ore, clipe de supravieţuire într-un tărâm al morţii aflat la anul zero, unde pare că totul putrezeşte, însuşi timpul. Totul, cu excepţia prieteniei dintre doi bărbaţi, un american şi un cambodgian, care au „misiunea” de a fi martorii acestei metamorfoze sociale pline de cruzime, pe care o aduc la cunoştinţa întregii lumi – iată, concentrat la esenţă, filmul lui Joffé. O aventură zguduitoare a cunoaşterii şi devenirii, dezvoltată pe parcursul a două etape: 7 august 1973 (data la care s-au cunoscut cei doi) – 10 martie 1975 (data părăsirii Cambodgiei de american şi a începerii calvarului pentru cambodgian prin câmpiile ucigaşe) – 9 octombrie 1979 (data regăsirii celor doi, încetarea unei... odisei).

De câte ori am văzut filmul lui Joffé, m-au însoţit şi ecourile romanului lui André Malraux, „La voie royale”. „Cambodgia în descompunere (...) pământ robit, pământ domesticit, unde imnurile ca şi templele erau în ruină, ţară moartă între morţi...” – scrie Malraux. *„Pentru lumea nouă şi pentru Apus, se părea că-i ţara Paradisului, o altă lume, o lume plină de mister. Dar războiul din Vietnamul vecin a pătruns prin graniţele cu Cambodgia, s-a răspândit şi aici. În 1973 am plecat în Cambodgia corespondent de război al ziarului „New York Times”. Am intrat în mijlocul încleştării dintre trupele regimului şi khmerii roşii. Aici l-am întâlnit pe EL, omul care avea să-mi schimbe viaţa, într-o ţară pe care nu o ştiam şi nu ştiam ce voi simţi pentru ea”* – notează Schanberg şi caligrafiază filmic tandemul Joffé-Menges (realmente, un talent deplin al imaginii cinematografice).

Timp de o oră îi însoţim pe cei doi într-o alergătură nebună după ştiri pentru ziar, asistăm la extinderea războiului – zone transformate în ruine, bălţi de sânge şi maldăre de morţi, oameni isterizaţi de spaima şi durerea care le-a pus stăpânire pe suflet, şocaţi de vecinătatea morţii. Veşti despre atrocităţi infernale: locuitorilor unui sat li s-a băgat pe gât cârpă îmbibată în benzină şi li s-a dat foc apoi. Mintea-ţi rămâne blocată. În faţa ochilor îţi stăruie chipul unui copil care-şi acoperă urechile cu mâinile şi plânge; lacrimile îi brăzdează faţa înspăimântată, precum şiroaiele ploii musonice; în urechi îţi ţiuie ecoul plânsului său. Preţ de altă oră, devenim prizonieri într-un lagăr de „reeducare” al khmerilor roşii, însoţindu-l pe Pran. Aici se duce alt fel de luptă: ideologică. Copiii sunt deprinşi să-şi renege părinţii şi să-şi denunţe foştii dascăli, oamenii să flămânzească şi să se lase în voia partidului care le va asigura „tot ce le trebuie”. Intelectualii (profesori, doctori, studenţi) sunt exterminaţi, ei având spiritul contaminat de trecut. Vântul aduce mereu frica şi ura. Câmpurile, suprasaturate de ploaie şi sânge, devin neputincioase morminte, nemaiputând să înghită zecile de mii de morţi. Într-un peisaj de pe un tărâm halucinant, scheletele umane sunt martorii acuzării unei realităţi inimaginabile. Sămânţa morţii a rodit moarte. „La violonce clandestine de la vie végétale” – scria Malraux, fără să aibă habar că peste doar o jumătate de secol metafora sa va avea o cu totul altă conotaţie. La decernarea premiului *„The journalist of the year 1976”*, Sydney Schanberg, în discursul de mulţumire, va motiva de fapt mesajul filmului lui Joffé: *„Când cei responsabili de la Casa Albă au decis ca prin bombardamente să atragă Cambodgia în război, s-au făcut răspunzători de mai multe lucruri – în orice caz, de căderea statelor conform principiului dominoului. Ar fi trebuit ca atenţia americanilor să fie aţintită asupra unor astfel de fapte, dar ea n-a fost direcţionată şi asupra poporului cambodgian, asupra ţării şi culturii sale. Nimeni nu s-a îngrijit de aşa ceva, ci numai de politică. Pran şi cu mine am încercat să aducem la cunoştinţa opiniei publice consecinţele acestei acţiuni. Sunt oameni care au fost totalmente neglijaţi şi au trebuit să plătească un preţ incomensurabil acestei politici a Administraţiei americane. Noi toţi am subapreciat nebunia pe care au creat-o bombardamentele americane în Cambodgia”.*

În 1979, în tabăra Crucii Roşii Internaţionale de la Khad I'Dang, la graniţa cu Thailanda, locul unde şi-a revăzut prietenul pe care, timp de patru ani, l-a căutat cu disperare şi încrâncenată speranţă, Schanberg, înainte de orice, l-a întrebat pe Dith Pran dacă l-a iertat. Acesta, cu umilinţa omului hăituit de destinul său, i-a răspuns: „N-am nimic să-ţi iert, Sydney”. El, da. Dar poporul cambodgian, care nu şi-a regăsit pacea nici astăzi? Cine şi când va răspunde pentru sutele de mii de morţi care continuă să îngraşe „câmpiile ucigaşe”? Filmul lui Roland Joffé, la aproape un deceniu de la realizare, este o creaţie care-şi păstrează nealterată prospeţimea, se dovedeşte extraordinar de actual.

Francesco GERARDI

TEATRU

Întâlnirea academiilor europene

Între 24 şi 30 aprilie 1993, Teatrul Naţional Târgu Mureş organizează în colaborare cu Theater Pygmalion din Viena, PRIMA ÎNTÂLNIRE A ŞCOLILOR ŞI ACADEMIILOR EUROPENE DE TEATRU. Va fi o trecere în revistă a rezultatelor diverselor metode de pedagogie teatrală care influenţează în mod nemijlocit dezvoltarea artei spectacolului contemporan de teatru.

Prin efortul Teatrului Naţional, vor fi prezenţi la Târgu Mureş, în toate cele şapte zile ale PRIMEI ÎNTÂLNIRI, cadre didactice şi studenţi aparţinând unor şcoli superioare de teatru din Europa: Austria, Rusia, Germania, Anglia, Cehia, Ungaria, Republica Moldova şi România. Au fost invitaţi de asemenea oameni de teatru din ţară şi străinătate care vor viziona spectacolele ce urmează a fi prezentate şi care, totodată, vor participa activ la seminariile, orele deschise şi cursurile demonstrative ale fiecărei şcoli prezente. Acest program, de lucru şi necompetitiv, se doreşte a fi un exerciţiu de înalt profesionalism pentru toţi participanţii, atât prin caracterul său pragmatic, cât şi prin demersul său teoretic.

La invitaţia organizatorilor, precum şi a Ministerului Culturii, cunoscutul om de teatru Josef Szajna, pictor, scenograf, regizor, a acceptat numirea sa ca Director de Onoare al PRIMEI ÎNTÂLNIRI A ŞCOLILOR ŞI ACADEMIILOR EUROPENE DE TEATRU.

Contul de sponsorizare al PRIMEI ÎNTÂLNIRI: 45.36.7.11.1. deschis la B.C.R. Tg. Mureş.

MUZICA

În registru miniatural

În ultima vreme, Orchestra de Cameră a Radioteleviziunii a trecut la ritmul concertelor săptămânale, ceea ce era de fapt de aşteptat pentru o formaţie stabilă, independentă, având propria stagiune: o stagiune în general coerentă, cu suficiente programe atrăgătoare, cuprinzând muzică din toate epocile. Orchestra are resursele stilistice necesare, chiar dacă forma ei, dispoziţia diferă uneori de la un concert la altul. După două seri îndatorate muzicii lui Haydn şi Richard Strauss, a urmat un concert pretenţios sub bagheta unui tânăr dirijor în plină afirmare. L-am remarcat la una dintre ediţiile recente ale Festivalului Internaţional al Tinerilor Dirijori de la Buşteni: atunci, Camil Marinescu era angajat la Filarmonica din Bacău, pentru ca începând din stagiunea trecută să funcţioneze la Opera Română din Bucureşti. Nu poţi fi dirijor complet dacă omiţi spectacolul de operă, se spune pe bună dreptate. Opera presupune de altfel o complexitate sporită a actului dirijoral, maturitate a mijloacelor, la tehnica propriu-zisă adăugându-se puterea de a stăpâni planuri mari, ansambluri pretenţioase - fosa şi scena deopotrivă. Cu un an în urmă, Camil Marinescu a dirijat la Opera bucureşteană premiera la *Elixirul dragostei* de Donizetti, asigurând unitate şi prospeţime unui spectacol notabil.

La concertul din sala Radio, au putut fi observate câteva dintre calităţile (nu ticurile) dirijorului de operă, obişnuit să domine spaţii largi. Dar Camil Marinescu se distinge în primul rând printr-o muzicalitate aparte şi cultură stilistică. Gestul e elegant şi eficient, construcţia are echilibru, simţindu-se o rigoare potrivită mai ales repertoriului clasic. Acesta este punctul nevralgic al multor şefi de orchestră tineri: vizualizarea proporţiilor, geometria formei, atât de severă la un Haydn sau Mozart, la Beethoven, dar şi la compozitorii romantici. Pentru a-şi dovedi disponibilitatea repertorială, Camil Marinescu, care este şi asistent la clasa de fagot a Academiei de Muzică din Bucureşti, a ales piese mai puţin cântate, solicitând o omogenitate şi un rafinament deosebite orchestrei. Exactă în acompaniament, Orchestra de Cameră a RTV a fost inegală, de câteva ori neglijentă în restul programului, deschis cu *Pavana op. 50 pentru cor şi orchestră* de Gabriel Fauré, o piesă de mare sensibilitate, amintind întrucâtva de *Recviem*, şi acesta tratat în registru miniatural. Lirismul senin al acestei muzici, intimitatea şi delicateţea ei, subtilitatea jocului de nuanţe au fost evidenţiate cu multă fineţe de Camil Marinescu, la fel ca şi plasticitatea suitei de Debussy, *Colţul copiilor*, care a încheiat programul. Orchestrată de André Caplet, această muzică destinată pianului, plină de candoare şi notaţii impresioniste (ca în *Zăpada dansează* şi, într-o măsură, *Micul păstor*), iese uneori din matca stilistică a lui Debussy, având sonorităţi uşor ostentative (v. finalul, *Dansul lui Golliwog*). Oricum, factura ei caleidoscopică este accentuată prin orchestraţie, iar interpretarea a fost relativ mulţumitoare. Ceea ce nu s-a întâmplat în *Simfonia clasică* de Prokofiev, piesă de mare frumuseţe dar de tot atâta dificultate. Din păcate, au fost momente când a sunat realmente desfigurată (în partea a doua, *Larghetto*, viorile prime cântau fals), efortul dirijorului fiind deservit de prestaţia ansamblului.

Violonistul Paul Florin, care se află acum la Stuttgart, a ales *Concertul în re minor* de Mendelssohn-Bartholdy, compus la 12 ani şi lansat de Yehudi Menuhin în 1951. Desigur, a fost un gest de arhivă sonoră, partitura, nelipsită de calităţi, fiind tributară modelelor şi lăsând modeste posibilităţi de afirmare personalităţii solistului. Autorul celebrului concert în *mi minor*, una dintre capodoperele dedicate viorii, nu transpare decât forţând lucrurile. Puţin cam rece în sunet, Paul Florin l-a cântat cu plăcere. Aş fi preferat însă să-l ascult într-un concert de anvergură, eventual din cele cântate rar sau deloc: Sibelius, Haciaturian, Szymanowski, pentru a da puţine exemple.

Costin TUCHILĂ

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ARTE PLASTICE

Culoare şi desen: *Sorin Ilfoveanu*

Fără să constituie, în sensul strict al cuvântului, o retrospectivă, expoziţia de la Teatrul Naţional a lui Sorin Ilfoveanu, oferind o amplă selecţie din creaţia recentă a unuia dintre cei mai proeminenţi pictori din ultimele două decenii, cuprinde în ea acele elemente sintetice care ne permit încercarea de a schiţa profilul artistului din perspectiva unei evoluţii remarcabile încă de la debutul său.

Sorin Ilfoveanu îşi face apariţia pe scena artistică la începutul anilor '70, venind din atelierul maestrului Corneliu Baba, din acea ambianţă magică în care s-au format şi şi-au găsit individualitatea mulţi dintre tinerii artişti ai perioadei postbelice.

Şansa de a lucra nemijlocit în atelierul Academiei de artă condus de maestrul Corneliu Baba însemna nu numai apropierea de un pictor a cărui operă monumentală exercita oricum o fascinaţie unică în climatul artistic al epocii, ci şi pătrunderea, călăuzită cu căldură, tact şi magnificienţă, în orizontul creaţiei.

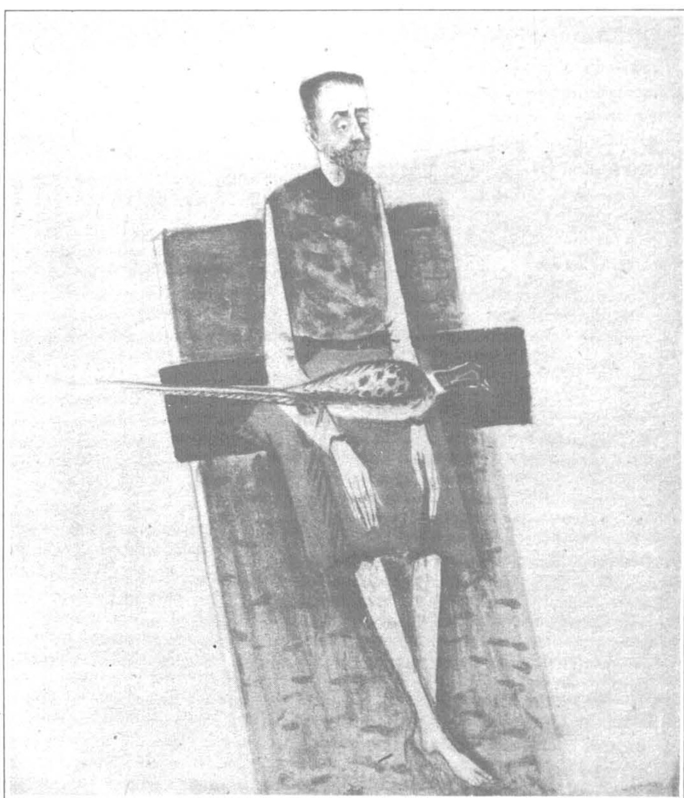
Caracterul retrospectiv la care făceam aluzie în deschiderea acestor însemnări nu este asigurat de aducerea pe simezele celei mai mari galerii bucureştene a unor lucrări ce marchează întreg parcursul pictorului, ci de modul în care lucrările din ultimii ani dezvoltă teme plastice şi figuraţii simbolice inaugurate mai de mult, în fapt de la primele manifestări publice. Urmând, în esenţa sa, lecţia prestigiosului său maestru, dar dând curs, de bună seamă, şi propriilor energii temperamentale, Sorin Ilfoveanu şi-a delimitat cu luciditate şi rigoare repertoriul imagistic şi, în acelaşi timp, modalităţile picturale şi grafice care pot să-i exprime în chip optim aspiraţiile şi proiecţiile lăuntrice.

Artistul a abordat încă de la început motivul vânătorii şi al sacrificiului ritual. De-a lungul vremii s-a produs o purificare a elementelor „păgâne" ale sacrificiului, iar legătura cu un Orient generic s-a cristalizat în asimilarea valorilor creştine, la modul imediat acest lucru fiind ilustrat prin referinţa la Psalmii lui David. În planul limbajului, apropierea de spiritul biblic se traduce prin prezenţa marilor câmpuri monocrome, cel mai des auriul evocator al spaţiului abstract al imaginii bizantine, şi în concentrarea materialului simbolic în centrul compoziţiei, ca emanaţie a unei lumi transcendente. Cu rădăcini în lumea arhaică, exerciţiul vânătorii şi al libaţiei rituale este actualizat, trecut prin sacrificiul mielului cristic şi consacrat prin gesturi simbolice atingerii perimetrului sacru.

Sub acelaşi semn al convertirii concretului şi prozaicului în sacru se aşează şi numeroasele lucrări dedicate păsărarului. Iniţial, omul cu pasărea l-a atras prin pitorescul său, prin promisiunea unei figuraţii încărcate de verva narativă a climatului balcanic. Treptat, proximitatea sacrului, urmată de asumarea tot mai decisă a valorilor divine, a făcut ca nivelul imediat al condiţiei narative să fie depăşit, pentru a se dobândi o perspectivă spirituală. Zgura rutinier-narativă este îndepărtată de pe chipul acestor personaje, revelându-se capacitatea lor de a suporta sarcini simbolice comportate de noua ordine spirituală în care sunt integrate. Detaşate din accentele colorate şi pitoreşti, figurile de păsărari se izolează de freamătul străzii, evoluând acum într-un spaţiu sacru, desemnat de acea abstrucţiune a aurului, iar păsările îşi recuperează străvechi funcţii psihopompe şi transcendente.

O temă care revine constant în pânzele şi desenele lui Sorin Ilfoveanu este aceea a ofrandei, realizată în masa sacră. Din complexul imagistic al ospăţului ritual, artistul reţine elementele simbolice ale mesei, pe care le plasează în centrul compoziţiei, un nucleu figurativ în care realul devine transparent, făcând posibilă elevaţia umană, înălţarea noastră spre sfera divinităţii şi, totodată, în sens invers, erupţia divinului în lume.

În expoziţie sunt incluse şi lucrări ce perpetuează gustul său pentru pitoresc şi anecdotic, ilustrat de desenele inspirate de Panait Istrati, autor ales pentru capacitatea sa de a filtra ambiguitatea şi decadenţa umană a unei lumi aflate la incidenţa drumurilor comerciale şi istorice, ale aventurierilor.

Rămâne, de asemenea, constantă preocuparea sa de a evoca un peisaj de la care porneşte receptarea şi interpretarea realităţii, un peisaj de care s-a ataşat în copilărie şi în care revine mereu pentru a-şi împrospăta impresiile. Apare aici o notă romantică ce sporeşte interesul pentru creaţia sa.

O dată cu deschiderea expoziţiei, am remarcat lansarea unui album, cuprinzând şapte dintre Psalmii lui David, într-o excelentă condiţie grafică datorată Fundaţiei Anastasia, unde se disting artişti ca Sorin Dumitrescu şi Radu Şteflea. Este un fapt rar în ultima vreme, şi ţinem să subliniem acest act de solidaritate culturală.

Constantin PRUT

TEATRU

Comicul în stare de normalitate

Cu o operă ce nu numără mai mult de trei titluri importante – *Rivalii, Şcoala calomniei* şi *Criticul sau Repetiţia unei tragedii* – scrisă în mai puţin de un deceniu (în 1980, când nu împlinise nici treizeci de ani, autorul renunţă la profesia de scriitor şi îmbrăţişează cariera politică), Richard Brinsley Sheridan (1751–1816) este, pentru mulţi comentatori, un reper de prim ordin în evoluţia dramaturgiei engleze. Pandolfi îşi intitulează un capitol din *Istoria teatrului universal,* întreprinzând o analiză temeinică a unei perioade de circa două secole, *De la Shakespeare la Sheridan*, iar un specialist în materie, de autoritatea lui Petru Comarnescu, e de părere că „între Shakespeare şi Shaw, literatura şi scena engleză nu au un mai strălucitor autor de comedii ca Richard Brinsley Sheridan, poate cu singura excepţie a lui William Congreve". Desigur, astfel de aprecieri au darul să ne facă să ne întrebăm cum de a fost posibil ca nici una dintre cele trei piese amintite, despre care nu s-a ezitat să se susţină că ar fi nişte capodopere, să nu constituie un obiect de răsfăţ din partea regizorilor şi actorilor români, îndreptăţind în felul acesta afirmaţia că la noi în general comedia secolului XVIII e necunoscută. Nu sunt motive, aşadar, să nu se subscrie la opinia, avansată în caietul program, potrivit căreia „un spectacol cu *Rivalii* la Naţionalul bucureştean astăzi este un gest de cultură şi de justiţie".

Încurcăturile şi personajele de care râdea copios spectatorul contemporan lui Sheridan nu mai e obligatoriu să înveselească şi să amuze. Chiar şi cu un text ca *Rivalii*, bogat în situaţii şi caractere tipice comediei de moravuri, tratate cu un ascuţit simţ al satirei, cu o vădită plăcere a ridiculizării, timpul poate fi un judecător neiertător, care nu e exclus să fi deturnat comicitatea şi satira pe o linie moartă. Oricum, destule dintre componentele de bază ale intrigii, cu toate că am văzut pentru prima dată piesa lui Sheridan, am avut senzaţia că le ştiu de undeva, ele nefiind diferite, nici ca problematică nici ca anecdotică, de cele întâlnite în alte scrieri de gen. Fie prin autori de dinainte de Sheridan, fie de după el, comedia a consacrat, în special prin opera celor mai notorii dintre ei, Shakespeare, Goldoni şi Molière, subiecte şi tipologii despre care se poate spune că alcătuiesc un fond comun, sarea şi piperul lor făcându-le, spre deliciul spectatorilor, aceleaşi soluţii şi mijloace, aceleaşi trucuri şi gaguri, aceleaşi lovituri de teatru. Angrenând în acţiune cupluri de îndrăgostiţi capricioşi, cu atitudini şi reacţii adesea caraghioase, infantile, tocmai pentru a produce umor, păcălitori păcăliţi de propriile sentimente în cele din urmă, dar şi conflicte între părinţi şi copii, primii configuraţi printr-un exces de suficienţă, comedia *Rivalii* apare ca un amestec de farsă şi satiră, aduce în prim plan moravuri, prejudecăţi, automatisme ce stârnesc ilaritate. Câteodată „povestea" şi personajele sunt liniare, alteori au substanţă, adâncime, sunt susţinute de o graţioasă fantezie comică, de ironie şi nu în ultimul rând de o replică spirituală. Performanţa de umor de limbaj, dar şi de carcater, se obţine prin Doamna Malaprop. Încă de la Sheridan, pentru a atinge apoi apogeul la Oscar Wilde, comedia engleză îşi dezvoltă un sarcasm specific, distingându-se printr-un mod original de a crea măşti sociale şi morale prin limbaj, printr-un dialog când alert, colorat, tăios, când preţios, artificializat cu bună ştiinţă, semidoct, definind o întreagă serie de modele ale ipocriziei şi prostiei.

Probabil că o dată cu trecerea timpului, semnificaţiile pe care le-a vizat Sheridan la data când a scris *Rivalii* s-au subţiat considerabil. De asemenea, nu e nefiresc ca subiectul, ca şi personajele, de altfel, să se înfăţişeze mult mai schematice şi abstracte decât au fost iniţial. Spectacolul nu le înfăţişează însă în sine, ci într-un context cultural ce nu ignoră analogiile ce merg până la comicul de sorginte absurdă al unor situaţii. Accentul cade mai mult pe valorificarea intrigii ca sursă de divertisment. Horea Popescu e atras de astă dată cu precădere de un spectacol care să placă. Rezultă de aici o montare vioaie, transparentă, cu o convenţie inteligent marcată, în care anecdoticul nu suferă metamorfoze, ci „curge" previzibil, cu miză pe harul actorilor de a teatraliza cu farmec şi de a antrena spectatorii în jocul de-a teatrul. Chiar decorul floral, luminos, apăsat convenţional la rândul lui, are ceva estradistic. În ciuda elementelor puţine ce-l compun, fantezia celor doi scenografi, Irina Solomon şi Dragoş Buhagiar, capacitatea lor de a construi într-o manieră stilizată, de o subtilă ironie, spaţiul de joc asigură spectacolului o apreciabilă aură de modernitate, sesizabilă mai ales în iluzia de reprezentaţie pe care o dă spectatorului. În orice caz, inventivitatea regizorală în această direcţie trebuie apreciată. Drept urmare, *Rivalii* e un spectacol frumos, aparent de o factură clasicizantă, scris în peniţă şi cu aplicaţie pentru calofilie, a cărui nostalgie nu mă îndoiesc că spectatorii au avut-o din când în când. Deci nu depăşeşte o stare de normalitate, iar pe alocuri îşi asumă chiar şi riscul de a fi superficial şi monoton. Asta întrucât Horea Popescu refuză să pună în cârca piesei mai mult decât ea poate duce. Dimpotrivă, uneori pune parcă mai puţin, dând senzaţia că nici în limitele formulei nu se scoate totdeauna tot ce s-ar fi putut scoate din situaţii şi caractere.

În interpretare se manifestă unele inegalităţi, stângăcii, scăderi de suflu, dar nu şi discrepanţe stilistice, poate o insuficientă desprindere în unele roluri, dar nu şi lipsă a poftei de joc. Partea leului (dacă vreţi, a „leoaicei") revine Tamarei Buciuceanu-Botez. Doamna Malaprop e ceea ce se cheamă un personaj „gras" şi e redat ca atare: de la copiosul comic de atitudine la cel de limbaj. Efectele sunt cu atât mai mari cu cât regizorul nu lasă să se dezlănţuie temperamentul exploziv al actriţei, ci o struneşte şi o obligă la tăceri sfidătoare şi priviri insinuante, la alternarea comicului suculent, frust, cu cel de bătaie întârziată, sec. În Lucy, practicând un joc lejer, natural, de o cochetărie acaparantă în dialogul cu spectatorii, Rodica Popescu-Bitănescu, altă comediană de renume, demonstrează că personajul i se potriveşte ca o mănuşă. Viviana Alivizache (Lidya Languish) iese din tiparele unei adolescente uşor de anticipat ca tipologie, creează un personaj complex, cu „drăgălăşenii" şi „răutăţi" acoperite excelent psihologic, convingând că deţine un registru comic nuanţat. Cecilia Bârbora-Daneliuc rămâne, în schimb, în Iulia, tributară unui joc uniform, fără combustia şi dinamica în măsură să individualizeze. Îşi portretizează personajele cu un aplomb incontestabil, într-o notă de detaşare şi neostentativă parodiere, Răzvan Ionescu, Mircea Rusu şi Alexandru Bindea. Pe când Alexandru Georgescu şi Radu Iţcuş creionează caractere rigide, menite, evident, să contrasteze cu exaltata tripletă de tineri, fără exces de mijloace, supralicitând doar detaliile de comportament până în marginea unei vagi caricaturizări. O apariţie mai impersonală, dacă mă gândesc la rolurile lui de anvergură, e Valentin Uritescu.

Fără să entuziasmeze, *Rivalii*, în regia lui Horea Popescu, produce o încântare reală spectatorului. De aceea, nici nu ar trebui să se depună prea mult zel pentru a se descoperi cu orice preţ noduri în papură: regizorul a realizat exact ceea ce şi-a propus.

Ion COCORA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Prin numele nostru

Prin numele nostru – un tunel
subţire de aer cu interiorul fragil
al unei trestii – se-ncumetă
cu mersul ei imponderabil
Interogaţia.

Îi simţim paşii felini
călcând peste sunetele numelui;
câteodată se opreşte
şi atunci nu mai putem respira

De unde vine?
Cine a trimis-o?

Ce vrea?

Dar cum poţi să întrebi
Interogaţia?

Prin numele nostru ea
construieşte poduri
peste ape de mult dispărute.

Sigiliul ultimei iubiri

Sub pleoape ziua încă mai păstrează
lumină din lumina de-nceput;
o, să te aibă, doamna mea, în pază
îngerul bun iscat dintr-un sărut,

Pe aripi diafane să-ţi aducă
polenuri din grădini ce-au fost cândva
şi aur sclipitor în coji de nucă
şi-o boare de pe marea Marmara,

Egiptul vechi cu fastul lui de gală
învie, iată, din închipuiri,
tu, doamna mea, regină şi vestală
într-un imperiu ars de amintiri
pune-ţi sigiliul ultimei iubiri
cu chip de auroră boreală

Amânare

Închipuirea mea îşi desenează surâsul –
halou fosforescent peste
vulnerabilitatea lucrurilor
atinse, cândva, de respiraţia noastră;

O, cum se întorc ele spre mine
să-mi mulţumească pentru lumina târzie
ce le caută, prin întuneric, conturul...

Tresărind din somnul ce strălucirea le-nvinse
lucrurile îşi găsesc fericite chipul dintâi;

Surâsul tău
le amână încă o dată
căderea în fum...

Florin COSTINESCU

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Călinescu Derutantul şi fascinantul

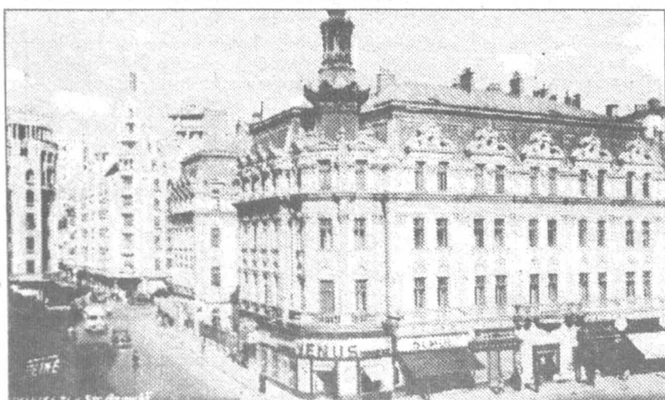
Nu e o cifră rotundă. Abia peste doi ani, 12 martie 1995, se vor împlini, de la extincţia lui G. Călinescu, treizeci de ani. De la naştere se va împlini un secol – tocmai în 1999, la 2 iulie. Pentru a vorbi despre Călinescu nu-i însă necesar câtuşi de puţin un „prilej". Se vorbeşte frecvent, şi cu tot atâta pasiune (chiar patimă) ca în timpul vieţii sale. Aceasta dovedeşte că G. Călinescu ESTE în viaţă. Şi, cu siguranţă, are să rămână. În definitiv, şi pe când trăia, se arăta rar de tot în carne şi oase. Şi atunci, ca acum, îi urmăream cu înfrigurare scrisul. Scrisul călinescian a fost întotdeauna şi se menţine viu.

E îndeobşte admis – şi o recunosc, fie şi nemărturisit, îndeosebi detractorii – că G. Călinescu este una dintre cele mai fascinante (şi, în acelaşi timp, mai derutante) personalităţi ale culturii româneşti. Natură impetuoasă, vulcanică, el s-a vrut un spirit clasic, senin, şi în tot ce a scris: poezie, roman, istorie şi critică literară, teatru, însemnări de călătorie – a pornit de la „modele", şi-a impus observarea anumitor „reguli". Dar spiritul său, nesuportând constrângerile, a remodelat de fiecare dată tiparele adoptate, le-a restructurat în conformitate cu propriile norme, cu exigenţele sale interioare. De aici originalitatea – n-ar fi exagerat a spune: singularitatea – scrisului călinescian.

G. Călinescu şi-a început cariera de critic literar cu sentimentul de a-şi înăbuşi prin îmbrăţişarea criticii o altă vocaţie, mult mai scumpă inimii sale, cea lirică. Exerciţiul pur critic nu-l atrăgea. Nu se simţea chemat să pronunţe judecăţi de valoare, să exercite o magistratură critică. Ţinea însă cu tot dinadinsul să articuleze păreri despre ceea ce citea, să-şi comunice impresiile procurate de lecturi, să dezvolte reflecţiile suscitate de textele literare parcurse. Ca un fel de consolare pentru renunţarea (de altfel doar provizorie) la poezie, Călinescu lansează, în 1927, teza (de inspiraţie croceană) potrivit căreia „simţul critic", implică prin definiţie talentul literar, el fiind un „act creator eşuat, răsfrânt de conştiinţă înainte de a ajunge la periferie şi devenit astfel sentiment estetic". Cu alte cuvinte, simţul critic este „forma propriei noastre facultăţi creatoare, sub unghiul căreia primim şi valorificăm numai ceea ce ni se prezintă ca urmând normele de creaţie ale spiritului nostru". Nu poate fi adevărat critic, după Călinescu, decât cine este şi scriitor sau cine şi-a virtualizat forţele creative, cine a „ratat" măcar un gen literar, dacă nu toate genurile. „Tăinuindu-şi" (cum avea să spună mai târziu) versurile, G. Călinescu nu şi-a reprimat, în tinereţe, propensiunile lirice. Articolele sale de dinainte de 1932 sunt saturate, unele chiar suprasaturate de lirism.

Ca poet, Călinescu este un autor „livresc", fără ca acest fapt să excludă vibraţia, lirismul. Cultura este pentru autorul volumelor *Poezii* (1937) şi *Lauda lucrurilor* (1963) climatul indispensabil, condiţia *sine qua non* a existenţei. Lectura, „visarea cu ochii în carte" constituie pentru el act vital, trăire intensă, aventură a spiritului. Poetul se identifică efectiv, în plan imaginativ, cu eroii istoriei, ai mitologiei şi ai literaturii, vede în ei ipostaze ideale ale propriei personalităţi, concepe „viaţa lumii" ca o virtuală biografie proprie. Rescriind, uneori, texte din alte timpuri sau compunând în stiluri mai mult sau mai puţin vetuste, Călinescu le modernizează, fără a le altera tonalitatea specifică. S-ar putea spune că el profesează un neoclasicism adaptat sensibilităţii moderne, integrat în modernism şi chiar avangardism. Prin nota de bufonerie, prin caracterul ludic, exerciţiile sale amintesc de producţiunile *concettiştilor* (cavalerul de Marino, Gongora), cărora, de altfel, le-a şi consacrat pătrunzătoare articole.

Înainte de publicarea primului său volum de poezii, G. Călinescu s-a revelat – în 1933 – ca romancier. Parodie a literaturii desuet-patriarhale a „întoarcerii la cuib", *Cartea nunţii* e, în acelaşi timp, o scriere în care, la adăpostul ficţiunii, autorul se autoportretizează şi zugrăveşte (nu se poate şti cât de fidel) ambianţa familială a vârstelor sale revolute. Naraţiunea evoluează pe un fond de poezie a vetustului, a increatului şi a dezagregării, idila – încheiată prin căsătorie – a cuplului juvenil Jim – Vera căpătând semnificaţia unei negaţii a mediului sufocant în care trăieşte înainte de nuntă viitorul mire.

Bucureşti, Calea Regală (1941)

Concepţia despre roman a lui Călinescu e una clasicizantă, diametral opusă celei profesate de adepţii „autenticităţii". Gidismul şi proustismul au fost dezavuate de el, explicit. Calea fecundă a creaţiei româneşti e, după G. Călinescu, cea deschisă de Balzac. Pe ea şi-a propus să meargă el însuşi, şi chiar a mers, îndeosebi în *Enigma Otiliei* (1938). Competiţia ascunsă din interiorul clanului Tulea pentru acapararea averii lui Costache Giurgiuveanu aduce aminte de maşinaţiile moştenitorilor prezumtivi ai lui Silvain Pons. Următoarele romane, de mult mai vastă cuprindere, eminamente pluriplane, *Bietul Ioanide* (1953) şi *Scrinul negru* (1960), depăşesc formula balzaciană, apropiindu-se de cea tolstoiană, epopeică. În spaţiul lor – al celui de al doilea în special – avem un adevărat caleidoscop al mediilor lumii româneşti de dinainte şi de după cel de al doilea război mondial, iar personajul central, arhitectul Ioanide, spirit creator, personalitate de excepţie, contrazice practic teoria autorului, după care romanul înfăţişează, prin definiţie, umanitatea comună, „canonică", omului superior consacrându-i-se, cu necesitate, biografii. Chiar urmărit fiind mai mult în viaţa particulară, Ioanide apare ca ins ridicat cu mult deasupra oamenilor de rând, ca „geniu". Structura artistică a romanelor urmează în mare normele realismului clasic, nu însă fără numeroase abateri de la acestea. Cultivând „jocul" literar, insolitul, caricatura, grotescul, romanele lui Călinescu (ultimele două în special) complică modul clasic – realist, încorporându-i note baroce şi „manieriste". Prin fidelitatea sa, oricât de inconsecventă, faţă de clasicism, de „eternul homeric", autorul *Enigmei Otiliei* este emulul român al lui Thomas Mann.

Romanele călinesciene masive sunt expresii ale aspiraţiei autorului la monumental, la creaţia solidă, durabilă, aspiraţie sub al cărei impuls au luat naştere şi operele de istorie literară ale scriitorului. Urmând modelul originar al biografiei substanţiale: Plutarh, verificat prin Sainte-Beuve, criticul român a realizat în *Viaţa lui M. Eminescu* şi *Ion Creangă. Viaţa şi opera* un diptic de „vieţi paralele". Demitizând existenţele celor doi scriitori pentru a le remitiza, din altă perspectivă, el a creat un nou Eminescu şi un nou Creangă, grandioşi şi fermecători tocmai prin omenescul lor. Opuse imaginilor convenţionale, ieşite dintr-o veneraţie naivă, fără suport documentar, portretele celor doi scriitori sunt rodul interpretării, al prelucrării materialului preexistent, fără a fi prin aceasta construcţii arbitrare. În cele cinci (în noua ediţie, postumă, din 1969, două) volume ale *Operei lui M. Eminescu* avem nu numai „fiziologia" şi „istoria naturală" (cum specifică autorul), dar şi psihologia scrisului eminescian, căruia Călinescu îi face o adevărată analiză spectrală. Revelându-l pe Eminescu, integral, conştiinţei româneşti, monografia e totodată cartea prin care Călinescu s-a autorevelat, plenar în ipostaza de critic. Studierea creaţiei celui mai mare poet al ţării sale a constituit pentru el marele examen de abilitare critică.

Pentru multă lume „Călinescu" înseamnă *Istoria literaturii române,* aşa cum – păstrând proporţiile – „Eminescu" înseamnă *Luceafărul,* Goethe – *Faust,* Cervantes – *Don Quijotte,* Shakespeare – *Hamlet,* Dante – *Divina Comedie.* Fapt e că *Istoria* îl exprimă pe G. Călinescu plenar. Toate componentele spiritului său, toate însuşirile „scriitorului total" se află – concentrate – aici: verva scânteietoare şi extraordinara mobilitate intelectuală a eseistului, erudiţia cercetătorului, pasiunea pentru document al scotocitorului de arhive, agerimea de spirit şi stilul alert ale publicistului, arta de narator, portretist, evocator, comediograf a creatorului epic şi dramatic, darul de a instala gândirea în imagini al poetului. Actul critic implicând, în înţelegerea lui Călinescu, refacerea sintetică a operei scriitorilor, *Istoria literaturii române* e un spaţiu în care sunt adunate atâtea universuri literare câte s-au creat în limba română până la redactarea ei. Dar a recompune o operă, recunoscându-i prin aceasta existenţa artistică şi, implicit, valoarea, echivalează, potrivit concepţiei criticului, a o recunoaşte ca produs posibil al propriei creativităţi. Citând, rezumând, sintetizând, Călinescu modelează cărţile discutate conform idealului său personal de artă, le re-creează, după chipul şi asemănarea sa. Le face – am putea zice – ale sale. Toţi scriitori români devin voci ale criticului. G. Călinescu a retrăit întreaga istorie a literaturii naţionale, a refăcut, în conştiinţă procesul genetic al tuturor operelor literare româneşti de seamă. „Sinteză epică" străbătută de suflu liric, lucrare ştiinţifică în acelaşi timp, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* e o carte unică în felul ei în literatura română şi chiar universală.

Cu o asemenea operă (şi la scrierile menţionate se adaugă excepţionala piesă de teatru *Şun* şi alte producţiuni dramatice, precum şi mii de articole de ziar şi revistă), G. Călinescu este, pe drept cuvânt, considerat un omolog al personalităţilor din epoca Renaşterii, un spirit titanian, din familia lui D. Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Ion Heliade Rădulescu, B.P. Haşdeu, Al. Macedonski, N. Iorga. „Clasic" prin orientarea programatică, scriitorul este un mare romantic prin clocotul interior şi frenezia imaginaţiei, iar prin insolitul expresiei un baroc şi un „manierist". În teritoriul literaturii române opera sa acţionează, de peste şase decenii, ca una dintre cele mai eficace forţe propulsive. Gândirea sa critică îndeosebi îndeplineşte rolul unui ferment. Împrumutând o imagine a lui Baudelaire, se poate spune că G. Călinescu este unul dintre „farurile" conştiinţei literare româneşti.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Verdele junglei

Verdele junglei, veşnicul verde al marilor întinderi de la brâul pământului, nu-i ca verdele nostru. El se întinde peste lumile Ecuatorului şi se revarsă în talazurile de turcoaz ale oceanului. Şi stăpâneşte apăsat, posedant, egoist, nelăsând măcar zi de sărbătoare pentru primenire. Te înfioară cînd încerci să-i afli marginile şi nu le poţi cuprinde nici măcar din zborul şoimului. Te înspăimântă când cauţi din lăuntru lui peticul de cer şi nu-l găseşti. Când, între cer şi pământ, harmatanul - hainul şi vicleanul cel saharian - îşi mână, săptămâni de-a-rândul spre oceanul cald al Sudului norul de nisipuri, abia atunci verdele coroanelor de mahon se încruntă şi bate duşmănos înspre malahitul vărgat cu alb, gălbui, ocru. Întreaga făptură vegetală se chirceşte sub pulberea presărată hain din nori, iar verdele frunzelor se întunecă, se mătuieşte, după cum se împletesc sub stele alaiurile de nisip cu umezeala fermecată în ace de ghiaţă. Dar, numai pînă încep marile vărsări de potopuri. Atunci, evantaiele palmierilor se înviorară, îşi spală petalele de pulbere, iar verdele se luminează, zâmbeşte. Dar nu ca verdele crângurilor noastre. Altfel, într-o nuanţă neînţeleasă.

Cât de mult mi-a plăcut această culoare! Cât este ea de bogată în nuanţe! Poate, pentru că verdele a fost primul semnal ce mi s-a fixat pe retină când am răsărit pe malul înverzit al Oltului, în plină lună de basm a pajiştilor noastre. Dar, n-am crezut că poate avea şi o altă faţetă această slăvită rază de pe planeta curcubeului. Una, care să te cuprindă pînă la sufocare, să-ţi taie răsuflarea. Pe semne, atunci când s-a revărsat, la facerea lumii, de pe şevaletul creatorului, verdele s-a înghesuit lacom la ieşire. Şi a fost pedepsit pentru nesaţ să vegheze continuu într-o somnolenţă bonlăvicioasă, cu braţele întotdeauna pline de frunze şi de ierburi, de mărăcini şi de copaci uriaşi, de nuci de cocos şi de banane.

Cine nu a fost prins măcar o dată de încâlciturile pădurilor dintre cele două tropice, unde şi întunericul nopţii are culoarea jadului, nu-şi poate imagina teama de nesfârşitt. Căci în hăţişurile ecuatoriale nu ai cum distinge mersul vieţii. N-ai cum sesiza nici începutul ei şi nici apusul. În somnolenţa aparentă a acestui univers, sub verdele pîclos al crengilor, lianelor, frunzelor, natura pare a nu lăsa să se simtă zvâcnirea vieţii la naştere. Încolţirea începe din semiântunericul umed şi cald. Traiul se macină tot aşa, pe furiş, neprins în hora înălţării şi coborârii spre închinare. Iar sfîrşitul, care ar trebui să fie demn şi în văzul soarelui, ori măcar al uneia din razele sale, se furişează şi el tot neobservat spre abisul negru-verzui al humei. Se stinge fără răsuflarea întretăiată, fără freamăt. Întocmai ca trecerea spre nimic a unui ied de antilopă înghiţit de un piton. Aparent, totul se macină lent, dar continuu. În junglă vei vedea rareori un animal flămînd alergând după un altul ca să-i fie de saţ. Fiecare preferă să-l pândească pe celălalt vreme îndelungată, învăluit în verdele pâclos al vegetaţiei. Duelul cinstit în lupta pentru existenţă, ca cel dintre lup şi cerbul carpatin de pildă, pare a nu se fi inventat încă în junglă. Într-adevăr, de ce să se chinuie felina sau şarpele în căutarea prăzii atâta timp cât victima se strecoară pe sub nasul lor în căutarea altei prăzi, la adăpostul verdelui întunecos din jur?

M-am uitat atent la frunza de palmier. Mi s-a părut că verdele lui a pătruns adânc în fibra lemnoasă de când este făcută lumea. Că nici verdele şi nici frunza nu aveau vârstă. Că aşa, mari şi verzi, au fost zămislite de la bun început. Că n-au trecut prin labirintele creatorului. Le vedeam inerte pentru totdeauna. Impasibile. Privind şi mai profund, am avut strania senzaţie că olivul din haina evantaiului cocoţat pe vârful cocotierului sfidează cerul, că nu-i dispus să-şi recunoască părintele din spectrul căruia a coborât.

Iată-l, în clipa aceasta a intrat într-un joc zglobiu cu astrul dogorâtor, restituindu-i cu sclipiri orbitoare toate şuviţele luminoase. Ca apoi, pe neaşteptate, să-şi schimbe nuanţa înspre spectrul rece şi să reţină cu şăgalnică încăpăţânare, pe suprafaţa, devenită mată, toată paleta de raze căzute din înalt.

I-au fost date, oare, verdelui junglei alte legi decât verdelui din alte părţi ale lumii? m-am întrebat ca un copil aflat la vârsta întrebărilor naive. Să aibă culoarea acestor împletituri haotice alte reguli decât cele ale anotimpului, ale vitezei, ale armoniei fotosintezei? Să fie aici miezul laboratorului marilor înfăptuiri, cu secretele lui, în care nu au intervenit, în mod păgubos, mintea şi mâna omului, lăsând totul pe seama marelui instinct? Aici sunt, oare, arenele luptei drepte între bin şi rău, între cel slab perimat şi cel puternic cu viitor?

Să fie atât de neînţeleasă taina culorii trimisă de soare pe pământ să nască ceva, să crească acel ceva şi apoi, din lutul trecerii în nefiinţă să zidească alt ceva, mai frumos, mai trainic? Este această parte a marelui paradis al veşnicului verde pe care îl cântă cine-l are şi nu-l mai poate cânta cine nu l-a înţeles? Dacă veşnicul verde al junglei este simbolul şi esenţa vieţii pe planeta albastră, cum se spune în legende, de ce nu i se zice planeta verde?

Pentru un oaspete de pe alte meleaguri sunt, pe semne, greu de înţeles, la o primă privire, legile de sub umbra prea deasă a junglei. Şi, mai cu seamă, dacă el a coborât de la paralela 45 de grade a emisferii boreale şi a făcut primul popas în zona lagunelor de jad ale Lagosului. Aruncat de la sfânta jumătate a distanţei dintre Polul Nord cel fără de verde şi cingătoarea de smarald de la Ecuator, el ar putea desluşi farmecul junglei de-a pururea verde numai şi numai dacă va fi fost înzestrat cu fantastice calităţi de citire peste muntele firii. Şi dacă va fi fost Maica-natură darnică cu el la zămislire şi-i va fi dat o mare forţă de adaptare şi o voinţă necomună, atunci poate că va reuşi să dea verdelui junglei înţelegerea cuvenită.

Cu toate acestea, pentru omul învăţat cu iernile aspre, cu primăverile şi verile înflorite şi cu toamnele bogate, primul sentiment încercat când va simţi sub tălpi umezeala junglei şi deasupa dogoarea sudului, va fi cel de compătimire. Cine-l va putea opri să compare şi să asemuie totul cu raiul plaiurilor noastre? Dar ce să pună mai întâi din viaţa junglei pe talerul cântarului de judecată să fie dreaptă? Să pună imensa monotonie aparentă a contopirii aburului cu aerul? Sau pulsaţia nevăzută a vieţii de sub verdele periculos de atotstăpânitor peste toate lumile prea calde? Să lase loc pentru măreţia de străjeri a arborilor seculari sub care încâlcirea şerpească a lianelor face imposibilă înfăţişarea ierbii? Să nu uite că în taler vor trebui puse şi lucruri încă nepătrunse de iscoada minţii noastre, gândind că primele impresii şi judecăţi se vor dovedi mai nepărtinitoare la următorii paşi?

Şi, totul începe cu lucrurile apropiate sufletului omului. Cu cele ce i-au călăuzit gândurile şi ticăirile inimii o viaţă întreagă. Cu cele de la care începe lumea, lumea micului dar atotcuprinzătorului univers al propriei fiinţe.

Iată, apăsat de zăpuşeala sudului, am aruncat prima întrebare. Ştie, oare, sărmanul verde al junglei ce înseamnă roua dimineţii? A simţit el binefacerea adierii răcoroase în vremea crepusculului? Poate el să-şi imagineze plăcutul fior al încolţirii în prag de primăvară? Căci, sigur, n-are de unde cunoaşte furnicătura din vine în fapt de iarnă când se pune seva la adăpost de teama gerului ce va veni. De unde să ştie el farmecul lor dacă, aici, naşterea-traiul-trecerea în humă sunt bandă diabolică continuă?

Apoi, gândul se îndreaptă, cu înţelegere spre viaţa confratelui său întru Antropos, neştiind dacă să-l compătimească ori să-l învăluie în invidia celui hărţuit an de an să-şi procure vara sanie şi iarna căruţă. Nu va zăbovi mult în căutarea potecii. Va judeca, în primul rând, ca vânător, ca să fie mai aproape de viaţa omului din junglă, nelepădându-şi, însă, propriul mod de gândire.

Ce rost are verdele frunzelor? îşi va pune el întrebarea, gândind la turnirul dintre vânat şi vânător, care trebuie să fie unul drept, cavaleresc, cu şansă egală. La noi, de pildă, primăvara şi vara în vremea marilor zămisliri frunza verde dă desime crângului. La adăpostul lui cresc pui şi păsărele, iezi şi şoldani, se întremează cei slabi şi se iubesc cei în drept. Chiar dacă vânătoarea ar fi deschisă, cu mare greu s-ar zări culcuşurile sau vizuinele cu cei încă mici. Apoi, în ajunul marilor vânători, codrul îşi leapădă dintr-o dată frunzele date din verde în galben-maroniu. Parcă ar face-o dinadins: să dea vedere lungă, vânătorului-spre ţintă, iar vânatului spre salvare. Unde vei mai găsi în lume o natură atât de dreaptă şi atât de nepărtinitoare ca cea de pe meleagurile carpatine? Ori, în junglă? Nu se ştie niciodată cine este vânătorul şi cine este vânatul. Misterul, imprevizibilul, monotonia vieţii care curge sub platoşa veşnic verde a frunzelor, şiretenia, şansa celui mai dotat - toate acestea sunt trăsături care fac să difere atât de mult vânătoarea de la noi de cea din junglă.

Pentru vânătorul de pe meleagurile Oltului, când a căutat în inima junglei şi n-a găsit un luminiş cu iarbă deasă să-şi tragă sufletul, abia atunci i-a apărut marea întrebare: Unde-i iarba noastră cea verde? Unde-i fânul proaspăt cosit cu izurile sutelor de flori date-n uscare? Pe ce să-şi pună el trupul obosit de drum lung? Poate el să aţipească liniştit, cu pălăria dată pe ochi, fără teama de gângănii aducătoare de moarte?

Căci cu nimic în lume nu pot fi asemuite pajiştile noastre.

Nigeria-Lagos, 15 februarie, 1991.

Gheorghe COLŢ

H.C.ARTMAN (Austria)

Poeme

Richard
coeur de lion
plantagenet
intrând
îşi scoa-
se mantia
sa
de pele-
rin.
atunci
cu toţii
văzură că
era el
regele
richard
coeur de lion
plantagenet

* * *

Anches-en-pa-aton, fiica
nafretetei apr. 1360 î.e.n.
gresie.
(Berlin, muzee de stat)

anchesenpaton
el este foarte frumos
aştept în papură
am găsit ceva de culoarea crinului
vânt în papură
am venit la prânz

cum se roşeşte o gură
un perete alb
guinea foarte închisă
ce spune gura ta
graiul păsăresc

murapapurii şi rouă
eu văd gura ta
s-a făcut noapte
cuvinte şi păsări
o gură în jurul unui roşu
o pasăre în papyrus verde

anchesenpaton
el este foarte frumos
am fost în guinea
vânt în papură
s-a făcut noapte
un perete alb

o pasăre în papyrus verde
ce spune gura ta
aştept în papură
murapapurii şi rouă
am venit la prânz
cuvinte şi păsări

guinea foarte închisă
guinea numai un pas
el este foarte frumos
am fost în guinea
vânt în papură
s-a făcut noapte

un perete alb
o pasăre papyrus verde
ce spune gura ta
anchesentaton
el este foarte frumos
am fost în guinea

vânt în papură
am găsit ceva de culoarea crinului
văd gura ta
cuvinte şi păsări
o gură umblă în jurul unui roş
guinea foarte închisă

Traducere de O. PASTIOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

José ORTEGA Y GASSET

PENTRU ISTORIA AMORULUI

Iubirea este în decădere. Nu se mai poartă. Poate că cititorul se va întreba: există oare modă și în sfera sentimentelor? Întrebarea este banală. Există oameni care se grăbesc să afișeze o pretinsă profunzime arătându-și disprețul față de modă. În ceea ce mă privește, când citesc la un scriitor că un anume stil de pictură sau o anumită ideologie pentru care nu simte atracție – poate din cauză că nu le înțelege – „nu sunt altceva decât modă", mă opresc din lectură și nu mai pot continua. Este un simptom infailibil că scriitorul este dotat cu puțină inteligență și o anumită superficialitate.

Viața omenească este, în propria sa substanță și în toate ipostazele sale, creatoare de mode sau, cu alte cuvinte, este în mod esențial „modi-ficare". Viața omenească?... Poate orice fel de viață. Din fericire nu există altă formă de manifestare a procesului spiritual decât seria continuă a modelor intelectuale, estetice, morale și religioase. După cum se întâmplă cu vestimentația și manierele, tot așa se petrec lucrurile cu ideile și formele sentimentului: adică, unii oameni le creează, iar alții le urmează. Pentru ca asemănarea cu ceea ce în mod normal se numește „mode" să fie cât mai perfectă, niciodată nu lipsesc indivizii care să meargă împotriva curentului, precum sturionul și, mergând împotriva „modei", în cele din urmă se lasă și ei conduși de aceasta.

Afirm, așadar, că lucrurile care trec drept foarte serioase merg și se schimbă dirijate de mecanismul biologic, esențial, al modei, care în acest fel ajunge la legea profundă a realului și, din moment ce se întâmplă așa, așa trebuie să fie. Dar, în același timp, este cazul să adăugăm că modele în problemele de proporții, aparent, mai mici – vestimentație, obiceiuri sociale etc. – au totdeauna un sens mult mai adânc și mai serios decât cel care li se atribuie cu ușurință – și, în consecință, a le pune pecetea de superficiale, după cum se obișnuiește, echivalează cu a mărturisi pe cea proprie și nimic mai mult. Este cât se poate de verosimil că, într-o zi nu prea îndepărtată, analiza microscopică și chimică a unei gene să indice cu mare anticipație tuberculoza care se naște într-un organism sau cancerul pe care un om de 20 de ani o să-l aibă la 40 de ani. În același fel, simpla modă, triumfătoare azi, de a te adresa cu „tu" când de-abia faci cunoștință cu o persoană străină, implică, pentru cine știe să privească, tot restul de mari schimbări politice și etice care se vor produce.

Există, așadar, modă în sentimente. Asta mai lipsea! Astfel că iubirea începe să nu se mai poarte, după cum spuneam la început. Faptul exprimat cu aceste cuvinte dă observației noastre o nuanță de ironie și dispreț. Nu există lucru în viață sau să aparțină vieții care să nu ofere și o latură vrednică de dispreț. Dar, exact același lucru are totdeauna o altă latură, gravă, respectabilă, magnifică sau de temut. Depinde de dispoziția noastră să alegem punctul de vedere: ambele aspecte sunt la fel de veridice. Greșeala constă în a presupune că doar una din ele este veridică. Și, în acest caz, viziunea noastră este lovită de parțialitate. Pentru a îmbrățișa cu adevărat realul, pentru a-l cuprinde în totalitatea sa, trebuie să folosim cele două mari tentacule: spaima și ironia. Cine nu se înspăimântă – *thaumázein* a lui Platon – nu aprofundează; cine nu ironizează se lasă târât în adâncuri, naufragiază, piere înecat. Cel mai bine este să procedăm precum scafandrul lui Coromandel: care se scufundă până găsește în abisuri ghiocul prețios; apoi iese la suprafață luminos, purtând perla între dinți – gest de surâs care multiplică numeroșii stropi de pe fața mării.

Sentimentul amoros are, ca tot ce-i omenesc, propria sa evoluție și istorie, care seamănă peste măsură cu evoluția și istoria unei arte. Stilurile se urmează unul pe celălalt. Fiecare epocă are propriul său stil de a iubi. La rigoare, fiecare generație schimbă totdeauna, mai mult sau mai puțin, regimul erotic al celei anterioare. În mod frecvent se întâmplă ca schimbarea să fie atât de puțin evidentă, încât scapă analizei și este greu de definit. Acesta este unul dintre motivele care explică un fapt puțin observat și, fără îndoială, este capital de studiu pentru iubire. Mă refer la faptul că bărbatul ajuns la plenitudinea forțelor sale nu reușește în mod normal să se îndrăgostească decât de femei care aparțin generației sale (adică, cu aproximație, de la 5 la 10 ani mai tinere decât el). Flăcăul, este adevărat, se îndrăgostește adeseori de femei mai în vârstă decât el. Aceasta înseamnă că adoptă ușor, în mod trecător, stilul erotic al generației anterioare. Dar, același lucru se întâmplă cu ideile. Tânărul trăiește o primă perioadă de receptivitate. Este absorbit de maeștrii epocii anterioare. În această receptare a ceea ce este străin se exercită și se modelează din exterior figura sa spirituală. Vine apoi o a doua etapă, de sinceritate creatoare, de autenticitate vitală în care tendințele proprii și originale ajung la maturitate, începe să fie fidel lui însuși. Atunci se gândește la propriile sale gânduri și le elimină pe cele primite. Atunci încetează să mai iubească femei mai mari ca el și intră pentru totdeauna în caravana generației sale împreună cu femeile timpului său, poeții vârstei sale, ideile politice și felul de a se purta inventate la 25 de ani. Se întâmplă ca un bărbat de 40 de ani să se îndrăgostească de o femeie de 20; dar aceasta este o excepție pe care societatea, fără a-și da seama prea bine de ce, o simte ca pe ceva anormal și, într-un anume fel, monstruos. Fără îndoială, dacă n-ar exista un motiv ascuns și profund, ar trebui să pară mai firesc decât invers. Ceea ce trebuie explicat este că, în mod normal, bărbatul de 40 preferă o femeie de 30, mai erodată de molcomirile toamnei iminente, femeii de 20 de ani. Și, fără îndoială, așa se întâmplă. Bărbatul de 40 nu „gustă" din punct de vedere amoros femeia primăvăratică, pentru că nu se poate prinde în stilul ei de entuziasm. La fel, fiecare stil artistic începe prin a prefera anumite teme care sunt, ca materie înrudită și preformată, docile modulări pe care acel stil i-l va impune. Este preferată femeia foarte tânără numai în cazul în care nu este vorba de o dorință amoroasă, ci doar de o abstractă plăcere senzuală, lipsită de stil, comună tuturor locurilor și timpurilor.

Nu există scăpare normală și satisfăcătoare din caravana care formează generația noastră. Înaintăm ca prizonieri ai ei, deopotrivă voluntari și satisfăcuți. Din când în când vedem trecând o altă caravană cu profilul său ciudat, străin. Se poate ca, într-o zi estivală, orgia să le amestece pe amândouă; dar, când vine momentul să trăim existența normală, haotica unitate se dezagregă în cele două grupuri cu adevărat organice. Fiecare individ îi recunoaște în mod misterios pe ceilalți din colectivitatea sa, precum furnicile din fiecare furnicar se disting printr-un miros aparte. Descoperirea că am fi în mod fatal afiliați unui grup anumit și unui anumit stil de viață constituie una din experiențele cele mai triste pe care, mai devreme sau mai târziu, orice om sensibil ajunge să o realizeze. O generație este o modă integrală de existență care își pune pecetea de neșters asupra individului. La anumite popoare sălbatice, se pot recunoaște membrii fiecărei vârste după tatuaj. Moda desenului epidermic care începea când deveneau adulți a rămas adânc și iremediabil înrădăcinată în ființa lor.

Diferența între stilurile a două generații consecutive se manifestă în toate activitățile, chiar și în cele mai abstracte și care par mai puțin supuse trecerii timpului. Dacă deschidem două cărți de matematică superioară, descoperim, fără a avea alte date, care dintre cei doi autori are 30 și care 60 de ani. Dar, bineînțeles, divergența stilurilor este mai evidentă după funcțiile mai abstracte și impersonale, coborând până la cele mai concrete și mai intime. De aceea, opera iubirii este exercițiul în care omul observă cu mai multă rigoare incompatibilitatea sa cu noile stiluri de viață. Este într-adevăr jenant să vezi stângăcia, nepotrivirea cu care un bărbat matur curtează o domnișoară. Și aceasta nu din cauza diferenței abstracte de vârstă – este posibil ca bărbatul matur să-și păstreze perfect prospețimea corporală –, ci pentru că asistăm la două stiluri de erotism puse față în față, antagonice, care nu se pot pune la unison unul cu celălalt.

Dar, cu toate acestea, n-am putut să ne apropiem de tema inițială a acestor paragrafe. Rămâne pentru altă dată încercarea de a defini noua modă amoroasă, atât de diferită de cea care inspira generațiile anterioare, care, privită de acestea, pare mai degrabă negarea dragostei și-i face pe cei în vârstă să spună că dragostea este în decădere și începe să nu se mai poarte.

Traducere de Michaela GIURA
(*Obras completas*, vol.III, 1917–1928
Opere complete, ediția a 6–a
Revista de Occidente– Madrid)

KAMA KAMA

INVOCAȚIE

Să poată Kama să vă ajute și să vă purifice atunci când veți avea ascultându-mă, dorința de a regăsi plăcerea și forma frumoasă a voluptății.
Parvati vă va fi înconjurat cu un gând ca un cearșaf alb.

•

Și tu, Kama, bucurosul și cel care distrează, tu vei spune că e just să-i vezi fericiți pe cei care te ascultă și merită fericirea.

•

Kama, tu care inspiri dorința și ajuți iubirile să vină la bun sfârșit, tu care alungi chinul și dai spiritului liniștea care convine înțeleptului.

•

Ajută-mă să prezint oamenilor această parte a unei cărți care nu vrea nimic mai puțin decât să formuleze regula fericirii.

•

Nici o plăcere, o, Kama, nu egalează bucuria de a te cunoaște, însă e și mai bine atunci când îți dezvălui surâsul protector.

•

Și între toate bucuriile omenești, ție îți datorează oamenii revelația iubirii.

•

Bărbații și femeile se însoțesc pentru a se poseda și masculii caută femeile frumoase și atrăgătoare.

•

Însă prea des ei nu știu să se bucure de ceea ce le aparține, pentru că ei ignoră tot ce voi spune și Kama Kama va fi pentru ei revelația fericirii.

•

Iar tu care mă auzi, să știi că meseria soțului este de a procura soției toate deliciile voluptății. Și atunci când el ajunge la asta, ajuns la capătul vieții, el poate merge, fără noi transmigrări, să se odihnească în sânul infinitului și al absolutului.

Traducere de Gheorghe IOVA